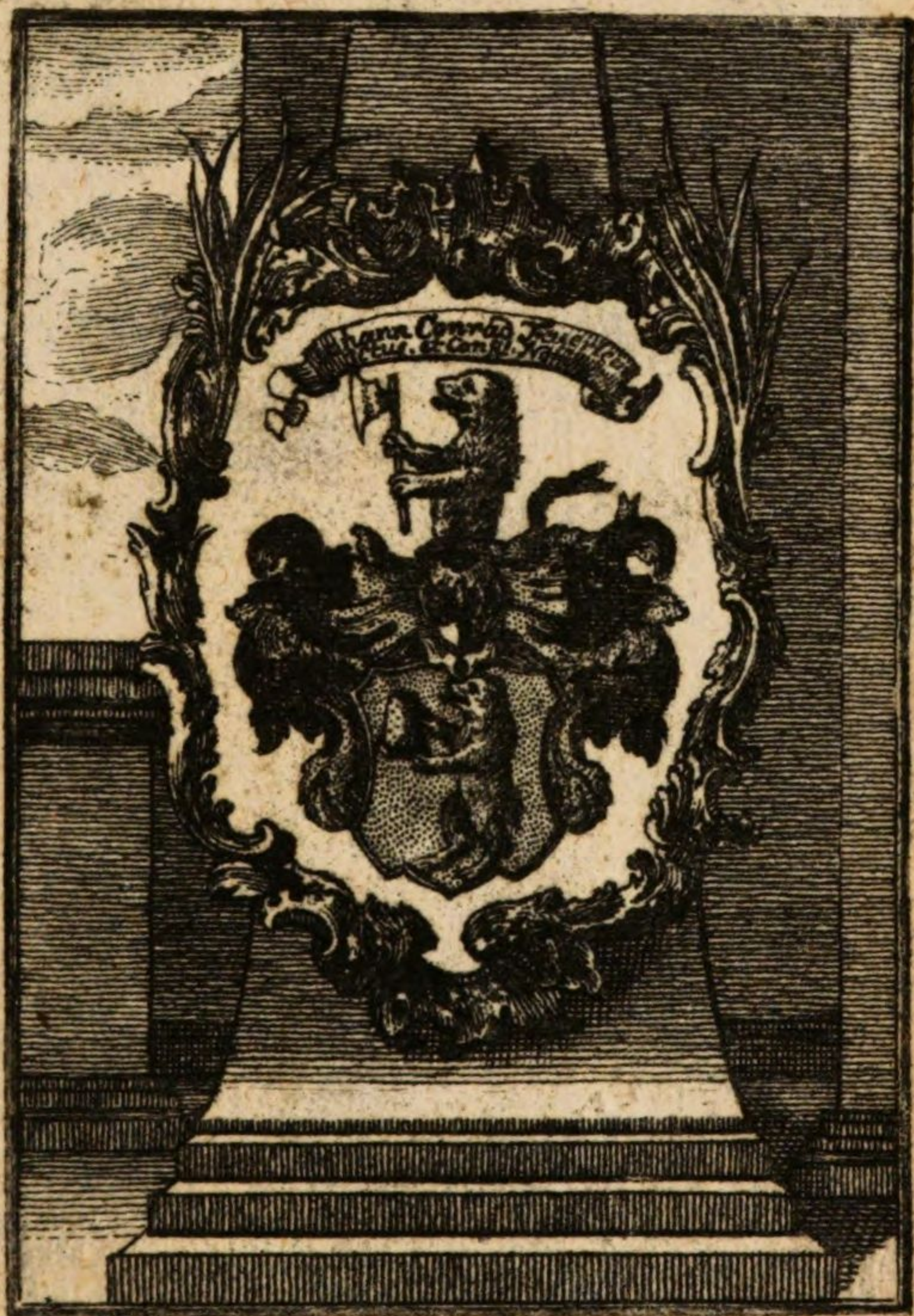

Biogr.

174

1980

CTT

W. ent

Biogr
174

Cyprianus
[Campanella]

Diary 174.

V I T A
TH. CAMPANELLE.

A U T O R E
ERN. SAL. CYPRIANO.

Accedunt hac secunda Editione

A P P E N D I C E S I V.

*Doctorem Virorum de CAMPANELLE Vita,
Philosophia & Libris schediasmata
complectentes.*

A M S T E L O D A M I,
Apud W E T S T E N I O S.

clo DCCXXII.

V I T A
THE CAMPANELLA

A U T O R E

FRANZ JOSEPH CAMPANELLA

Author of "The Principles of Mathematics"

A P P E N D I C E S

Translated from the Italian by
J. F. Campbell
London: George Bell and Sons, 1906

W I L H E L M

W I L H E L M

W I L H E L M

Bayerische
Staatsbibliothek
München

PRÆFATIO.

LECTORI BENEVOLO

ERNESTUS SALOMON CY-
PRIANUS, *Th. D. Consilia-
rius Consistorialis & Ec-
clesiasticus Gothanus.*

S. P. D.

Qui fontem turbant at-
que commaculant, e
quo aquarum affatim
hauserunt, sitimque re-
stinxerunt suam, unanimi bono-
rum virorum judicio inhumaniter
fecisse existimantur. Quamobrem
permirum est, virum moderati
ingenii, &, si argumentum Do-
minicanis libris fructuosius trac-
tare

P R Æ F A T I O.

tare voluisset, claritudinem nominis obtenturum, JACOBUM ECHARDUM, conventus SS. annunciationis Parisiensis monachum Dominicanum,* cum, quæ ego de Campanellæ vita collegeram, nuper de industria exscripsisset, non potuisse tamen collectoris meminisse sine contumelia.

Ante annos XXII. in Academia Julia Philosophiæ publica Professio mihi demandata est, a qua, Coburgum ad rectionem collegii Casimiriani evocatus, honestam missionem, eamque Augustissimi Magnæ Britanniae Regis, GEORGII, autographo signatam impetravi. Ceterum, ex more in Academiis Germaniæ recepto, invitabam tum Philosophiæ studiosos ad lectiones publicas peculiari programme, quo de
Cam-

* Tomo II. *Scriptorum Ordinis Predicatorum* ann. 1721. edito, p. 505. *sqq.*

P R Æ F A T I O.

Campanellæ vita & Philosophia exponebatur. Quæ prolusio cum viris doctis probata esset; amicorum rogatu anno c1610ccv. Amstelodami pleniorẽ de hoc argumento libellum edidi: quam in eo ne mihi quidem satisfacere licuit, ob commutatam Studiorum meorum rationem, quæ tempus in philosophia consumere neutiquam permetteret. Ego vero, ut dicam, quod res est, id agebam unice, ut alii ad reconditam Campanellæ philosophiam studiosius perquirendam, velut monitione mea, excitarentur. Putabam enim, naturam nondum deffisse Platones, aut Aristoteles procreare: quorum in numero locum sibi haud dubie fecisset Campanella, si idoneos sapientiæ & linguarum doctores juvenis invenisset.

Multa in illo opusculo ad cen-

PRÆFATIO.

furam revocavit doctissimus Echardus, quæ breviter excusationem, ne in re parva magnas lites sequi, aut tempus, cujus unius avaritia honesta est, gravioribus negotiis furripere velle videar.

Ac initio quidem homini peregrino facile condonandum arbitror, quod me, in Franconia orientali natum, Saxonem vocat, & collegii Casimiriani in Academia Julia, quale ibi nullum est, directorem facit. Quod autem ea, quæ ex Caspæ epistola attuleram, ob Campanellæ silentium bellulæ fabelæ nomine exagitat; id satis ostendit, virum doctum neque vim negantis argumenti perspectam habere; & additam illi narrationi cautionem provisionemque meam aut negliger prættermisisse, aut illaudabili

li

P R Æ F A T I O.

li pressisse silentio. Diserte enim scripsi: *Adhibeant his, quibus volupe est, fidem.*

An Campanella res novas molitus in rebellium numero habendus sit, ego fane parum laboravi. Cum Hispaniarum status administris hanc rem tranfigat Echardus, non mecum, quem, historici muneris mensuram impleturum, oportuit fane capita accusationis referre, qualia ab Hispanis publicata esse ipsemet Echardus prolixè docuit, & sectæ studio copiosius, quam doctius, ivit explosum.

Suspicionem atheismi non caruisse Campanellam, adeo est exploratum, ut Echardus Æthiopem suum minime dealbet ista criminatione: *Hæc heterodoxorum ex odio Catholicæ Ro-*
* 4 *ma-*

P R Æ F A T I O.

manæque ecclesiæ profecta iudicia parvi pendet lector eruditus & candidus. Etenim si vera sunt, quæ Hispani & alii Pontificiis sacris addicti scriptores de eo commemorarunt, certissimum est, omnium religionum, & cumprimis quidem Mosaicæ ac Christianæ irrisorem fuisse: cujus rei luculentissima testimonia, ex ejus libris colligere facillimum foret, si quidquam inde utilitatis in publicam rem posset proficisci. Cassam Catholicæ ecclesiæ desertorem fingit Echardus, quem viri prudentes non Catholicam, sed Romanam ecclesiam, postquam in ea non *doceri*, sed *combur*i, errantibus poena constituta est, deseruisse existimant. Et quid prohibet, quominus heterodoxi ex libris Cam-
pa-

P R Æ F A T I O.

panellæ pervideant, num sit inter atheos annumerandus? Quàm vellem, legisset Echardus, quæ Romanæ superstitionis flagellum, Joannes Launojus, traditionis Romanæ ecclesiæ circa Simoniam observatione XX. p. 436. & opere de regia in matrimonium potestate p. 520. de hæreticorum testimoniis congestit! Ibi enim Romanæ curiæ adulatorum artificium plane detectum est, quo rejicitur, quidquid hæretici proferrunt; ac solide demonstratum, œcumenica concilia & ipsos pontifices eorum testimoniis sæpenumero usos, quos curia, tanquam hæreticos, occisum ire assolet.

Sed in Echardo bonitatem naturæ, & haustam e Gallicanæ ecclesiæ principiis modera-

P R Æ F A T I O.

tionem animi vicit heic odium in hæreticos , quandoquidem momordisse me ait consilium Campanellæ , a se non obscure probatum , quo is docuerat , fatius fuisse , si Carolus V. sub alio prætextu Lutherum , statim post comitia Augusta-
na , technis oppressisset : Addit , Guilielmum Arausiæ , & alios Principes Protestan-
tium , ut suas dominationes stabili-
rent , antiquam religionem evertisse : quod me cogitare oportuisset prius , quam culpæ Campanellam. At non momor-
dit quidem istud consilium , quia brutum & inane ; displicuit ta-
men valde , quòd Christi disci-
pulo indignum , egoque a ju-
ris naturæ & gentium doctori-
bus ita institutus essem , ut e-
tiam rebellibus fidem servan-
dam ,

P R Æ F A T I O.

dam, & in itu cautum & de
reditu arbitrarer; ne inutile,
imo noxium beneficium existe-
ret. Principes Protestantium con-
stabiliendæ dominationis causa
antiquam religionem evertisse,
falso scribit Echardus, nisi for-
te Pontifices Romani ipsos thro-
no motos voluerunt. Nam nec
alii Principes, nec subditi quen-
quam nostrorum, quod sciam,
avitis bonis auctoritateque pri-
vatum ivere; ac vereor, ut
eam, quam Protestantibus af-
fingit, destinationem idoneis ar-
gumentis evincat Echardus: quod
si posset, non tamen inde con-
ficeretur, perfidiam Carolo V.
ullo jure fuisse concessam.

Sed non vacat cum viro doc-
to altercari, cui gratiam Dei
fausta omnia complexam appre-
cor.

Va-

PRÆFATIO.

Vale , Lector , & libellum
hunc , amicorum , frustra eum
apud bibliopolas quærentium ,
suafu recusum , propter labo-
rum copiam accurari nequivif-
se , humaniter cogita. Scrib.
Gothæ ciccxcxxii. pridie no-
nas Martias.

V I T A

E T

P H I L O S O P H I A

THOMÆ CAMPANELLÆ.

~~~~~

CAPUT PRIMUM.

Campanellæ ortus, studia, fata.

 Larorum virorum proventu
florens Calabria cum alios
multos acutissimo ingenio
homines peperit, * tum Tho-
mam Campanellam, virum maxima-
rum rerum scientiâ, stupendoque men-
tis

* Campanella lib. II. astrologicorum cap. II.
p. 65: Calabria mea, olim magna Gracia, super
totum orbem effudit scientias Pythagoricas, mathe-
mata, & stellarum, & constructionis mundi noti-
tiam, quæ oblitterata resurgit nunc in Prussia sub
Copernico, & in Tuscia sub Galileo.

A

2 VITA ET PHILOSOPHIA

tis acumine illustrem, cujus doctrinae ac consuetudinis imaginem levi scripturae genere jam exprimemus, orbi litterato dedit. Is anno CIOICLXVIII. Styli, quod Calabriae oppidum & Guilielmo Sirleto aliisque eruditis patria fuit, honestae conditionis parentibus ortus, recta studia ab ineunte aetate amavit, ac puer quinquennis, quicquid a praceptoribus tradebatur, memoriae complexus signa ingenii edidit non contemnenda. Tertium decimum aetatis annum agens Grammaticorum Poetarumque institutis abundabat, fundebat carmen, ac promte recolens rerum gestarum memoriam, assequendae laudis singularem expectationem sustinebat, quam plane superasset, si in praepceptores incidisset non adeo barbaros, comparassetque sibi, quae ingenii lumen est, eloquentiam, ac styli decus. Autor est Janus Nicius Erythraeus, Campanellam annos natum non amplius tredecim intra monachorum claustra, qui Dominici praepcepta sequuntur, se conclusisse. Verum Campanellae major nobis validiorque autoritas est, qui se scribit in Dominicanorum

sociis

focietatem concessisse annum jam decimum quartum mensesque aliquot egressum. Quanquam & hæc ætas parum apta fuit ad deligendam vitæ rationem, estque Campanella certo genere cursuque vivendi ante implicatus, quam potuit, quod optimum esset, judicare. Cujus excellens ingenii magnitudo si spatium deliberandi habuisset, quem potissimum cursum vitæ sequi vellet, consilium procul dubio ad suam indolem revocasset, contulissetque ad civile aliquod, ac in rebus gerendis occupatum, non obscurum illud, quo monachi capiuntur, vivendi genus. Cæterum juvenis noster, quantum conniti animo potuit, quantum labore contendere, in earum rerum investigatione, quas non attingunt vulgaria ingenia, nec recludit Aristotelicæ Philosophiæ methodus, tempus omne consumebat, insolensque studium ad arcanam convertebat sapientiam, quam ὀπτιμὴν ἐπισήμην veteres, nos artem magicam appellamus. Sunt, qui plane insolitam discendi progressionem ei adscribant, quod non meis, sed doctissimi senis, Caroli Caffæ, olim in Italia

4 VITA ET PHILOSOPHIA

monachi, inde apud Jenenses exoticarum linguarum publici doctoris, stylo verbisque commemorabo. Ita autem ille in litteris ad Joannem Andream Schmidium, Theologum Helmsta-diensem omni pietatis doctrinaeque laude clarissimum: *Non tacebo, quod a Patre quodam Dominicano, S. Theologia Magistro atque Doctore ferme octogenario (qui Campanella condiscipulus fuerat in conventu Consentino citerioris Calabriae, studia cum eodem frequentans) narratum audiui, fuisse scilicet dictum Thomam Campanellam in sua juventute, inter omnes commilitones suos & connovitios, rudioris admodum Minervae, adeo, ut in contemtu haberetur & risu. Quid tum? Accidit die quodam, ut casu, dum per claustrum deambulare, in peregrinum incideret, qui per idem claustrum deambulare, quem juvenis studiosus, frater Thomas Campanella, secum in museo-lum ducens cum eodem per continuum octiduum seorsim ab aliis exercitiis & connovitiis suis vixit. Post dictum tempus alium se hominem ostendit ingenii habilitate, illumque deprehenderunt in omnibus suis exercitiis & studiorum operationibus*

-OMI S A nibus

nibus diversum ab eo, qui antea fuerat. Hoc dictus pater octogenarius, ei condiscipulus, mihi narravit de Campanella, adjiciens, dictum peregrinum fuisse Rabbinum quendam, qui cabbala cujusdam beneficio per pauca & brevissima principia tantum Campanellæ lumen indiderit, ut in tantum virum, tamque admirandum excrescere brevi potuerit. Discipulos Campanellæ in re medica ipse novi, qui mira præstabant in praxi, & Galenistas, & Hippocratis aliorumque excellentissimorum medicorum discipulos perstringebant, convincebant, confundebant, & multa arcana medica ex ipso verbo Dei, non sine omnium admiratione, summa cum sapientia & eruditione, patefaciebant. Adhibeant his, quibus volupe est, fidem; nos Campanellam naturâ arbitramur libertatis ac doctrinæ cupidissimum, instructumque vasto ingenio fuisse, qui cum illam philosophiæ pestem, studium acre semel electarum partium, & præjudicium autoritatis, quod non finit rerum cognoscere causas, in doctoribus suis, uni Aristoteli addictis, animadvertisset, quanto maximo conatu poterat, in libertatem se vindicavit.

6 VITA ET PHILOSOPHIA.

Quæ res quo fuit in monasteriis insolentior, eo majore cæteros admiratione perstrinxit: quibus cum aliud non suppeteret consilium, Campanellam inter hæreticos nominarunt. Statuerant quippe ad sapientiam iter facientibus unum Aristotelem ducem, nec ferre poterant sive dictamen rationis, sive experientiam, Philosophi assertis anteponentes. Aristotelis vox ubique sonuerat hætenus, non in Philosophorum tantum, sed etiam in Theologorum scholis, ut vel res humanæ mentis captum excedentes ad Stagiritæ placita exigerentur. At impatiens servitutis Campanella ad sanæ rationis normam cuncta revocabat, ne doctissimis quidem sine causa præbiturus fidem. Hæc mente res ipsas intueri, nec alienis videre oculis consuevit, quod crederet, veritatem in ipso Deo ac creaturis delitescere, ac tantum veri in doctorum sermonibus esse, quantum ad naturam rerum, quas exponunt, conformati essent. Quem morem suum ipse prodit in syntagmate de libris propriis sub initium. *Cum doctores, ait, meis argumentis satisfacere non possent, quæ contra ipsa-*

ipsorum lectiones promebam; statui ipse libros omnes percurrere, Platonis, Plinii, Galeni, Stoicorum & Democriticorum, præcipue vero Telesianos, ac cum mundi codice primario conferre, ut ex originali & autographo, quid veri exemplaria habent, & quid falsi, agnoscerem. Veritatis ea virtus est atque indoles, ut tanto majus sui desiderium excitet, quo fuit accuratius cognita. Quare cum inter frequentes fabulas ac fraudes, quibus sui commodi causa monachi aliis detrahunt, sapere cœpisset, essetque & naturâ veri amans, & perspectâ fraudum frequentiam ad dubitandum pronior, simul etiam clara veritatis perceptione concitator factus; nulli sententiæ deinceps sine investigatione assensus est, multo minus in cuiusquam obsequia juravit, adèò quidem, ut quarto Poëticorum se scribe-
ret dubitasse, an Carolus Magnus unquam fuisset in mundo. Hanc studiorum rationem dum sequitur Campanella, accidit, ut is, quem in Philosophia præceptorem habebat, a Franciscanis ad publicum certamen evocaretur Consentiam, qui, cum morbo

prohibitus adesse non posset, Campanellam in locum suum substituit, imperata obedienter facturum. Non aliam disputationem acriorem fuisse proditum est memoriae. Urgebat Franciscanum Thomas, obtundebat, ac demum ea cum laude vincebat, ut dicerent auditores, Telesii animam in Campanellae corpus migrasse. Qua voce incensus est noster cupiditate sciendi, qui vir fuisset Telesius, de quo hactenus nihil habuerat compertum. Cæterum Bernardinus Telesius, Consentinus, paullo ante plenum invidiæ opus susceperat, scripseratque adversus Aristotelem, quem tum sequi in more positum erat divini cultus rectoribus ad unum omnibus, edideratque Neapoli MDLXXXVI. ex officina Salviana, de rerum natura juxta propria principia libros novem ad Ferdinandum Carafam, Nuceriae ducem, cujus in præfatione opem adversus Peripateticorum, qui proscribere virum poterant, injurias calumniasque imploraverat. Qui libri cum sint difficiles inventu, adscribemus eorum procœmium, ut judicare lectores de Telesii instituto, quod imitatione

tione consecutus est ac superavit Campanella, sine molestia possint. Qui ante nos, inquit, mundi hujus constructionem, rerumque in eo contentarum naturam perscrutati sunt, diuturnis quidem vigiliis, magnisque illam indagasse laboribus, at nequaquam inspexisse videntur: quid enim iis illa innotuisse videri queat, quorum sermones omnes, & rebus, & sibi etiam ipsis dissentiant, adversique sint? Id vero propterea iis evenisse existimare licet, quod nimis forte sibi ipsis confisi, nequaquam (quod oportebat) res ipsas, earumque vires intuiti, eam rebus magnitudinem, ingeniumque & facultates, quibus donata videntur, indidere. Sed veluti cum Deo de sapientia contendentes, decertantesque, mundi ipsius principia & causas ratione inquirere ausi, & quæ non invenerant, inventa ea sibi esse existimantes, volentesque veluti suo arbitratu mundum effinxere. Itaque corporibus, e quibus constare is videtur, nec magnitudinem positionemque, quam sortita apparent, nec dignitatem viresque, quibus prædita videntur, sed quibus donari oportere propria ratio dictavit, largiti sunt. Non scilicet eo usque sibi homines

IO VITA ET PHILOSOPHIA

placere, & eo usque animo efferri oportebat, ut veluti naturæ præeuntes, & Dei ipsius non sapientiam modo, sed potentiam etiam affectantes, ea ipsi rebus darent, quæ rebus inesse intuiti non forent, & quæ ab ipsis omnino habenda erant rebus. Nos non adeo nobis confisi, & tardiore ingenio, & animo donati remissiore, & humane omnino sapientiæ amatores cultoresque (quæ quidem vel ad summum pervenisse videri debet, si quæ sensus patefecerit, & quæ e rerum sensu perceptarum similitudine haberi possunt, inspexerit) mundum ipsum, & singulas ejus partes, & partium rerumque in eo contentarum passiones, actiones, operationes & species, intueri proposuimus. Illæ enim recte perspectæ propriam singulæ magnitudinem; hæ vero ingenium, viresque & naturam manifestabunt. Ut si nihil divinum, nihil admiratione dignum, nihil etiam valde acutum nostris inesse visum fuerit; at nihil ea tamen vel rebus, vel sibi ipsis repugnent unquam; sensum videlicet nos, & naturam, aliud præterea nihil secutisumus, quæ perpetuo sibi ipsi concors, idem semper & eodem agit modo, atque idem semper operatur. Nec tamen (si quid eorum,

rum,

THOMÆ CAMPEN. Cap. I. II

rum, quæ nobis posita sunt, sacris litteris, catholica ecclesiæ decretis non cohareat) tenendum id, quin penitus rejiciendum asseveramus contendimusque. Neque enim humana modo ratio quævis, sed ipse etiam sensus illis posthabendus, & si illis non congruat, abnegandus omnino & ipse etiam sensus. Telesii semitâ hacce nunquam cessit noster, ejusque libris & propter libertatem in dicendo, & propter studium perquirendi rerum causas, maximum semper pretium statuit: quos cum Antonius Marta, Neapolitanus, edito libro, quem pugnaculum Aristotelis vocaverat, cuique exasciando annos undecim insumserat, impugnasset; Campanella confectis, undecim mensium spatio, octo disputationibus, quæ Neapoli ab Horatio Salviano impressæ habentur, Martæ lucubrationes confutavit. Ipse autem Neapolim profectus, ut librum suum Salviano imprimendum traderet, atque e navi egressus, cùm Franciscanorum quoddam cœnobium præteriret, hominumque frequenti ingressu cognosceret, horam illam eruditis concertationibus destinatam nemini non contra-

tra-

tradicens facultatem concedere, subito accessit, theses monachorum sub examen revocaturus. Quod etiam eâ verborum copiâ, eo mentis acumine fecit, ut ab omnibus laude in cœlum efferretur. Non ita multo post eundem in locum se contulit, cum seniore quodam theologo certamen initurus. Hic vero repulsam tulit, veluti juvenis rerum divinarum ignarus. Nec vero orare ante destitit, quam impetraret disputandi facultatem, vide, inquit, quam ego sim harum rerum imperitus, ut demonstrare possim, in earundem magna te ignoratione versari. Ac statim sacrarum litterarum testimoniis convictus senex fastus sui pœnas dabat, nullo Campanellæ emolumento. Hæc quippe victoria multa ei bella peperit, sene illo juvenem coram Pontificiæ religionis arbitris veneficiorum accusante, cum stupendæ eruditionis signa daret, neque tamen addidicisset theologiam. Consulturus itaque sibi, Romam abiit, *fugiens*, ut ipse loquitur, *accusantes amulos: quomodo litteras scit, cum non didicerit?* Cum vero & ibi calumniis obrueretur;

Flo.

Florentiam, Venetias, Pataviam, Bononiamque concessit, ubi libris suis furtim privatus est. Pataviam reversus cœpit Empedoclis philosophiam restaurare; ac multos libros adornavit, quos Romam perductus omnes ac singulos amisit; cæteros vero, quorum Bononiæ fecerat jacturam, penes Romanos fidei inquisitores, ut vocantur, conscientiarum tortores, invenit defenditque ex vinculis. Nec mirum est, totam monachorum gentem incredibili odio Campanellæ flagrasse, quippe cum Telefium sectaretur, cujus libris prohibitorum librorum indices præcipuum locum concessissent, simul & contra Aristotelem insurgeret, cujus præceptis institutisque, præ Christi illis, monachi abundabant. Docebat quippe, libro de Gentilismo non retinendo, non omnem novitatem in ecclesia & republica jure suspectam esse, sed admirabilem reddere politiam ac religionem, & extraneos in sui admirationem allicere; Aristotelem maximo Christianæ reipublicæ malo in scholas introductum esse, eo tempore, quo clerici ne quidem legendi peritiâ

ritiâ instructi essent; Canum recte judicasse, a sciolis ævi sui Aristotelem pro Christo haberi, addebatque, Stagiritam pestem esse Christianorum. Etsi autem Aristotelica Philosophia illud honoris fastigium inter monachos obtinuerat, unde eam non poterant non publici commodi amantes deturbare; videtur tamen Campanella in exuendo autoritatis præjudicio paullo longius processisse, non in eo solum, quòd plane insolitam sapientiæ opinionem sibi induit, librisque suis, non sine superbiæ suspicione, semper inscripsit illud Telefii: *secundum propria principia*; verum etiam quòd veteres ferme omnes nullo loco numerat, quasi per illos nihil omnino profecisset. At quemadmodum pygmæus humeris gigantis insidens longius, quam gigas, prospicere, neque tamen se gigante majorem habere, aut sibi multum tribuere potest; ita nos veterum laboribus vigiliisque in nostros usus conversis adjicere aliquid, non supercilia tollere, aut parvi facere, qui ante nos fuerunt, debemus. Pone enim, te neminem Philosophum vel audivisse unquam,

quam, vel legisse, nec ab aliis quicquam sapientiæ hausisse, sive ad confirmationem connatæ veritatis, & honesti turpisque discrimen, sive ad usus vitæ spectet, causasque rerum & consequentia exponat; sane hac tua philosophia nec te multum juvabis, nec ad communem utilitatem jucunditatemque satis recte consultabis. Ac cer- nitur velut in luce rectum antiquitatis de rebus plurimis iudicium ex artium progressu, qui nullus esse potest, ubi rerum natura indolesque ignoratur. Equidem occurri in hac disputatione so- let, Cartesium omnem a veteribus in- ventam veritatem in dubium revocas- se, eoque exemplum præbere Philo- sophi nullâ aliorum industriâ promoti. Verum nec semper hac via satis feli- citer processit Cartesius, nec potest ab intelligentibus negari, etiam re- pugnantibus, aut non sentienti, sæpe ve- ritatem a veteribus detectam obrep- sisse, ac radios suos occlusis foribus, quasi per rimas diffudisse. Attulit sane multarum rerum cognitionem aliunde acquisitam, causasque & adjuncta, si- mul etiam contraria iis, quæ cognos- cenda

cenda erant, perspecta habuit, quam notitiam si in dubitationis suæ ingressu veluti extra se projecit, in progressu tamen ejus magnopere indigebat, cum dubitare de plane incognitis nemo possit. Non vacat igitur Campanellæ institutum quadam superbiæ specie, ab omnibus diversum ac plane novum iter instituentis. Percurrere omnes Philosophorum sectas, ac quodcumque maxime probabile occurrit, undique colligere nostro jure possumus. At negligere veteres omnes, ac omnino novas & peculiare scalas conficere, quibus adscendas ad sapientiæ fastigium, intolerabilis est arrogantia. Neque enim divina bonitas omnes ac singulos antea veritatis studiosos frustra laborare sivit, ut sine eorum adminiculis, brevi vitæ tuæ spatio, plus te sciturum sperare possis universo genere humano. Cæterum etsi novitatis studium doctissimum hominem in summam conjecit miseriam, exitioque fuit Campanellæ; accessit tamen causa alia, quæ sive vera, sive ab inimicis conficta fuerit, Peripateticorum accusationi magnam veri speciem conciliavit. Bene Cicero: *Quo*
quis

quis versutior atque callidior est, hoc in-
visior & suspectior, detracta opinione pro-
bitatis. Quare cum Campanellam pro-
fanum hominem esse ac sacrorum irri-
sorem plerique existimarent, facile fi-
des adhibita est dicentibus, nova eum
cupere, ac sibi ipsi imperium moliri.
Enarrabimus prodicionem, cujus insi-
mulabatur, verbis Cæsarii a Branche-
doro, Taurinensis, qui in oratione
præmonitoria * de ortu Pontificum
hæc habet: *Omniū fidem superarent,
si quæ nostrâ memoriâ atque nuper adeo
Dominicanus Monachus fuit molitus, e-
ventum sortiri potuissent. Is est frater Tho-
mas Campanella, etiamnum in vivis, &
fruitur aura squalidi carceris Neapolita-
ni. Qui elati ingenii monachus, cum nul-
lo esset apud Romanos numero, & ad
magna procedere sese posse desperaret,
præsentem vitæ statum stomachatus, Româ
in regnum Neapolitanum concessit, novam
ibi religionem, novumque imperium spi-
rans. Sed homo nudus & incustoditus cum*
rem

* Extat in Monitis politicis de curia Romana po-
tentia moderanda, editis Francofurthi 1611. im-
pensis Petri Kopffii.

rem tantam tamque arduam aggredi non valeret, nec pestiferi sui virus contagione Proceres ulli inficerentur, armis sibi viam faciundam satius duxit. Itaque cum Turcis de Crotone, nobilissima Italiae in sinu Tarentino civitate, quam ille instituto suo peropportunam ratus unice delegit, tradenda & consignanda pepigit, Zigalemque Bassam cum classe Turcica evocavit. Ea in potestatem redacta, cogitabat cum exercitu ad montana Calabria rectis itineribus contendere, illisque occupatis atque infessis, excogitata suae religionis leges & caeremonias, tanquam a Deo in montium fastigiis acceptas, prorogare, & melito eloquentia flumine, cuius naturali suavitati cuncta exorabula advocatorum, & decipulas magorum, & artificia dantium facile conciliavit, inundatos vulgi animos scite permulcere, & ad imperata sibi facienda conformare. Ad hunc enim modum dictitare solet omnes legum latores nova orsueros imperia, omnesque generis humani seductores, horrorem mandatis suis & obsequelam parasse, ut montana in speciem religionis, sed revera sui causa praesidii, adversus repentinos tumultus aut finitimorum vim, anticiparent, ita Nem-
bro-

brodum, Abrahamum, Moysen, Davidem, ipsum Christum (ignosce, o mitissime Domine Jesu, qui, ut nos liberos atque reges constitueres, servus fieri voluisti, quod bipedum istius scelestissimi atque sacerrimi nebulonis blasphemias ingratissimo tuo generi cogor exprobrare) ita Minoem, Numam, Mahometum, alios fecisse, asseverat. Non cogitavit homo miser, non bellorum, sed pacis auctorem Deum esse, & ceteras religiones, quippe falsas, vi aut astu fundatas, solam Christianam, ut veram & unicam, justitiâ, lacrymis, precibus stabilitam fuisse, veteres Christianos occidi, quam occidere maluisse, sic cognominatos, quod fidei suæ testimonium proprio sanguine obsignaverunt. Verum, dum ita totius Italiae imperium animo suo agitat, & jam classis Turcica in alto apparet, ab uno ex complicibus, sive atrocitate inauditi facinoris, patratuque periculosissimi, territo, seu poenitentia (ut ajunt) conjurationis ducto, proditio detegitur, Campanellaque captus & vinctus Neopolim perducitur. Quo in carcere ubi plusquam Spartana nobilitate crudelia tormentorum genera superavit, de Proregis sententia ad perpetuam custodiam

condemnatus. Erythræus in Pinacotheca prima, qua reposuit Campanellæ imaginem, de hac re ita loquitur: Neapoli perduellionis reus factus, quod regnum illud hostibus prodere conatus esset. Cujus criminis suspicione conjectus in carcerem, quinque & viginti in eo annos, omnibus confectus miseriis exegit, & in primis ultimum vitæ discrimen adiit; cum questione de eo quinque & triginta horis dire ac crudeliter habita, omnes circa sedem venæ arteriaque tormentorum immanitate diffracta, eam vim sanguinis emiserunt, ut sisti non posset. Etsi autem flagitii compertus non videtur; non apparet tamen, qua ratione exsolvi suspicione penitus possit, cum ipse Tobias Adami, Campanellæ vindex acerrimus, in præfatione prodromi Philosophiæ instaurandæ sic scripserit: Etsi autem vir iste, cum donis suis abuti vellet visus esset, occulto Dei judicio ad frugem ipsum revocante, ingentibus miserrarum fluctibus, tanquam exemplar fragilitatis humanæ, involutus sit, quibus inimica sors ipsum quasi infra seipsum inexplicabili afflictione dejecit, ut ne adhuc quidem emergere, post tot annos ex hoc arum-

narum oceano potuerit; castigatione tamen hac admonitus eo resipiscendo annisus est, ut & sui & publici boni ergo indefatigabili diligentia mirabilem in modum proficeret. Est autem in carcerem coniectus circa annum CIOIOXCIX. ut ipse refert libro V. astrologicorum, capite II. articulo I. nec solus comprehensus est, sed calamitatis focios habuit, quos ibidem cruciatos ac peremptos esse commemorat. Quocirca Tobias Adami in dedicatione librorum de rerum sensu, quos anno CIOIOCCXX. in lucem emisit, Campanellam refert continuos viginti annorum carceres pertulisse. Cæterum variis carceribus inclusus fuit. De Neapolitanis ipse quædam habet articulo III. de libris propriis. Scripsi, inquit, Neapoli in castro Ovi Philosophiam rationalem in partes quatuor, & addidi quintam in arce nova. Sed fidem propemodum omnem superant, quæ jam anno MDCVII. de cruciatibus carceribusque suis in procæmio atheismi triumphati ad Scioppium retulit. Ista hætenus inedita nuper ex codice Jenensi manu scripto in lucem emisit vir clarissimus, D. Burcardus Gotthelff Stru-

vius, & actorum litterariorum fasciculo secundo inseruit. Multa sunt, fateor, quæ huc pertinent. Sed quoniam inde lux quædam universæ huic de vita Campanellæ commentationi affulsura est, adscribi ea plane videtur necessarium. *Vide quæso, inquit, simne asinus ipsorum, qui quidem jam in quinquaginta carceribus hucusque clausus afflictusque fui, septies tormento durissimo examinatus. Postremumque perduravit horis quadraginta, funiculis arctissimis ossa usque secantibus ligatus, pendens manibus retro contortis de fune super acutissimum lignum, qui carnis sextertium in posterioribus mihi devoravit, & decem sanguinis libras tellus ebibit: Sanatus tandem post sex menses divino auxilio, in fossam demersus sum. Quinquies citatus in iudicium, primo causam dixi interrogantibus, qui litteras scit, cum non didicerit? ergone demonium habes. At ego respondi, me plus olei, quam ipsi vini consumsisse, & mihi ab eis dictum fuisse sacra suscipienti: accipe spiritum sanctum. — Secundo accusatus, quod tempore nocturno quid contra prælatum paraverim, quod sane mihi non modo propter Philosophiam id non*

admit-

admittenti, sed visus defectu laboranti, impossibile erat. --- Deinde accusarunt me, quod composuerim librum de tribus impostoribus, qui tamen invenitur typis excusus annos triginta ante ortum meum ex utero matris. Deinde quod sentirem cum Democrito: quoniam ego jam contra Democritum libros edideram. Item quod de ecclesie republica & doctrina male sentirem, cum tamen ipse de monarchia Christianorum scripserim, ubi ostendi, nullum Philosophum potuisse sic rectam depingere rempublicam, ut Romæ ab Apostolis instituta est. Item quod sim hereticus; ego autem scripseram dialogum contra hereticos nostri temporis. — Nunc tandem me rebellem hereticumque fecerunt, quoniam prædico signa in sole & luna & stellis contra Aristotelem æternantem mundum. --- Hoc autem facinus rebellionis molimen esse interpretantur, quicunque Macchiavellistico sunt animo, putantes omnem doctrinam & conatum esse dominandi gratia excogitatum, & posuerunt me sicut Jeremiam in lacu inferiori, ubi nulla lux, nullus aër. — Nec tamen unquam de stabulo fugi ad Turcas, neque ad hereticos, cum possem. Multa

24 VITA ET PHILOSOPHIA

hinc innotescunt accusationis capita, quæ etsi vana esse omnia contendit, postea tamen, lapsum se in multis, ac callida agitasse consilia, non obscure fassus est. *Ego, inquit, non me bonum vendico, sed unum ex his scelestissimis.* — *Hoc ergo tantum assero, eos non habere contra me tantum, quantum sufficit meo iudicio ad punitionem meam. Nemo injuste punitur, sed multi injuste agunt. At etsi diabolus essem, inauditus mori contra canones & leges non debeo: præsertim cum pollicear ecclesiæ Dei tot tantæque beneficia, ipsique regi. Quid prodest regi & ecclesiæ mors mea? At si promissa præstitero, ingentia bona erunt illis. Quippe qui præsentium pertæsi res novas rerumque publicarum mutationes imminere nuntiant, cum viles habeantur & a veritate remoti, donec nuntiata evenerint, non possunt non trahi novandi studio, de novis cogitare, loqui, scribere, pronisque auribus excipere irrequietorum voces, & quicquid præter morem ordinemque acciderit, arripere tanquam novi regni præludia. Nec desunt hujusmodi vatum exempla, vires suas qualescunque conferre*
ad

ad præsentium subversionem maturan-
tium, in quibus si quis Campanellam
poneret, quod armis non posset, cala-
mo eminus cominusque pugnantem,
non videretur ei facere injuriam. Cæ-
terum Campanella plurimos in custodia
libros confecit, quorum pars magna
ei anno MDCXI. in castro Ovi ablata
est a nuntii apostolici quodam domesti-
co, perquirere jussu, quicquid Cam-
panella litterarum monumentis config-
nasset. Anno MDCVIII. missus est
Caspar Scioppius a Paulo V. Neapo-
lim, ut vinculis nostrum liberaret,
cum quo ei jam ante consuetudo inter-
cesserat. Sed hos conatus elusit Hispa-
norum immanitas, Fuggerorum quo-
que spem, qui captivi hominis lauda-
bilem curam agebant, aliquoties fru-
strata. Fuit tamen peregrinis aliisque
potestas facta, nostrum conveniendi,
cumque eo familiares conferendi ser-
mones: qua Germani multi, cum pri-
mis Tobias Adami, cujus operâ non
pauci Campanellæ libri prodierunt, in-
genti suo commodo utebantur. Lice-
bat enim ipsi, sæpius venientes Philo-
sophiâ suâ imbuere, ac communicare

l. c. art. 4.

cum discedentibus confectos in tenebris libros, quæ una ratio erat ingenii monumenta publicandi. Tandem vero curâ Urbani viii. literatissimi pontificis, liberatus est, seque Romam illico contulit. *Affulgente postea, inquit, rebus meis feliciori sorte, libertatem, favente optimo meo Mecænate, Urbano Pontifice octavo, jubente Philippo iv. Hispaniarum Rege, ipsiusque mandata exsequente Duce Albæ, & auxiliantibus multis S. R. E. Cardinalibus, præsertim vero efficaciter negotiante Innocentio Maximo, episcopo Catanensi, consecutus sum anno 1626. die 15 Maii. Mox Romam accelerans scripsi in sancto officio ad libellum Parlamenti pro Rege Christianissimo animadversiones. Cæterum Urbanus liberasse nostrum hoc obtentu dicitur: scripsisse eum adversus doctrinam ecclesiæ Romanæ, eoque Romam mittendum esse, ut ecclesiasticis iudiciis redderet rationem. Cui rei Hispanos probabile est tanto facilius fidem adhibuisse, quanto certius e libris Campanellæ innotescit, fuisse eum jam ante, quam perduellionis accusaretur, religionis ergo in carcerem abreptum.* Non

Non potest autem verbis exprimi, quo studio, qua benevoli animi significatione nostrum exceperit Urbanus: odio Hispanorum, an reconditæ Philosophiæ amore, futuraque cognoscendæ cupiditate, incertum est. Extat Gabrielis Naudæi panegyricus dictus Urbano VIII. Pontifici Maximo, ob beneficia ab ipso in M. Thomam Campanellam collata. Non potuit tamen Urbanus ab Hispanorum insidiis tueri nostrum: qui cum viderent, eum non tantum libertate gaudere, ac quicquid ante scripsisset dixissetque impune ferre, & Galliarum Regis legato carissimum esse, intercipere eum, & Neapolim denuo transportate apud animum suum statuerunt. Quare in Galliam se recepit anno MDCXXXIV. quod ipsius pontificis jussu factum esse, nonnulli opinantur. Lubet rem totam Campanellæ verbis commemorare, quæ habentur in dedicatione tomi primi operum, ubi Franciscum, comitem de Noailles, Galli ad pontificem Romanum legatum, ita alloquitur: *Libertatem, honorem & vitam tibi debeo. Cum enim Synagoga potentium (non Deum,*

28 VITA ET PHILOSOPHIA

Deum, neque jus, neque fas verentes, sed venantes gratiam falsis hamis falsisque venabulis a Catholico Rege, postquam in prima persecutione me innocentem per Ducem Albæ declaraverat, tanquam iterum Zelantes pro regno ipsius, quo possent regno ipsius longo tempore ad divitias & honores larvatos comparandum abuti) perque vim perque dolos, in partem prædæ invidis falsis etiam fratribus illectis, dum moror in civitate sancta, conarentur innocentissimum ad necem trahere: tu me, quem tota fere Roma summusque pontifex scientiis & virtutibus cunctis, nedum justitiâ ornatissimus, innocentia custos, sapientiæ amator, diffisi essent a violentia & insidiis posse tueri, incolumem servasti: & cum explorarent hostes, me in tuis ædibus refugientem; tu illorum eludebas interea technas, dum tuo curru noctu sub aliena veste per aliam portam vectum, tuisque litteris ad principes & consules, obvios futuros commendatum, ad Christianissimum usque Regem me transmitteres. In itinere cum viri docti, in primis Nicolaus Claudius Fabricius Peirescius Aquis-Sextiis, summa humanitate exceperunt, ac Peirescius quidem Massiliâ

liâ in ædes suas, missâ lecticâ, accersit
curavit, dimissumque post aliquot dies
non solum litteris instruxit, quibus pe-
cuniam Lugduni acciperet; sed etiam
quingenta aureis donavit: quo be-
neficio mens Campanellæ sic fuit com-
mota, ut diceret, se olim quidem ha-
buisset satis constantiæ, ut per tormen-
ta sævissima continere lacrymas posset:
at non habuisse, quando virum adeo
munificum experiretur. Non minus
gratus fuit Parisiis & Ludovico XIII.
& Richelio Cardinali, a quo sæpe con-
sultus est de rebus Italicis. Förstneri
verba sunt in continuatione postrema
notarum ad Taciti Annales: *In aula*
Gallica vidi aliquoties, dum apud Car-
dinalem Richelium Ludovicus rex in con-
silio esset, Thomam Campanellam, famâ
super æthera notum, accitum, deque re-
bus Italicis sententiam rogatum fuisse. Ni-
mirum in iis quisque negotiis adhiberi de-
bet, quibus par est. Rogatus aliquando
a Richelio, num regis frater rex futu-
rus esset, respondit: *Imperium non*
gustabit in æternum. Mortuus est
Parisiis septuagenario major, anno
MDCXXXIX. cum paulo ante eclo-
gam

Gassen-
dus in vit.
Peirescii
l. 5. p.
181.

p. 59

Naudæa
na p. 6.

gam scripisset in portentosam nativitatem Delphini. Amicos multos habuit & doctos, quorum præcipuos ipse laudat in fine syntagmatis de libris propriis.

CAPUT SECUNDUM.

Variorum judicia de Campanella.

Qui nuper Campanellam sanctissimis apostolicisque viris annumerarunt, eos multa declarant non legisse hominis libros, sed cuncta sitienter arripere, inque cælum extollere laudibus; quæ nova sunt, ac extraviam regiam vagantur. Enimvero nemo fuit in perversis judiciis de cœlestibus ferendis excellentior Campanella, suntque in ejus libris plurima profanæ mentis indicia. Quibus probare multi conantur, atheum fuisse, ea licet clarissimis niti conjecturis videantur, nos non afferemus. Eorum tamen juvabit meminisse, quæ certum est a divinitus excitato divinisque dotibus instructo doctrinæ ac morum reformatore proficisci nequaquam potuisse. Nimirum

religionem imperantium, aut imperii cupidorum, libidini diserte aptat, cum primis in libello de monarchia Hispanica, unde longum foret impia cuncta transcribere. Paraturus Hispaniarum regi viam ad monarchiam universalem, religione turpiter abutitur, quae eum nihil non putat esse obtenturum. Omnes magnates, inquit, monarchiam novam instituturi mutarunt scientias, & sepe etiam religionem, ut admirabiles suis redderentur, unde etiam concursus populorum ad illos facti sunt. Caesar pontificatu suo & astrologia Romanis parum cognita, & mutatione styli, principium monarchiae suae dedit. Idem ergo faciendum quoque est regi Hispaniae, maxime cum summam occasionem habeat idem faciendi. Novam autem cum non semper liceat religionem instituere, veterem tanto magis illustrare, ac ritibus augere debet, item novas scientias dignitati suae convenientes in medium producere. Et ante omnia legem sanciat inter Christianos, primo ut, si quando populus aliquis religionem Romanam mutet, omnes principes sub pœna amittendi status sui obligati sint illum extirpare. Annon eodem
noster

De monarch.
Hisp. c.

10.

Conf.
monarch.
Hisp. c. 5.

Ibid. c.
16.

Ibid. c.
18.

c. 27.

noster luto hæret, quo Macchiavel-
lum hæreere clamat cum alibi, tum
in atheismi præfatione, ubi eum do-
cere ait, religionem esse artem politi-
cam, ad populos in officio spe para-
disi, & timore inferni retinendos? Li-
cetne igitur novam aliquando religio-
nem instituere imperii consequendi au-
gendive causa? Permittuntne Christi
præcepta, extirpari viros honestos ab
episcopo Romano dissentientes? Ino-
licet. Ita enim Campanella: *Hæreticos,
& Lutherum confestim, post comitia Au-
gusta habita, sub alio prætextu technis
opprimere satius fuisset. Et alibi, Hære-
tici damnentur rogo ex constitutionibus
imperialibus; quia virorum in autoritate
constitutorum famam & bona lacerant,
qualis est Papa. Sed multo clarius hæc
verba ostendunt, sanguinis sitientissi-
mum fuisse: Dico, quod recte quidem
Carolus V. promissa Luthero servavit in
ipsis comitiis. At post in dominatione il-
lum eundem opprimere debuisse, atque
Principes Protestantes jam suppressos pror-
sus extinguere: ita hæresis tota etiamnum
in herba eradicata fuisset, neque Calvi-
nus cum aliis subsecutus fuisset, qui Ger-
maniam*

maniam utramque polluit. En hæreticos convertendi methodum plane apostolicam! Non est autem minori astutia usus, cum ageret de Papatu: cujus artes mirificas clare detexit, habuitque omnem Romanensium de Pontificis omnipotentia doctrinam pro humano commento. Nihilominus vero autor est Principibus, ut ad Papatus conservationem omnes vires suas conferant, quod nulla re alia facilius sub jugum mittere omnia possint, quam Pontificis favore, immanissimam quamque tyrannidem religionis obtentu velaturo. Papa, inquit, justificat eorum expeditiones. Videntur enim pro Deo, non ex ambitione, aliena regna occupare. Et alibi: Exigendi nummi sunt, quum grave aliquod bellum imminebit, idque interveniente autoritate Papæ, ne rex ipse in odium apud suos adducatur. Scilicet nihil ad opprimendos populos utilius censeat Pontificis autoritate, qua sunt mentes hominum effascinatæ. Rex Hispaniarum, ait, certus est, quod si propugnatorem Papæ se profitebitur, etiam militares illius copias sibi promptas sit habiturus, quibus firmare regnum suum possit.

Politicoꝝ.
c. 8.

Mon.
Hispan. c.
16.

Ib. c. 5. &
atheism.
c. 18.

Ibid. c.
23.

Atheis-
mi
trium-
phat.
P. 195.

*sit. Quare expedire arbitror, secundum
fatum Christianum, ut, quia monarchia
Hispanica sursum tendit, Rex illius pa-
lam confiteatur, se a Papa dependere.
Non est disciplinæ Christi convenien-
tius consilium, quod Austriacis dedit
contra Protestantes in Germania. Ad-
hibenda etiam summa opera est, inquit,
ut spargantur perpetua discordiæ semina
inter Marchionem Brandenburgicum,
Landgravium Hassiæ, Ducem Saxonie,
Brunsvigæ, Palatinum ad Rhenum, Du-
cem item Wirtebergensem, & minutas
illas respublicas Germania: quod facile
fieri potest, si præeminentiæ questio ipsis
moveatur, quod respublicas illas semper
suspensas tenuit. Legant Campanellæ
præcones vel caput vigesimum quin-
tum monarchiæ Hispanicæ, ac judi-
cent, an subvertendæ paci, quam
Christus suis paravit, aptiores dolos
fraudesque vel nocentissimus aliquis
Dæmon excogitare potuerit? Et quor-
sum, quæso, opus erat, hominem
Christianæ religionis amantem æternis
tenebris dignissimam horrendamque
inscriptionem pro falsariis in lucem pu-
blicam protrahere? Quorsum opus erat
toties*

toties provocari ad librum de magia Christi? Et quam pietatem produnt hæc verba: *Eorum, qui sese a Deo missos asseruerunt, neminem suspicionem vacuum prorsus, excepto Jesu, & per Jesum, invenio. A quo etiam nisi de Mosis doctrina certior factus essem, dubitationes & quæstiones plurimas animo volutarem, quas non tam facile solverem. At quidem examinata signis, & contestationibus collata suis, post longam disputationem & experimenta, hæc quoque divina reperitur. Atque illud etiam non obscurum est improbitatis indicium, quod Lutherum, Calvinum, & saltem non omnes ab episcopo Romano secessionem facientes atheis annumerat, mentem eorum pro lubitu detorquet, Alcoranum potius, quam Evangelium amplexos esse opinatur, clamatque inter alios Lutherum quoque religionem ludibrio exposuisse, ut lucraretur vanos honores ac divitias, locutumque de rebus, quas ignoraret. Præterea insolitæ eruditionis opinionem sibi ipse induit noster, ac doctrinam suam in præfatione atheismi ad Scioppium vocat novam & egregiam, seque ait*

Atheism.
p. 188.

De genti-
lism. non
retinend.
p. 21.

Atheism.
p. 209.

ib. p. 184.

Struv. l. c.
p. 89. p.
80. p. 56.

scripsisse, fecisse ac dixisse mirifica.
Et sane ita se rem habere non diffite-
mur. Multa scripsit ingenii plena,
multa fecit sustinuitque pro veritate.
Verum, si in scriptis ordinem servas-
set, superflua omisisset, ac Dei potius
gloriæ, quam nominis celebritati ope-
ram navasset; si tantum judicii & pro-
bitatis in vita, quantum doctrinæ ac
industriæ in libris prodidisset; si fal-
cem in alienam messem non misisset,
nec sparsisset æternæ dissensionis inter
Christianos Principes semina, religio-
nemque libidini imperantium & curiæ
Romanæ unice aptasset; tum demum
eas laudes ab aliis reportasset, quibus
se ipse sine causa extulit. Cæterum,
quoniam in Campanellæ libris bona
malis mixta sunt, varia reperiuntur de
hoc viro judicia, quæ Thomas Pope-
Blount collegit in censura celebrium
scriptorum. Sed nos quædam adde-
mus, recitabimusque ipsa doctorum
verba, ne quid agere partium studio
videamur.

l. c. p. 22.

Cæsarius a Branchedoro ita judi-
cat: In hoc homine, quid ingenium
humanum possit, videtur naturæ
dæmon

„ dæmon experiri voluisse, ita omnes
 „ ignei & sublimatissimi animi vires
 „ in eo scintillant & excellunt maxi-
 „ me. Verum consilia nimis profunda,
 „ & deliberationes humanis pensacula-
 „ tionibus majores, incircumspecta ma-
 „ chinatio ruit in præcipitium & pes-
 „ sum dedit. Interim fors fuit, ut &
 „ a magistro suo, cujus ope & confi-
 „ lio uti ferebatur, cujusque a dextro
 „ pollice amat oraculum petere, ludi-
 „ ficatus & deceptus fuerit.

Tobias Adami laudibus in cœlum
 effert præceptorem, cujus verba e li-
 brorum præfationibus afferre longum
 foret. Audiamus saltem versus de Cam-
 panella, reali philosophiæ epilogisti-
 cæ præmissos:

„ Adpenſa mundi tinniens in angulo,
 „ Dormire forte dum placet mor-
 „ talibus,
 „ Multum ſonando ſuſcitāt Campa-
 „ nula.
 „ Quis, inquiunt, æs inquietum au-
 „ daciter
 „ Nobis moleſtum ſic ferat? quin
 „ tollimus.

„ Secreta paucis nunc sonat Cam-
 panula,
 „ Gravem misella contrahens æru-
 ginem.
 „ Detergeat gravem Mea ô ærugi-
 nem,
 „ Sic personabit clarius Primæ sacra
 „ Mentis ministra purior Campa-
 nula.

p. 59.

Samuel Sorbier in Sorberianis:
 „ Mihi visus est Campanella Cardani-
 „ simia, vir multæ in scholasticis lec-
 „ turæ, & ejus farinæ libris: qui om-
 „ nium rationem indagare cupiens fu-
 „ tilia quamplurima pro veris & foli-
 „ dis lectoribus obtrudit, aut ab aliis
 „ desumta sibi vindicat.

Hugo Grotius epistola LXXXVII. ad
 Gerardum Joannem Vossium: Legi &
 „ Campanellæ somnia.

l. 3. p. 57.

Boeclerus in Taciti Annales: Lar-
 „ vis Thomas ille Campanella, novæ
 „ religionis, ut jactitat, repertor, re-
 „ vera autem ad Callicratis instar (ap.
 „ Corn. Nepot. in Dione 8, 1.) ho-
 „ mo callidus & ad fraudem acutus,
 „ sine ulla religione ac fide, publicis
 „ Ju-

„ Judiciis voluit imponere. Cum enim
 „ vidisset, Macchiavellum ob vafra &
 „ improba ejusmodi confilia apud ple-
 „ rosque vapulare, ipse velut mango-
 „ nio quodam adornata, quæ Mac-
 „ chiavellus nuda protulerat, ita de-
 „ nuo in theatrum induxit, ut & re-
 „ prehenderet Macchiavellum, &
 „ Macchiavelli tamen placita sedulo
 „ sub diversis nominibus teneret.

Conringius cap. xiv. de civili p. m. 300.
 „ prudentia: Minus huc pertinent
 „ Thomæ Campanellæ civitas Solis,
 „ laude quidem digna, multum est
 „ tamen infra Utopiam.

Idem eodem loco: Omnibus his- p. 358.
 „ ce præstant, licet mole exigui, &
 „ in carcere, sine omni librorum auxi-
 „ lio, alienum ad calamum dictati Po-
 „ litici Aphorismi Thomæ Campanel-
 „ læ, quos Latine versos partem ter-
 „ tiam Philosophiæ Realis inscripsit
 „ Tobias Adami. Arguunt sane capax
 „ atque versutum auctoris ingenium:
 „ perinde atque liber de monarchia
 „ Hispanica prodit peritiam rerumpu-
 „ blicarum præcipuarum hujus ævi,
 „ in dudum captivo utique admiran-
 „ dam.

„ dam. Cæterum hi aphorismi tan-
 „ gunt quidem politicæ philosophiæ
 „ perquam multa, plene nihil exse-
 „ quuntur: plura etiam docent perpe-
 „ ram, quam a Grotio animadver-
 „ sum.

p. m. 54.

„ Naudæus in bibliographia poli-
 „ tica: Amicus etiam noster, Tho-
 „ mas Campanella, juxta doctrinam
 „ suarum primalitatum ethicam novam
 „ composuit, quæ sub epilogismi no-
 „ mine cum philosophia sua naturali
 „ & politica typis commissa fuit a To-
 „ bia Adamo; stylo quidem non ita
 „ compto delineata, ut Ciceronianis
 „ arridere possit, sed ea nobilitate co-
 „ gitationum, rationumque subtilita-
 „ te, ut omnibus sapientiæ mystis
 „ non possit esse non summopere gra-
 „ tissima.

p. 65.

„ Idem paulo post: Secundus ab
 „ ipso fuit Thomas Campanella, ar-
 „ dentis penitus & portentosi vir in-
 „ genii. Qui, dum in tenebris & pæ-
 „ dore carceris vitam traduceret, ci-
 „ vitatem solis delineavit: ea cogita-
 „ tionum novitate & sublimitate sen-
 „ suum, ut præter philosophicas spe-
 „ cula-

„ culationes multa etiam contineat,
 „ queis respublicæ tutius administrari
 „ possent, & homines ipsi meliores
 „ evadere,

Gisbertus Voëtius : Istis & simi- Dispp. se-
 „ libus sexcentis, quæ in Atheismo lect. p. 1.
 „ triumphato, metaphysica, libris de p. 202.
 „ sensu rerum, aliisque operibus ven-
 „ ditat Campanella, putamus liberti-
 „ nis causam tradi, & Scepticis atque
 „ Atheis religionem deridendam pro-
 „ stitui; imo homines superbos & cu-
 „ riosos in scepticismos & atheismos
 „ hac occasione nonnunquam incidere,
 „ quamvis Campanella volens & sciens
 „ nihil tale intendisset. An cerebri in-
 „ firmitati & intervallis maniacis, aut
 „ deliriis melancholicis, an vero om-
 „ nia innovandi & evertendi prurigi-
 „ ni, & quidem sub prætextu Zeli &
 „ pugnae adversus Epicureos, A-
 „ theos, Hæreticos, hæc tribuenda
 „ sint, nos non dicemus, qui viri il-
 „ lius vitam & studia propius intueri
 „ non possumus. Alterutrum saltem
 „ in eo animadvertere visi sunt socii
 „ ejus, qui illum 30. annis in Italia
 „ captivum & inclusum detinuerunt,

„ ut conqueritur in præf. ad meta-
 „ physicam.

CAPUT TERTIUM.

Campanellæ Theologia & Magia.

Præf.
 Atheism.
 Atheism.
 c. 2.

Theologiam suam non exorsus est Campanella ab illo articulo, in quo omnem suam operam monachi ponunt, in conclusionibus hærentes, ac negligentes principiorum: crede sanctam ecclesiam; sed ab hoc omnis religionis salutisque publicæ fonte: Credo in Deum. Docet vero, in essentia Divina esse tres primalitates, ut loqui amat, sive ens primum essentiari potentia, sapientia & amore, atque omnes hujus trinitatis effectus, hoc est, omnes creaturas, eam repræsentare, earumque quamlibet in tantum existere & vivere, in quantum in ea perseverarent potestatis, sapientiæ & amoris radii ac participationes. Quippe unumquemque mortalium communi lege aut tanquam potentem vivere, aut tanquam sapientem, aut tanquam amantem & bonum, fierique posse, ut hæ

hæ dotes omnes, aut saltem duæ, in uno homine appareant. Degenerasse autem mortales ab his divinitatis radiis, & potentes quidem desiisse in tyrannos, sapientes in sophistas, bonos & amantes honesti in hypocritas & impios, omnes tamen ac singulos obtentu potentiae, sapientiae & amoris divini ad omnem libidinem abuti. Dari autem providentiam, & mentes mortalium immortales esse, quas ut perduceret ad felicitatem æternam Deus optimus maximus, visitasse homines, ac docuisse legem, factumque hominem esse. Atque hanc credendi vivendique rationem, quam Christus docuisset, veram esse, cæteras falsas. Quam si quis ita sectaretur, ut plane certus sit, se Deum amicum habere, non quidem ipsum Numen perfecte comprehensurum esse, quippe quod non permittat humana mentis imbecillitas, immutaturum tamen fide rerum naturalium cursum, & miracula patraturum. *Quicumque, inquit, vult ac potest De sens. tum præstantissimo creatori servire, quod rer. l. 4. etiam possit confidere de amicitia ejus penitus & omnino, & nolit aut velit quippiam,* C. 2.

piam, nisi ut vult & non vult Deus; nec
 contra Deum operatur unquam, sed eo
 modo, quo Deus illi & communitati ho-
 minum precipit; hic potest in ejus amici-
 tia ita confidere, quod res creatas, prout
 opus est, immutare queat per miraculum,
 & veluti homo precipiens homini, super
 quem habet potestatem & fiduciam, ab eo
 officium consequitur, ita aliis precipiendo
 rebus movet ipsarum sopitum sensum, ac
 sibi obedientem reddit. Cæterum mi-
 rum non est, spem meliorum tempo-
 rum eo majorem concepisse, quo ma-
 gis vexatus est novarum rerum studio,
 adeoque omnes suos libros chiliasticis
 ampullis replere solitum. Locus in pri-
 mis clarus est sub finem capitis xvii.
 atheismi: *Ad impiorum opprobrium præ-*
stolor etiam in terra præludium paradisi
cælestis, aureum seculum, felicitate ple-
num, a quo factò iterum flagello de funi-
culis creaturarum (ut inquit S. Cathar.
Senen.) excludentur increduli derisores
pietatis. Multa hujusmodi commenta
 reperire in ejus libris licet, quamobrem
 ab æterni Evangelii præconibus inter
 præcipuos veritatis testes annumeratur.
 Nihilominus formidine poenæ Ponti-
 ficiæ

ficiæ religioni nomen semper dedit, ac more fanaticorum, quibus parum momenti in veræ fidei cognitione positum videtur, eandem miris laudibus ornavit: unde & Julianus Joubert anno *cicicxxxv*. Parisiis testatus est, Campanellam ingentem Zelum obedientiamque erga ecclesiam Romanam ostendisse, ob eamque causam ab Academia Sorbonica omnium applausu exceptum esse. Hinc vulgaria ecclesiæ Romanæ dogmata pro virili tuetur, Thomam Aquinatem secutus, ac Græcarum Ebraicarumque litterarum plane expers Scholasticorum Theologorum lectione contentus. Quanquam passim episcoporum Romanorum fraudes aperit, quos gaudere armato sacerdotio notat, & in seminariis suis tot milites, quot juvenes educare. Quid verius hac observatione, quæ habetur capite v. *Monarchiæ Hispanicæ: Pontifex Romanus interdum regem Hispaniarum non nimis benigne excipit, veritus scilicet, ne victis Rege Galliæ & Italiæ principibus, illum Cappellanium suum faciat, atque ob hoc optat, ut perpetuo inter se discordent.* Sed ad magiam Campanellæ

Judicium præmiss. est libr. de gentil. non retinendo.

De sens. rer. l. 4^a c. 1.

læ progrediemur, quam dicit investi-
 gationem rerum arcanarum Dei & na-
 turæ, facitque triplicem, divinam,
 quam nemo sine singulari auxilio divi-
 no teneat, & quæ in eo cernatur, si
 legatis Dei obediat natura; naturalem,
 quæ existat ex stellarum & medicinæ
 notitia, conjuncta cum religione & fi-
 ducia, fitque adeo excellens Dei do-
 num, ut ea rite usi sæpe ad supernatu-
 ralem magiam & commercium cum
 superis perveniant; & diabolicam, qua
 quis dæmonis arte mirabilia efficiat,
 qualia absque dæmonis ope fieri soleant
 a circulatoribus coram imperita plebe.
 Quemadmodum vero non est dubium,
 Campanellam naturalis magiæ studio-
 sissimum fuisse; ita nec illud quicquam
 habet dubitationis, a diabolo sæpe in-
 festatum esse, idque non sine omni ip-
 sius culpa ac voluntate. Annos natus
 plus minus quindecim recuperaverat
 sanitatem operâ mulieris vetulæ, ut
 ipse testis est, quarto de sensu rerum ca-
 pite decimo octavo: *Ego in pueritia,*
inquit, sanatus sum a morbo lienis, cu-
jusdam mulieris verbis & precibus in a-
spectu deficientis lunæ; de licentia Prioris
mei,

mei, F. Andrea Zappavigna, theologi doctissimi. Ab eo tempore semper flagravimus studio rerum abditarum. Rationem fures indagandi, frequenti usu comprobata, ipse prodit eodem loco, quam scire cupio ut excusare velint, a quibus est nuper in sanctitatis arce collocatus. Vidi aliquando pueros, inquit, qui pallium amiserant, tenentes cribrum forficibus infixis appensum dicentes: Per sanctum Petrum & per sanctum Paulum, rapuitne Flavius pallium? & cum multos nominarent, cribrum stabat immotum, cum autem ad nomen Flavii veniebant,olvebatur sponte quodam impetu. Ego obstupescens periculum feci cum eis invocato Deo altissimo, ne permitteret me a demonibus ludificari, & similiter non movebatur cribrum, nisi ad nomen Flavii, & expiata conscientia per sacramenta semper reperi idem repetito periculo. Cæterum inde etiam magiæ studium, quo ductus fuit Campanella, cognoscere est, quod docet, si quis sibi similem cum aliquo faciem & cætera corporis membra esse persuaserit, non ingenium tantum illius, sed & animi sensa illico esse cogniturum. Unde

Gaffarelli
curios.

inaudit. p.

122, 123.

de vultum eorum, ad quos litteras dedit, exprimere omni labore annisus est, cujus rei oculatum ac locupletem producemus testem, Jacobum Gaffarellum, ita de Campanella scribentem: *Hanc hominis opinionem prius ita acceperam, quasi sufficeret, sibi alienum habitum, vultum & mores imaginari. Verum cum essem Romæ, atque eundem cum aliis captivis inviserem, ex istius proprio facto, qui Cardinalis Magalotti, ad quem, cum intraremus, scribebat, vultum usque ad oris distorsiones sibi fingeat, didici, historicam personam ab eo requiri. Prædixit & noster futura: magiæ ope, an ingenii acrimonia, judicent alii. Nobis exemplum attulisse satis sit ex Boecleri elogio Forstneri. Non prætereun-*

p. 20. 21. *dum est, ait Boeclerus, quod in Italia, cum ad Campanellam inviseret, ei usu venit. Tenebatur ille in custodia, nec ad videndum, nisi custodibus arbitris, quisquam admittebatur. Plures una accesserant, & de more ævi libellos colligendis illustribus nominibus, destinatos, Campanellæ in cubiculo tradi jusserant. Postquam inscripserat is quæ voluit, admissos contemplatus, sine hesitatione Forstnerum nunquam*

antea

antea visum nomine compellavit, manu-
que prebentum de futuris honoribus &
quibusdam aliis eventibus edocuit. Exi-
tit fides prædictis, sive ex liberali & mul-
tarum bonarum rerum indice facie felici-
ter conjecturam facere contigit; sive vete-
rum de divinatione prudentum sententiam,
ad hoc quoque præfagiorum genus, monitu
exemploque Cardani referre, fas est.
Quamquam tutius est in his, facta scire,
causam ignorare. Cæterum nisi me fal-
lunt omnia, Campanella is ipse fuit,
qui velut alter Grumbachius misero
adolescentulo ad magiam suam abusus
est perdiditque incautum. Verba ad-
scribemus, longa illa quidem, sed no-
tatu in primis digna. Ipse, inquit, Atheism:
magno arsi desiderio experiunda hujus ve- P. 161.
ritatis: quod tandem, non sine Dei pro-
videntia, ex eo malo mihi operante bo-
num, affecutus sum. Astrologus quidam
ingenue probitatis, astrologica superstitione
Haly Abenragel curiose provocatus,
ex genesi cujusdam juvenis idiote argu-
mentatus est, illi apparituros intellectus
abstractos, quamvis id nec ipse crederet,
experiundi gratia instruxit juvenem, quo-
modo invocaret angelos siderum. Tunc ju-
venis

50 VITA ET PHILOSOPHIA

venis cepit mirifica videre, & responsa accepit astrologus per illum de rebus gravissimis, & qui apparebat ei spiritus, simulabat se esse angelum, & aliquando esse lunam, aliquando solem, aliquando Deum. Sub his enim & aliis formis apparebat inter somnum & vigiliam. Veritates plurimas annuntiabat. Multique appa-
 puerunt; sed paulatim ad magis falsa pertrahere conati sunt idiotam adolescen-
 tem: scilicet non extare inferos, & ani-
 mas migrare de corpore in corpus, etiam
 brutorum & plantarum. Oracula dede-
 runt futurorum eventuum, & aliqua sic
 contigerunt. Dixerunt, non extare dia-
 bolos in mundo, sed omnes esse angelos
 magis minusque bonos sapientesque magis
 & minus. Et gentilibus respondisse per
 amphibologiam eos, qui minori poltent sa-
 pientia. Tandem amicus signa petit, sicut
 Gedeon, per juvenem. Pollicitus est qui
 apparebat: sed exinde dolis usus est incre-
 dibilibus, quo curiosum virum astrologum
 dubitantem, & meliora consulentem, ab
 illo misero juvene separaret. Quem dein-
 de separatim, ut libuit, deceperunt, &
 ad violentam necem pertraxerunt. Tunc
 alium virum praestolantem promissa ante
 casum

casum juvenis, ærumna atrocissima ad
majorem experientiam tenuerunt diu, do-
nec propriis visionibus agnovit, quæ vix
unquam intellexisset, quamvis viri sancti
& philosophi multi hæc asserant. Allo-
quuntur, inquit, inter somnum & vigi-
liam, unica voce, præsertim cum quid
mali passurus est. Lucem hæc foeneran-
tur a verbis Campanellæ, quæ habentur
libro III. capite x. de sensu rerum:
Ego cum mali quippiam mihi imminet,
inter somnum & vigiliam audire soleo vo-
cem clare loquentem mihi: Campanella,
Campanella; & interdum alia verba ad-
dentem, & ego attendo, nec intelligo
quis sit. Ac fatis constat, sæpe cum
spiritibus esse locutum. Ita enim ipse-
met scribit: *Mihi comparuit in tribula-*
tionibus non semel vario vultu & horribi-
li nescio quis, & fugatur nomine Dei. ---
Quæsiui, utrum Deus posset immutare fa-
tum & mala hominum? Ille daemon, qui
se Deum esse simulabat, respondit, se pos-
se abbreviare mala & allevare, & acce-
lerare vel tardare, non tollere, si fato
sunt decreta & prædestinatione. Tunc ego
dixi ad illum: Si Deus prædestinat res
fato immobili; ergo & tempus & modum

Afferit
Voëtius
p. 1. dispp.
select.
p. 202.

rei. Ergo non potest accelerare, neque allevare mala. Hoc argumentum ipse, quamvis a me scriptum, non intellexit, & respondit, me esse stultum; quasi ejus responsum non percepissem.

CAPUT QUARTUM.

Campanellæ Philosophia.

Atheism.
88. p.

CAmpanellæ supra diximus hoc institutum fuisse, hanc rationem studiorum, nulli rei assentiri, nihil pro vero admittere sine accuratiori examine. Igitur eadem fere, qua sceptici, via incescit, deque sui ipsius philosophia jam lenex scripsit: *Philosophiam inveni pleniorum jucunditatibus. Sed in labore, & vigilia & infirmitate corporis acquiritur, & sæpe ad insaniam labimur. Est plena incertitudine, ita quod qui vere sapit, hoc unum sapit, quod nihil perfecte sapiat. Cæterum in physicis sensu potissimum nititur, compendium de rerum natura sic exorsus: Duce sensu philosophandum esse existimamus. Ejus enim cognitio omnis certissima est, quia fit objecto præsentem. Signum est, quod aliæ*
cogni-

cognitiones dubia ad sensum recurrunt pro certitudine. Ita autem progreditur: Res quasdam existere sensu percipimus. Quas cum in loco esse necesse sit, exorditur tractationem a loco, quem si quis superficiem vocaret, perinde esse existimat, ac si hominem appellaret asinum. Ipse vero locum vocat substantiam primam incorpoream, immobilem, aptam ad receptandum omne corpus. Inde ex ingenio mundum construit, ac primum Deum posuisse ait materiam, seu corpus inconstructum, aptum ad constructionem recipiendam, eique apposuisse causas agentes duas, calorem & frigus. Has duas causas in communem massam egisse, ut suam efficerent, indeque effecisse duo prima mundi corpora: cœlum, factum a calore ex materia devicta & attenuata; terram, a frigore ex portione correpta & condensata. Postea solem ex longe copioso unitoque calore constitutum esse, caloremque unitum lucem emisisse, factumque solem tantum, ut terram posset continuo oppugnare. Adeoque omnium rerum naturalium duo esse elementa, solem &

terram. Ac solem quidem circa ter-
 ram circumvolutum eam ita oppugna-
 re, ut attenuatione efficiat aërem &
 vaporem, eliquatione aquam, indura-
 tione lapides, eliquatione & indura-
 tione simul plantas, eliquatione, indu-
 ratione & attenuatione animalia. Ex
 liquore deinde & vapore fieri innume-
 ras rerum species. Apparet autem, hanc
 philosophiam non longe abire ab illa
 Parmenidis, qui docuit, duo esse ele-
 menta, ignem & terram: illum opifi-
 cis, hanc materiæ tenere ordinem.
 Reduxit & illam veterum quorundam
 sententiam, quæ est in Trismegisti
 clave: in omnibus rebus sensus insunt.
 Id probare conatur ratione & sensu,
 ut legere est in libris iv. quos edidit
 de sensu rerum. Nimirum quia com-
 posita sentiunt, indubitatum ponit,
 mundum & elementa sentire, cum ni-
 hil sit in effectum, quod non fuerit in
 causa; nec obstare putat, quod sola
 animalia videantur organa habere sen-
 suum. *Tam stultum est, inquit, sensum*
rebus negare, propterea quod carent ocu-
lis, auribus & ore, quam stultum est,
negare motum vento, propterea quod ca-
ret

Laërt. in
 vit. p.
 537.

ret cruribus pedibusque, & igni manducationem, propterea quod caret dentibus, & visum manenti in platea, propterea quod fenestris caret, per quas prospiciat. lib. i. c. ult. de sens. rer.
 Docet porro, in omnibus rebus unicum sensum esse, ac licet sensoria & sentiendi modi non sint unius ejusdemque rationis, tamen omnes omnino sensus esse tactus quosdam, queis stellæ etiam gaudeant, in quibus oculus quidem & auris non sint, & tamen conceptiones lucis transfusione mutua communicentur. Aures enim non audire, nec oculum videre, ceu dormientes nos doceant; sed tenuem spiritum in oculo & aure audire, quo plenæ sint stellæ. Sentire etiam terram, lucem, tenebras, ignem, aërem, ventum, plantas, lapides, ipsaque putrida cadavera. Aërem vero esse communem illum spiritum, conceptus nostros ad alios perferentem, & quasi sensuum vehiculum. Profert autem plurima experimenta, quibus ostentum sit, in rebus pridem destructis superesse sensum, ac delitescere quasi, sed excitari varie. Nimirum cum in cadavere generentur vermes, quorum sensus

De sens.
rer. l. 4.
c. 9.

sus ex nihilo manare nequit, neque etiam ex materia, quæ suscipit vitam, non dat; dicendum omnino esse, cadaver in morte non sensum amisisse, sed modum sentiendi, de cætero autem adeo accurato gaudere sensu, ut sæpe hostem adesse sentiat. Nam, inquit, *quidam Nucerinus occidit hominem, & obruit humo, positusque est in carcerem aliam ob causam. Post 20. dies pluviae illuvio detexit cadaver, detulitque usque in plateam civitatis, ubi erant carceres. Cumque cadaver inspectaret proximus de fenestra interfector, cepit ebullire cadaver, & sanguinem mittere ex vulneribus, non sine terrore illius consci sceleris. Quo abeunte ebullitio cessavit, & redeunte rediit. Ac ille homo seorsum confessus est mihi hoc post 29. annos. Tribuit etiam brutis intellectum, cum de memoria non sit dubitationi locus. Apes enim & aves domum reverti, & pleraque animalia multa discere. De ratione autem brutorum certo certius constare putat. Facere enim syllogismos, canes lepores insectantes viæ compendia quærere, araneas ad capiendas muscas stupenda astutia uti, rete*

rete construere attractoriis filis circumductum, quo facto ipsæ recondantur in centro, quo fila omnia copulentur, ita, ut musca in rete incidens illud agitet commoveatque, & venatorem in exitium sui ipsa excitet. Sed vetus est hæc philosophia, erudite illustrata ab Hieronymo Rorario, libris duobus, quod animalia bruta ratione melius utantur homine, editis a Gabriele Nau-dæo anno MDCCXLV. Parisiis; recu-sis autem Amstelodami ante hos quin-quaginta annos. Præterea brutis lo-quelam tribuit, quod societates ipso-rum durare alioqui nequaquam posse arbitraretur. *Formica*, inquit, *ab alte-* Ibid. l. 2.
ra discet formica, sicut nos, & ita con- c. 22.
sulunt in futurum: necesse est eas uti vo-
ce, & se invicem jumenta & aves voci-
tare. At nos ipsarum linguam non perci-
pimus, quoniam nec Polonorum nec In-
dorum percipimus. Omnes enim suo pro-
nuntiant quisque modo. Canes tamen no-
biscum viventes & simia bene addiscunt
linguam nostram; nam in alias delati re-
giones linguam incolarum non intelligunt.
Verum pronuntiare, quod volunt, ne-
queunt, quoniam non habent organa simi-

lia nostris, sicuti nos non possumus uti tuba: nec cornu edere Campanæ sonum. Psittaci tamen, palatum concavum habentes, sicuti homo, bene discunt verba multa humana. Non est autem absurdum, quod habet de brutorum loquela. Etenim bruta invicem conceptus sensaque communicare, palam est: quod vel gallina docet convocans suos pullos. Estque cuilibet avium speciei peculiaris ratio significandi ea, quæ sentiunt. An vero hæc conceptuum communicatio dici loquela debeat, non opus est disputari. Sed ad reliquam Campanellæ philosophiam veniendum est.

Metaphysicam XIII. libris absolvit, resque creatas spectat ut ex ente & nihilo compositas. Ens transcendentali sua compositione docet ex tribus primalitatibus, tanquam charactere divino constare, potentia, sapientia & amore: uti nihilum ex impotentia, ignorantia & odio. Ex primo itaque summo & solo vero ente, in quo tres illæ primalitates perfectissime & sine nihili admistione habentur, creaturarum naturam derivari, esseque primalitatum objecta essentiam, veritatem, bonitatem,

Conf.
Adami
Præf.
prodromi.

tem, supra quæ seminentur & influant necessitas, fatum, harmonia. Disputat ibidem de Deo, angelis, anima, morbis & morte mundi, de veritate religionum, ac omnia pro more commiscet.

In Logicis prolixè disputat contra Peripateticos. Veluti cum ita describunt actionem: *actio est secundum quam in patiens agere dicimur*, rectè notat Campanella: *Definiunt idem per idem. Ecquis nescit, Petrum esse eum, qui vocatur Petrus? & actionem a qua dicimur agere.* Præcipuas Peripateticorum ratiocinationes meras principii petitiones esse, satis clare, nisi fallor, docuit. Omnes probationes, inquit factæ a definitionibus Aristotelicis & mathematicis, constitutis per solam causam formalem, sunt fallaciæ petitionis principii, & non demonstrationes, nisi ad discipulos. *Definitio enim est idem re & ratione cum definito.* Ergo si probo, *Petrum esse hominem, quia est animal rationale, probo esse hominem, quia homo.* Forma enim non dat esse rei datum ab idea & agente causa. Dat tamen materia esse formale, quod tamen ipsa est, res nimirum data.

to. i. opp.
p. 490.

60 VITA ET PHILOSOPHIA

data. Ergo est probatio per equipollentiam, quæ nihil novi dicit. Similiter peccat probatio ab universali ad particulare. Si enim nego, Petrum esse animal; frustra adducis, omnis homo est animal: Ergo Petrus. Oportet ergo probare illam: omnis homo est animal, per inductionem, & sic Petrus est pars inducens & a simili saltem cognita. Ergo demonstratio Aristotelica nulla est in mundo. Illud autem notari hoc loco par est, in Campanellæ Logica, etsi Aristotelem rejicit, inutiles de cortice rerum disputationes utramque paginam replere, ipsumque de forma, quam vocant, unice sollicitum ad viam inveniendæ veritatis vix digitum intendere, neque adeo exponere doctrinam de materiæ analysi, ut loquuntur, qua nihil erat in tota Logica utilius. Sed in Mathesi ac Politicis multa habet ab aliis non observata, quod ejus syntagma de libris propriis declarat, quo brevitatis causa lectorem remittimus.

CAPUT QUINTUM.

De libris Campanellæ.

Multos variosque libros composuit Campanella, de quibus Tobias Adami in præfatione prodromi Philosophiæ instaurandæ: *Non ea quasi omni perfectione absoluta venditamus, quin ego quidem ex mea parte libenter in iis & suos defectus & nevos agnosco, quos & ad autorem ipsum aliquando non dissimulavi, veluti & quod accuratâ diligentia revisi nondum sint. Sed non mirabitur, cuicunque miserrimus ipsius status, & extrema cum indigentia rerum necessariarum afflictiones non incognitæ erunt, quin potius in tanta animi & corporis pressura, tantam diligentiam & infatigabile studium, ingenium igneum, & memoriam sine exemplo obstupefcet. Pauca ipse in lucem prodire jussit; pleraque discipuli & amici, cum quibus manu scripta communicaverat, ediderunt. Et Adamo quidem tradiderat libros Canticorum septem, carmine Italico scriptos; Epilogismum Philosophiæ naturalis, moralis & politicæ, juxta*

Vid.
 Campanellæ
 Syntagm.
 c. 1. art. 2.

l. c. art. 3.

juxta cum Civitate solis; Librum quæstionum, utcunque suppleturum viginti librorum de rerum universitate jacturam; De sensu rerum libros quatuor, aliaque multa. Habuit idem Adami ultra ducentas epistolas Philosophicas maximam partem a Campanella scriptas. Sed Prodromum Philosophiæ non obtinuit ab autore, qui dictaverat Romæ, eique titulum fecerat: Physiologiæ compendiolum. Consecutus est Patavii, a Campanellæ amicis, opinor. Quædam selecta cantica nostri autoris idem Adami edidit sub nomine Squillæ Septimontani. Dederat noster & Scioppio anno MDCCVIII. multos libros, in quibus erat Atheismus triumphatus, sed sub alio titulo. Refert enim Campanella, se opus illud vocasse Recognitionem religionis secundum omnes scientias, contra Anti-Christum Machiavellisticum; sed Scioppium nomen Atheismi triumphati libro imposuisse. Atque hic manu scriptus liber, nisi prorsus fallor, est idem ille, qui assertatur Jenæ in Bibliotheca publica. Prodiit cura Campanellæ anno MDCXXX. Romæ, probantibus librorum censoribus.

bus. Sed anno MDCXXXV. recudi curavit Parisiis, exhibuitque in titulo Galliarum regis insignia, sub quibus campanula est, cui inscriptum: propter Sion non tacebo. Exemplo Jenensi sive Adamus, sive Scioppius hæc præscripsit: *Imaginare tibi Philosophum recenter natum ex flumine ascendere in pratum quoddam pulcrum, ubi nundinæ omnium religionum aguntur, ex quibus unam & ipse emere deberet; discursibus igitur diligentissimis merces examinabit omnes, progredieturque sciscitans & licitans in tanta diversitate, ne decipiatur, planissime uti Campanellam vides hisce ratiociniis disputare. Nisi quod humanitas interdum & ipsi accidat, ut regulas, quas sibi præscripsit, adsequi usque quaque non possit, dum opinantes a testimoniantibus ex verbo Dei discernere non valet, ex consuetudine sectæ, in qua natus & educatus est, ideoque non raro & monachum & papatus defensorem ob oculos tibi pones. Multa sunt de hoc libro judicia, ob quem non caret suspicione atheismi; sed non finit instituti nostri ratio, ea hic omnia exhibere. Qui sobrie & modeste judicant, non eunt inficias, etiam*

in

in Parisiensi editione, quam senex curavit anno superioris seculi trigesimo quinto, multa esse, quæ prodant causam Christi hostibus, cum multa exhibeat atheorum argumenta, nusquam in eorum scriptis obvia, eoque sive a Campanella excogitata, sive ab aliis in tenebris hausta, indigna sane, quæ in lucem publicam proferantur; idque tanto magis, quo frigidius non raro responsum est. Sorbieri de hoc libro l. 6. p. 57. ita iudicat: *Etsi nihil mihi carius sit tempore, cujus iacturam semper egre tuli, oleum & operam me perdidisse fateor in legendo ineptissimo libro monachi ineptissimi & indoctissimi, Thomæ Campanellæ, cui titulum fecit atheismus triumphatus. Farrago est ineptiarum, ordo nullus, tenebræ multæ, barbaries perpetua. Nescio enim, an a Cicerone intelligeretur, cum verba facit de actibus peccaminosis, de bombardis & archibusis, de camisa sordida. Hoc unum in libro perlegendo didici, ne ullum alium ejus auctoris unquam legerem, si tempori parcere vellem. Post atheismum nullus Campanellæ liber magna commotione mentium exceptus est, præterquam commentatio de sensu*

sensu rerum, quem ita prædicat Mer-
fennus in Genesin: *Librum Campanellæ
de sensu rerum & magia, & quoscunque
alios ei similes, dignissimos esse puto, qui
flammam sentiant, & fumo incantentur.*

De monarchia Hispanica quæ scripsit,
fatis ostendunt ingenium ad omnem
fraudem compositum, quod & aliis
notatum video. Sed errores geogra-
phicos plures animadvertere in libello
licet. Ecloga in nativitatem Delphini
multa habet admirabilia, quæ tempus
declaravit hætenus; cum scriberentur,
nequaquam omnibus intellecta. Cæte-
rum non omnes hominis libri impressi
sunt, & quos impressos habemus, eos
licet manu scriptos passim invenire me-
liores deterioresve. Nam de una ea-
demque re sæpius dictavit & scripsit.
Quæ vir illustris, & de studiis im-
mortaliter meritis, Antonius Maglia-
bechi, manu scripta possidet, docuit
me eruditissimis litteris, quas cum lec-
tore communicamus.

Vid. ad-
ditiones
ad Nau-
dæana p.
140.

„ Questo medesimo giorno, ricevo
„ la cortesissima Lettera di V. S. Illma,
„ degli Otto del passato mese di Agos-
„ to, & da essa con mio estremo con-

E

„ tento

„ tento veggo, la curiosa, ed insigne
 „ Opera, che in breve è per dare in
 „ luce.

„ Quà non ci sono altri ritratti del
 „ Padre Campanella, che quelli che
 „ si trovano in diversi libri, come ne-
 „ gli Elogi d'Uomini Letterati del
 „ Crasso, e simili, che non sò se sie-
 „ no somiglianti. Le opere manoscrit-
 „ te che io hò del suddetto Padre
 „ Campanella, sono le seguenti.

„ Epilogo di quello che della Na-
 „ tura delle cose, hà filosofato, e
 „ disputato, Fra. Tommaso Campa-
 „ nella, servo di Dio.

„ Principia:

„ Proemio. Poiche feco menar la vi-
 „ ta non posso Signore &c. Col sud-
 „ detto Libro del Padre Campanella,
 „ vi è legato il seguente, mà non sò
 „ se sia del medesimo Padre Campa-
 „ nella, o di altri, perche nel ma-
 „ noscritto non vi è il suo nome.

„ Della Credenza, e Discredenza,
 „ ed Opinione.

„ Principia:

„ Non bastava à sapere il senso, e
 la

„ la memoria , perche tutto non si
„ può sentire &c.

„ Magia del Campanella.

„ Principia :

„ Della Magia in comune , e sua
„ divinazione , Discorso primo. Magi
„ si appellarono gli antichi Savii dell'
„ Oriente , in particolare i Persiani ,
„ che investigavano le cose occulte di
„ Dio , e della Natura &c.

„ Della Monarchia del Campa-
„ nella.

„ Principia :

„ Camminando da Levante a Po-
„ nente la Monarchia universale &c.

„ Fra. Th. Campanellæ ad Sera-
„ phicum Responsio de Pestilentia Co-
„ loniensi , & cæt.

„ Principia :

„ Epistolis tuis & cæt.

„ La Pratica dell' Estasi Filosofica.

„ Principia :

„ Bisogna eleggere un luogo &c.

„ La suddetta Pratica Filosofica , è
„ nell' istesso volume delle altre Ope-
„ re del Padre Campanella , mà non
„ vi è il suo nome , e dubito che non
„ sia sua.

„ Concetti metodici, o Ammaestra-
 „ menti Politici, di Fra. Tommaso
 „ Campanella.

„ Principiano:

„ Nessuno domina a se solo, ed ap-
 „ pena un solo ad un altro solo signo-
 „ reggia.

„ Discorsi a' Principi d'Italia, che
 „ per ben loro non debbono contradi-
 „ re alla Monarchia di Spagna, mà
 „ favorirla: e come dal sospetto di
 „ quella si possono guardare nel Papa-
 „ to, e per quella contra Infedeli,
 „ con modi veri, e mirabili; fatti per
 „ Fra. Tommaso Campanella Dome-
 „ nicano.

„ Principiano:

„ Discorso primo. Gli Istorici, e
 „ Poeti tutti di Italia, e molti altri
 „ Stranieri, piangono l'Imperio Ro-
 „ mano, &c.

„ Nell' istesso volume di Opere
 „ del Campanella, vi è la seguente
 „ Lettera.

„ Epistola sociorum, & Parentum
 „ Fr. Thom. Campan. Jac. Aldo-
 „ brandino Nuntio Neapolitano.

„ Principia:

„ Illmo:

THOMÆ CAMPAN. *Cap. V. 69*

„ Illmo: e Revmo: Signore. Noi A-
„ mici; e Parenti, e Discepoli di Fra.
„ Tommaso Campanella, sacerdote
„ della Religione di San Domenico,
„ Carcerato in S. Ermo. &c.

„ Vi è ancora il seguente Indice.

„ Index Librorum, quos Frater
„ Thomas Campanella, vel confectos,
„ vel affectos habet.

„ Il suddetto Indice, cavato dal
„ mio manoscritto, si trova stampa-
„ to a carte 235. e 236. delle Addiz-
„ zioni di Lionardo Nicodemo, alla
„ Bibliotheco Napolitana del Toppi,
„ stampate in Napoli l'anno 1683. in
„ foglio. Nelle suddette Addizioni,
„ si farà anche menzione de' Libri ma-
„ noscritti del Padre Campanella, che
„ si trovano appresso di me.

„ Se V. S. Illma vuole che io scriva
„ a Napoli, per sapere se vi sia alcu-
„ no che avesse notizie sicure intorno
„ al Padre Campanella, si degni di
„ avvisarmelo, che la servirò subito.
„ Anche di Parigi, si potrebbero per
„ cosa sicura aver del suddetto Padre
„ Campanella molte Notizie, ma io
„ non saperei in quella Città a chi

„ mi scrivere per cosa tale, essendo
 „ tutti gli amici che vi hò, applicati
 „ ad altri Studi &c. &c.

Firenze li 17. Settembre 1701.

ANTONIO MAGLIABECHI.

Cæterum Campanella Parisiis colligere sua opera & recensere cepit anno MDCXXXV. Redacturus erat in tomos decem, quorum primus prodiit MDCXXXVIII. apud Joannem Du Brai, in forma quarta, cum approbatione censorum, & privilegio Regis, hoc titulo: *Thomæ Campanellæ Styl. Ord. Prædic. Philosophiæ rationalis partes quinque. Videlicet: Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Poëtica, Historiographia, juxta propria principia. Suorum operum tomus 1.* Est autem tomo primo index subjectus, quem hoc loco exhibemus, accuratum quippe, & ab ipso autore contextum.

INSTAURATARUM SCIENTIARUM

Per

F. TH. CAMPANELLAM,

*Juxta propria dogmata ex natura
& scriptura, Dei codicibus,
Tom. X.*

IN 1. tomo continentur Philo-
sophiæ rationalis partes 5. Grammati-
ca, dialectica, rhetorica, poëtica histo-
riographia.

In 2. Philosophiæ realis part. 4. phy-
siologia, Ethica, politica, œcono-
mica, cum textu & qq. His additur
Civitas solis, cum qq. & lib. de regno
Dei. Ad polit. ecclesiast. & disput. 8.
pro Teles. contra Perip.

In 3. Philosophiæ practicæ part. 3.
Medicinalium 7. de sensu rerum &
magia 4. Astrologiæ 6. & de fato si-
derali vitando I.

In 4. Philosophiæ universalis I. Me-
taphys. part. 3. lib. 15.

In 5. Philosophiæ divinæ I. Theo-
lo-

logicorum lib. 3. pro cunctis nationibus.

In 6. Theologiæ practicæ part. 4. videl. pro conversione nationum libri articulati, reminiscuntur &c. ad Christianos, Judæos, Gentiles & Mahometanos. Item contra Atheistas: item contra Hæreticos, & Perthomistas, cento Thomisticus. Cum expos. in 9. Rom. & disput. pro Bull. Pontif. contra Judiciarios.

In 7. praxis politicæ volumina 4. Scilicet, de monarchia Christianorum ad Principes. De monarchia Messiae ad sapientes: cum appendice de jure Catholici Regis in novum orbem. Item de monarchia Hispanorum. Item panegyricus pro eodem ad Italos principes & remedium contra timorem ab illa.

In 8. arcanorum Astronomicorum lib. IV. & simul de symptomatibus mundi per ignem interituri secundum naturam & scripturam. Item articuli profetales ex divina & humana sapientia de instanti mutatione seculorum.

In 9. poëmatum part. 3. Philosophia Pythagorica carmine Lucretiano
in-

instaurata. Item elegiæ, & epigrammata varii generis. Item poëmata in lingua Italica, partim Metaphysicalia, partim politica, ad Philosophos & amicos. Item elegiaca de propriis & suorum ærumnis. Item ars versificatoria de metro Latino applicando vulgari linguæ. Multaque poëmata hoc ritu exarata.

In 10. miscellanea opuscula, videl. disputatio ad utramque partem de motu terræ, & quiete vel solis vel telluris. Dialogus politicus contra hæreticos nostri temporis. Disticon & dialogus pro rege Gallorum & Cardin. de Richelieu. Item pro eodem contra murmurantes. Carolus Magnus. Item de præcedentia, præsertim Religioforum. Item de conceptione Virginis. Item an monarchia Hispanorum sit in augmento, vel in statu, vel in decremento. Item quot modis possunt pauci in bello vincere multos. Item de titulis. Item de residentia & assistentia Cardinalium & episcoporum jure. Item libellus de episcopo. Item quæstio: utrum utilius & commodius sit vivere sub principatu

ecclesiastico, quam seculari? Item de amplissima libertate Romana sub papatu. Item utrum Imperium Roman. hoc tempore mutari debeat, & possit, & a quo? Item de regimine eccles. ad convertendum mundum sub uno grege unoque pastore, non obnoxio contradictionibus principum. Item commentaria Philosophica & Grammaticalia in poemata Maffei Barberini, id est, Urb. VIII. Item orationes 3. de laudibus D. Thomæ. Item oratio ad regem Galliaë, & ad regem Hispaniaë de regno Neapolitano. Item disput. cur Galli, cum sint potentiores numero, viribus, pecunia, & necessariis rebus ad victum & vestitum super omnes nationes, non dominantur: Hispani vero imbecilliores, e contra? Apologia pro Antonio Persio de potu calido. Apologia pro Telefio de origine & usu venarum, nervorum & arteriarum. Item de peste Colonienfi. Item cur in magnis articulis temporum viri præclarissimi, benefactores generis humani, occiduntur titulo læsæ majestatis divinæ & humanæ & in sequenti seculo resuscitantur & coluntur.

Item

Item cur antiqui reges non coarctaverunt glossis auctoritatem Melchisedechæam Papæ, sicut plerique recentiores. Item orationes politicæ pro seculo præfenti, una ad Batavos I. ad Venetos. I. ad Sabaudum. I. ad Genuenses. I. ad summum Pontif. Item aphorismi politici pro sæculo præfenti. Item a quibus desiderari pax debet secundum politic. Item politica consultatio contra prædeterminatores, ad Venetos. Item consultatio ad tollendam famem de regno Neap. cum lucro regis & usurariorum emendatione. Item de exigendis tributis cum populorum gaudio, & lucro regis. Item de regno noviter occupati stabilimento. Item de papatus bono ad principes, orat 3. Item de libris propriis lib. 1. Sunt & alia opuscula Latino & Italico idiomate, metro & prosa.

Indicem locupletiolem cum explicata ratione contentorum in præfatis tomis, edidit Venetiis Jacob. Gaffarellus, eruditissimus & solertissimus scientiarum cultor.

FINIS.

AP-

APPENDIX I.

qua Campanellæ Philosophia
de sensu rerum examinatur.

*Morhofius dissertatione de para-
doxis sensuum, capite primo:*

Thomas Campanella sensu suo adeo abundat, ut de eo omnibus corporibus largiatur. Scripsit enim de sensu rerum libros quatuor, quibus demonstrare laborat, mundum omnesque illius partes partiumque particulas sensu donatas esse, alias clariori, alias obscuriori, quantum sufficit ipsarum conservationi ac totius. In hac sententia sua tum rationibus tum exemplis adstruenda mire ingeniosus & operosus est. Quæ tamen si excusseris, parum solidi, plusque fuci & ornatus, quam veri sensus habent. Hobbesius, in physic: sive Naturæ phænom. c. 25. irrefragabilem hanc habet opinionem, si natura sensationis in reactione sola collo-

locatur. Et recte quidem. Neque enim quia nullus sensus sine ratione est, omnis reâctis sensum infert. Multi sunt in natura corporum motus tum interni, tum externi, quos ad sentiendi facultatem reducere nulla nos ratio jubet. Cujus rationem formalem, quanquam in contactu solo ponit Campanella: ridiculum enim, inquit, esse, ideo sensum rebus negare, quod organis destituantur: est tamen præter tactum aliquod principium ponendum, quo corpora sentire dicantur. Ex tactu enim solo demonstrari id nequit. Si ad animam mundi recurramus; quam id longe petatum sit, quivis videt. Nam & ipsi â non paucis dica scribitur. Et si maxime esset, non inde sensus omnium particularum probetur. Elementa sentire dicit Campanella, quia componunt corpora sentiendi facultate prædita, animalia scilicet; nihil autem esse in effectis, quod non sit in causis. Quo certe argumento nihil colligitur; nam nec animalia proxime ex elementis composita, sed ex semine a corpore sentienti deciso. An vero prima illa animalia a Deo creata elementis sen-
tiendi

tiendi facultatem debeant, nec Campanella, nec quivis alius definiverit. Ac si res ita se haberet, ut vult Campanella, vereor ne canoni illi litem moturi sint nonnulli. Nam Gassendus in libro suo de sensu non contemnendis argumentis probare nititur, posse ex re insensibili rem sensibilem fieri. Nolo nunc dicere, quibus absurdis per hanc sententiam fenestra aperiatur. Nam si quid occultius occurrit in naturæ phænomeno, quod vel occulta qualitate, magnetismo, sympathia, antipathia absolvent, qui veras rerum causas, vel ignorant, vel reddere nequeunt; ad quidvis potius causantur, quam ut causarum rudes habeantur; novum nunc illis latibulum in sensu hoc rerum universali repertum est. Campanella certe viam hoc commento ostendit, atque omnia ista Magnetismi, Sympathiae exempla vulgo jactata, quam magnam partem fabulosa & a recentioribus nonnullis ad manifestas causas reducta, ad probandam suam sententiam operose adducit. Verum non ignorantiae tantum, sed & omnium anilium superstitionum & præstigiarum magi-

magicarum velamentum est, cui fini
 scripti potissimum libri illi videntur:
 quorum extremus de Magia est, mul-
 ta continens censurâ severiore digna.
 Nihil non est somniorum, divination-
 um, præstigiarum fascinationum, in-
 cantationum, quod non ista hypothese
 velut Orci aliqua galea defendatur:
 Quam enim *παράδοξα* & errorum fœ-
 cunda dogmata illa sunt, quæ libro
 tertio inculcat: Aërem esse spiritum
 communem, & deferre scientiam spi-
 rituum animalibus inclusorum ab altero
 in alterum: aërem affici rebus præsen-
 tibus futurisque, atque nobis commu-
 nicare; sed mittam ista. In plantis ad-
 huc luculentiora sensus specimina esse
 contendit, ut quæ organa quædam ha-
 beant animalibus conformia, *Si plan-*
tis, inquit, insunt ossa, medulla, ner-
vi, fibrae, corium, os, vestes, arma &
prolificatio; fatendum est animalia esse,
sensuque abundare. Hoc quidem argu-
mentum imperitis & stupidis quoque sua-
deret, qui sensum non norunt, nisi per or-
gana. Habetis quidem ejusdem senten-
 tiæ patronos inter veteres Democri-
 tum, Anaxagoram & Empedoclem,

si Aristoteli l. i. de plantis [referenti] fides habenda est, & novissime Marcellus Malpighius, subtilissimus corporum scrutator, in plantis simulachra quædam organorum respiratoriorum sibi deprehendere visus est. At ego certe fateor me non adeò subtilem esse, ut perspiciam in quo vis argumenti ejus sita sit, quæ stupidos etiam de sensu plantarum convincat. Mihi ista non nisi vegetationis argumenta sunt. Quo magis miror observatorem rerum naturalium diligentissimum in eandem sententiam nuper prolapsum, libro, quem de insectis scripsit, rationibus certe non magni momenti inductum. Ut enim præteream, quæ e Poëtis Italibus prolixè in pompam potius quam in rei fidem adducit, his etiam argumentis pugnat: quod plantæ animalium instar nutriantur, crescant, semenque pariter & fructum producant, nec non anxie solem, & apertum ferenumque aërem quærant, umbras noxias fugiant; quæ nec simpliciter vera sunt, & vegetationem tantum ostendunt. Illo vero quod subjungit: *Quis scit si non usque adeo alte in terris radicata*

DE SENSU RER. INANIM. Si

cata essent, & pedes organaque haberent,annon viatura ledentem, & lasa lamentis & vocibus dolorem suum testatura essent: non Philotophum sed declamato-rem, aut poëtam agere mihi vir doctissimus videtur. Quod attinet animalcula in fructibus arborum nata, quibus probare intendit, propagari in ista animam sentientem ex ipsa arbore; de iis magna certe adhuc sub iudice lis est, annon aliunde inuenta istorum insectorum semina. A qua sententia, nec ipsum abhorrere virum doctissimum ex libro ejus constat, ac confirmant hodie accuratissimi insectorum exploratores. Quæ recensentur ab Herbariis ad eam rem historiæ, vel fabulosæ sunt, vel in fallacia causæ versantur, ut nihil efficiant illis sensus in plantis propugnatores. Campanellæ lepida de fungis quibusdam gregatim in Bisniani territorio nascentibus affertur narratio, qui moschum olentes, si quis ventrem exoneraverit, in loco ubi nascuntur, fugiant, ac paulo distantius nascantur. Adeò ne fungi quidem fungi sunt, quibus etiam nasum habere datum est. Quod de foliis arborum ad lacum quen-
F dam

dam Provinciæ Peking positarum narrant Sinici scriptores, ea in hirundines mutari, ipse pro fabula habet, vir doctissimus in experimentis suis naturalibus. Anseres, vel Anates quas Bernacles vocant ex arboribus, vel ejusdem fructibus, vel truncis, vel conchis nasci, fabula est, quicquid etiam tum ratiociniis tum testimoniis eam ornet Mejerus, libro de volucris arboræa, frustra ad oculatam suam fidem provocans. Nam falsum eo fuisse optimum doctissimumque virum ex nuperis itinerum relationibus constat, quæ veros ovi natales iis asserunt. Ut itaque ex istis Historiolis parum firmetur ista assertio. Mirum est non reperiri etiam nunc, qui ita cum ratione insaniant, ut cum Manichæis animam plantis rationalem adscribant, aut Ovidiana μεταμορφώσει eam in Plantas deductam credant, aut cum Ægyptiis latitantia sub iis numina venerentur.

APPENDIX II.

*Epistola Naudæi ad Campanellam,
quæ est XXXI. Epistolarum ejus
Genevæ, anno CIOIOCLXVII.
editarum.*

Admodum Reverendo Patri, Fratri
Thomæ Campanellæ, Philoso-
phorum, ac Eruditorum Prin-
cipi, Gabriel Naudæus.

S. P. D.

SI quis est inter litteratos homines,
quibuscum aliqua mihi necessitudo
Romæ intercedit, cujus vel colendæ
virtutis, vel observandæ dignitatis sum-
ma fuit mihi semper ac propemodum
incredibilis voluntas, tu ille profecto
solus esse potes, Reverende Pater
Campanella, postquam jucundissimo
tuo convictu, eruditionis præstantia,
& morum suavitate toties recreatus,
non equidem non debeo gratum ac
memorem tot beneficiorum animum
tibi consecrare. Quamobrem nec juste

factum, nec omnino etiam consulte tibi videtur, quod me ab officio litterarum tamdiu continuerim, quas tamen velut unicum absentiae nostrae, solatium assiduis tu & quotidianis ferme precibus, dum adhuc una versaremur, efflagitasti: Non est tamen propterea, quod existimare debeas, me amicitiae tuae, quam ut mihi conciliarer, divino quodam munere contigisse semper putavi, fuisse oblitum, aut humanitatis eximiae, quam in me familiariter & peramanter excipiendo crebro sum expertus, verum huic me culpae faciliorem ac majori cum libertate & indulgentia obnixum praebui, quod tantum mihi in maxima tua virtute & singulari benevolentia praesidii constitutum esse arbitrarer, ut etiam si diu tacerem, plurimis distractus occupationibus, quae me a scribendo avocarunt, sperarem nihilominus te meam excusationem benigne fuisse accepturum. Nunc vero etsi nondum ab illis occupationibus liber, de quibus scripsi jam copiose ad eruditissimum nostrum Allatium, differre tamen amplius nolui, quin ad te litteras darem; ne for-

san

fan te memoria mea excidisse putares,
 qui mihi penitus hæres in visceribus,
 cujusque nomen ut in familiaribus col-
 loquiis, sic & in libris meis tanquam
 illius genii, quo sibi vitam atque fa-
 mam promittere possunt, cum ambitio-
 ne quadam frequenter usurpo. Quin
 imo male me habebat dum Romæ tam
 amanter ac placide velut in tuo sinu
 conquiescerem, quod non istud in lit-
 teris similiter faciendi ulla sese offerret
 occasio, proptereaue torquebar in-
 dies & maximopere discruciar tam
 longa discessus nostri expectatione; per-
 suasum habens, absentiam meam ma-
 gnum mihi fore incitamentum, ut ad
 te continuo scriberem tuasque respon-
 siones, altissimis præclarissimarum rerum
 cogitationibus respersas, vicissim elice-
 rem; sed imprudens istud omnino feci
 & rerum ignarus, quæ mihi postea,
 quo minus gratissima hac sæpius ad te
 scribendi consuetudine oblectarer, non
 mediocri impedimento fuere, cum
 otium quod spe ac imaginatione con-
 ceperam, cujusque jucundissima recor-
 datione per tot Romanas occupationes
 sustinebar, versum sit in operosissimum

negotium, de cuius fine non audeo certi quidquam adhuc tibi polliceri. Hoc interim sanctissime jurare possum nunquam apud me tanti fore vel syntagma de liberali studio, quod ipsis duobus elapsis proxime mensibus, in gratiam alterius Nepotum Eminentissimi mei Mœcenatis edidi, vel historiam Comitum Guidiorum, cuius a tenebris eruendæ, conscribendæque provincia mihi nuper ab eodem demandata est; ut quidquam de meo in te amore, aut ut verius dicam, de mea in te observantia detrahatur; quæ quidem cum non nisi per litteras se tibi probare possit, fac, amabo te, Dulce Decus meum, ut si hæc tardius tibi redditæ fuerint, non ingratum me & immemorem esse tibi persuadeas, sed gravissimis occupationibus vel aurium tenuis immersum; atque adeo ut quibus nunc discrucier intelligas, luctandum mihi est, dum editionem istius syntagmatis jussu Mœcenatis mei urgeo, non modo cum characteribus erosus & nimia vetustate obtuitum pene ipsum effugientibus, aut cum atramento ipsa ferme nive candidiore, preloque

di-

diversis sui partibus ac velut membris mutilo, sed præterea cum duobus ineptissimis hominibus, quibus horum omnium cura, ad certum tempus commissa est, ita ut nisi tertii cujusdam in litterarum plumbearum nexu & compositione versatissimi subsidio adjuvaret, conclamatum prorsus foret de ejus Opusculi editione, quæ nunquam tamen sic omni meo conatu atque diligentia accurari poterit, ut non turpissima conspiciatur, pluribusque nævis ac pallore & interjacentibus lineis deformata. Quo factum est, ut ipse tandem in animum induxerim, Exemplar unum in Galliam ad communes amicos transmittere, ut illud simul cum elegantissimo tuo ejusdem ferme argumenti Opusculo elegantioribus typis edi procurent; quæ sane non dubito quin libenter ac commode facturi sint, cum propter te, cujus doctrinam mirantur & suspiciunt, tum etiam propter me, cui nihil non concedere solent, quod sit utile ac honestum: & vero cum sub discessum meum litteras quasdam tibi tradiderim ab optimis viris tuique amantissimis Dominis Elia

Diodato & Petro Gassendo, ad quas nondum respondisti, poteris hac oblata occasione de tuis iterum laboribus familiariter cum ipsis per litteras colloqui, simulque tertiam subnectere ad virum maxima mihi prorsus necessitudine conjunctum, omniumque quos unquam noverim sapientissimum, integerrimumque, Dominum Mothæum Vayerium, cujus tunc quoque temporis epistolam tibi perlegi, in qua se tibi plurimum commendabat, & quærebat insuper, quisnam fuerit Legislator ille Cinghus & 24 Philosophi naturales, de quibus habetur mentio Atheismi tui triumphati pagina 3, præterea quinam sint 25 alii ejusdem classis, quos vix ab antiquissima temporum memoria potuisti inter legendum animadvertere: qua item in civitate inscriptio hæc *pro falsariis* posita fuerit, de qua tu ibidem pagina 139, & unde tandem habuisti, quod Moses liberos quosdam habuerit, quibus poterat regnum & sacerdotium relinquere, quemadmodum videris asserere pagina 151. queis omnibus si in tua ad eundem epistola copiose satis feceris, non mihi

hi

hi tantum pergratum facies, sed virum insuper omni mea prædicatione longe superiorem tibi devincies, & cujus amicitia te nunquam poeniteat; hujus vero sponfionis vadem me tanto lubentius exhibere possum, quod neminem habeo, quicum majori familiaritatis atque benevolentia vinculo conjunctus vivam. Quare non unas tantum, sed quatuor a te litteras expecto, quas simulac eidem chartæ folliculo inclusas eruditissimo nostro Leoni Allatio committes, mihi quocunque tandem locorum fuerim transmittendas. Vale præclarissimum ætatis nostræ decus, ac fratri Pignatellæ, optimisque juvenibus & Favillæ & Joanni salutem imperti quantam ipsi desiderare possunt maximam. Datum Urbini die 21 Augusti 1632.

APPENDIX III.

V I T A

CAMPANELLÆ,

Scriptore

JACOBO ECHARDO,

In Conventu SS. annuntiationis
Parisiensis monacho Domi-
nicano.

*Ex eius Tomo II. scriptorum Or-
dinis Prædicatorum p. 505. sqq.*

FR. THOMAS CAMPANELLA,
Italus Neapolitanus, vir fuit sua
ætate ejus per Europam & apud erudi-
tos nominis & famæ, ut ejus sicut &
sui similibus vitæ chronotaxin, varios-
que casus lector curiosus merito scire
aveat, quæ proinde hic tum ex ipsius
scriptis tum ex a nobis visis, servatis-
ve apud nos monumentis breviter ex-
po-

ponere visum est. Nobile fertur in Calabria seu Magna Græcia Locros inter & Scyllacium municipium, *Stylum* vocant, alias *Consilinum*: ibi ad annum MDLXVIII Septembris quinta natus est Thomas noster, ea porro ingenii felicitate, ut quinquennis adhuc puer, quicquid a parentibus, avis aut Concionatoribus, de divinis ecclesiasticisque rebus audiret, ac pædagogi docerent, illud & facile perspiceret & corde retineret. Ætatis XIII. oratores & poëtas in scholis legi solitos, harumque artium regulas sibi sic fecerat familiares, ut quæcunque sibi propofita utraque oratione soluta & stricta promte redderet & copiose. Medium supra quartum decimum ætatis attigerat, cum de eo Neapolim ablegando, sub gentili suo, scilicet Julio Camparella, Juris professore, erudiendo cogitabant parentes, sed Alberti Magni & Thomæ Aquinatis, quorum acta legerat, exemplis motus, concionibus insuper excitatus eximii cujusdam & facundi ex nostris sacri oratoris, a quo & dialecticæ rudimenta hauserat, Ordini nomen dare constituit, amplexusque

xusque est adolescens in patria, & professus. Morgentiam postea, vulgo *Sangiorgio*, amplum in Brutiis oppidum, missus philosophicis disciplinis imbuedus, non pauca ibidem ingenii præstantioris edidit ac reliquit specimina. Consentiam exinde ad studium provinciæ suæ Calabriae generale translatus, philosophorum potius sententiis enucleandis & ad censuram revocandis, quam scrutandis sacris Scripturis sanctorumque Patrum operibus, quod in votis tamen erat superiorum, videtur incubuisse, in idque igneas illas, subtilissimique animi vires quæ in eo emicabant omnes contraxisse. Imo libero tum cœlo, propriæque fiduciæ se permittens, ulliusque in verba magistri jam jurare dedignatus, non solum in disputationibus qua publicis qua domesticis Peripateticorum placita palam impugnabat, sed & nova omnia in scholas invehere, scientiarum & artium omnium instaurandarum obtentu, meditabatur. Quod ut assequeretur facilius, Balbiam (*Altomonte* vernacule) Brutiorum oppidum secessit, veterumque philosophorum ac medicorum libros,

bros, Platonis, Plinii, Galeni, Stoicorum, Democriticorum &c. sed & novorum ut Raymundi Lulli, ac imprimis cujusdam Bernardini Telefii Consentini, celebris ea ætate in philosophia novatoris, ejusque discipulorum, commodantibus amicis, voravit potius quam legit, novasque ex iis propriisque rerum naturalium ac morum hominum speculationibus ideas sibi fingens, etsi junior duos scilicet supra viginti annos ad summum natus, inventa sua scribere ac edere cœpit, nec scribere deinceps edereve priusquam vivere desiit. Anno itaque MDXC. Neapolim venit, primumque opus prælo subjecit; tum apud Marchionem Lavellium aliquandiu diversatus quædam alia scripsit. Cum autem apud Calabros suos Parthenopæosve, ob eam novandi libidinem, scribendive pruritum, non pro merito, ut putabat, æstimaretur, Romam progressus est anno MDXCII; sed neque hîc melius exceptus, Florentiam ad litteratorum Meccœnatem, Ferdinandum I. Magnum Ducem accessit, cui & libros quosdam obtulit. Sed & hîc parum

mo-

moratus, dum Bononia ex itinere transiret, furtim sublata ei sunt quæ scripserat edereque parabat universa, Romamque ipso inscio ad inquisitionis tribunal transmissa. Animum tamen propterea non despondens, Patavium quo tendebat adiit, annisque quibusdam stetit, nova sua quosdam ingenuos adolescentes Venetos docens, quædam etiam edens. Romam post aliquot annos reversus, meliorem tum quam alias sortem expertus est: juncta etiam cum pluribus sacri collegii patribus litterarum necessitudine. Anno MDXCVIII Neapolim jam redierat, sed paululum illic commoratus recessit tandem in patriam ac Stylum suum repetiit. Tum autem Theologica saltem Thomisticae scholæ dogmata nondum exuerat, siquidem ardentibus ea tempestate in Hispania nostros inter & Molinæ defensores controversiis, pro Thomistis adversus Molinam se scripsisse ipse testatur.

At en nova rerum facies, quique cursoriam, ut ita loquar, vitam hætenus egerat, statariam vel invitus, & quidem diutius agere coactus est. Ex quibusdam

dam

dam enim quæ ei exciderant circa Hispanum regimen dictis, de novarum rerum in regno Neapolitano molitione, apud Hispanos administratos suspectus, Neapolim tanquam Majestatis reus traductus est anno MDXCIX, & in carcerem reclusus, durissimisque tormentis vexatus & interrogatus. Refert Janus Nicius Erythræus, seu Joannes Vincentius *de Rossi*, aliquando *triginta quinque horis continuis tam diram sustinuisse questionem, ut ruptis circa sedem venis arteriisque omnibus, vix tandem exundans ex vulneribus sanguis restingui potuerit: quod tamen tormentum tanta animi fortitudine passus est, ut ne vocem quidem unam emiseric docti ac sapientis viri gravitate indignam.* Sed hæc narrantem ipsum Thomam nostrum præstat audire: sic enim ille Astrolog. lib. 5. cap. 3. art. I. pag. 206: *Fuit mihi in directione solis & ♀ dominæ genesis in ♄ h̄ anno Christi MDXCIX, & in oppositione lunæ & in ejus antisicio, & me detinuit in carcere annis quindecim, necdum finis. Omitto quid fecerit aliis peremtis & mecum cruciatis. Ex quibus discimus, anno illo apprehensum fuisse,*

fuisse, & in carcerem conjectum. De quibus autem accusaretur, & quibus cruciatibus ad confitendum coactus sit ipse in procæmio Atheismi triumphati, quem Scioppio MS. dedit anno MDCVIII, refert his verbis: „ Vi-
 „ de, quæso, simne asinus ipsorum, qui
 „ quidem jam in quinquaginta carce-
 „ ribus hucusque clausus afflictusque
 „ fui, septies tormento durissimo exa-
 „ minatus, postremumque perduravit
 „ horis quadraginta, funiculis arctissi-
 „ mis ossa usque secantibus ligatus,
 „ pendens manibus retro contortis de
 „ fune super acutissimum lignum, qui
 „ carnis sextertium in posterioribus
 „ mihi devoravit, & decem sanguinis
 „ libras tellus ebibit. Sanatus tandem
 „ post sex menses divino auxilio in
 „ fossam demersus sum. Quinquies
 „ citatus in iudicium primo causam
 „ dixi interrogantibus, Qui litteras
 „ scit cum non didicerit, ergone dæ-
 „ monium habes? At ego respondi,
 „ me plus olei quam ipsi vini consum-
 „ sisse, & mihi ab eis dictum fuisse
 „ sacra suscipienti, Accipe Spiritum
 „ Sanctum. Secundo accusatus, quod
 „ tem-

„ tempore nocturno quid contra præ-
 „ latum paraverim, quod sane mihi
 „ propter Philosophiam id non admit-
 „ tenti, sed visus defectu laboranti
 „ impossibile erat. Deinde accusarunt
 „ me, quod composuerim librum de
 „ tribus impostoribus, qui tamen in-
 „ venitur typis excusus annos triginta
 „ ante ortum meum ex utero matris.
 „ Deinde quod sentirem cum Demo-
 „ crito, quoniam ego jam contra De-
 „ mocritum libros edideram. Item
 „ quod de Ecclesiæ republica & doc-
 „ trina male sentirem, cum tamen ip-
 „ se de monarchia Christianorum scrip-
 „ ferim, ubi ostendi, nullum philoso-
 „ phum potuisse sic rectam depinge-
 „ re rempublicam, ut Romæ ab A-
 „ postolis constituta est. Item quod
 „ sim hæreticus, ego autem scripse-
 „ ram Dialogum contra hæreticos
 „ nostri temporis. Nunc tandem me
 „ rebellem hæreticumque fecerunt,
 „ quoniam prædico signa in sole & lu-
 „ na & stellis contra Aristotelem æter-
 „ nantem mundum. Hoc autem faci-
 „ nus rebellionis molimen esse inter-
 „ pretantur, quicumque Machiavel-
 „ listico

„ listico sunt animo, putantes omnem
 „ doctrinam & conatum esse domi-
 „ nandi gratia excogitatum, & posue-
 „ runt me sicut Jeremiam, in lacu in-
 „ feriori, ubi nulla lux, nullus aër.
 Hoc proœmium hactenus ineditum ex
 codice Ienensi MS. in lucem emisit
 Burchardus Gotthelff Struvius, &
 Actorum litterariorum fasciculo secun-
 do inseruit.

Paulo post supra relata sic de se lo-
 quitur idem Thomas: „ Ego non me
 „ bonum vendico, sed unum ex his
 „ scelestissimum. Hoc ergo tantum
 „ assero, eos non habere contra me tan-
 „ tum, quantum sufficit meo iudicio
 „ ad punitionem meam. Nemo injuste
 „ punitur, sed multi injuste agunt.
 „ At etsi diabolus essem, inauditus
 „ mori contra canones & leges non
 „ debeo, præsertim cum pollicear Ec-
 „ clesiæ Dei tot tantaque beneficia,
 „ ipsique regi. Quid prodest Regi &
 „ Ecclesiæ mors mea? At si promissa
 „ præstitero, ingentia bona erunt il-
 „ lis. Hæc quidam interpretantur, qua-
 si fassus sit, se lapsum in multis, &
 callida agitasse consilia: sed ex his
 „ quæ

quæ postea evenerunt, videtur solum se peccatorem etiam insignem agnovisse coram Deo, qualis est omnium etiam iustiorum confessio, non vero ullius in regem suum reum perduellionis. Nam annis XXVII. circiter, quibus detentus fuit modo in castro Ovi, modo in Arce nova, vel etiam in castro S. Ermi, a studiis scribendisve libris, nisi forsan in principiis, prohibitus non est, imo cum eruditis omnium regionum litterarum commercium fovere, Neapolim venientes & ad se facile introductos, præsentibus tamen custodibus, familiariter alloqui, novaque sua de philosophia inventa eos docere permissus est: in quibus laudandus potissimum venit Tobias Adami, nobilis Saxo, cui ex peregrinatione Hierosolymitana redeunti lucubrationes suas plures dedit in Germania edendas, quod & ille bona fide præstitit. non ita alii, qui ab eo accepta non ut promiserant, imprimi curaverunt, sed opera propria doctrinâ auctoris adornare: de quo queritur in Monito ad lectorem, initio libri de sensu rerum edit. Paris. anni MDCXXXVI. Eo etiam

tempore quædam opera sacræ facultati Parisiensi misit approbanda, de quo sic legitur in actis: *Anno MDCXXII. Kalendis sive Nonis Novembris Magister Besse Syndicus obtulit Facultati seu prodidit volumen cum epistola cujusdam Dominicanæ, cui nomen erat Campanella, qui efflictim rogabat Facultatem approbationem sui voluminis, & quorundam opusculorum, quæ auctori prælo maturæ videbantur. De quibus jure suo usa sacra Facultas censuit approbanda non esse opera Campanellæ, sed ad eum honorificis verbis per syndicum rescribendum esse, Facultatem non solere aliquorum ne quidem suorum opera, eo quo postulat modo approbare.*

Neque vero exigua est constantis ejus in suum regem fidei demonstratio, quod de eo in libertatem asserendo apud aulam Hispanam plures egerint magnates. F U C K A R I seu *Fuggeri*, gens in Germania illustris, nec parvæ apud domum Austriacam gratiæ & auctoritatis ejus dimissionem instantius requirunt: Summus ipse pontifex Paulus V. de ea per Nuncios pluries tractavit, & jam anno MDCVIII. Scioppium
Nea-

Neapolim miserat, qui eam a ministris Hispanis obtineret. Legi celebrem illum Petrum *Giron*, Ossunæ ducem anno MDCXI. Neapolitanum proregem constitutum, Campanellam in carcere invisere solitum, ejusque consiliis in administratione regni usum, quod nostro exitio fuit: nam Prorege illo affectati regni accusato & proditionis reo deprehenso, velut ejusdem sceleris particeps Thomas iterum durius vexari cœpit, ejusque carcer in plures annos prorogatus. At tandem, aspirante felicius numine, agente Urbano VIII, cui ex pluribus in ejus gratiam scriptis notus erat, & in primis carus, sequestro & mediatore Innocentio Maximo, Episcopo Catanensi, operam conferente nostro F. Seraphino Rinaldi Nucerino, de quo supra ad 1627, viro in aula auctoritatis non mediocris, jubente Catholico Rege Philippo IV. a Duce Albæ, tum Prorege Neapolitano, quoad causam regiam innocens declaratus est & liber dimissus XV. Maii MDCXXVI, Romamque continuo se transtulit. Sic ipse refert tum alibi, tum in Syntagmate de libris propriis.

Rem alii aliter narrant. Quidam illum hæresim simulasse, & ab inquisitionis Hispanæ tribunali ad quod delatus fuerat, ad sacrum tribunal Romanum appellasse, in Urbemque ea ratione deductum, tum aperta strophæ, quam eo tantum struxerat animo, ut a diutina illa durissimæque Neapolitana captivitate liberaretur, ab Urbano VIII. benevole exceptum. Alii summum Pontificem ipsum Hispanis ministris denunciaſſe, quandoquidem Thomas nullius hætenus in regem perduellionis convictus fuerat, Romam mittendum esse, ceu qui adversus doctrinam catholicam scripsisse ferretur, ut ecclesiasticis iudiciis redderet rationem. Ut ut sit, nihil enim horum apud ipsum invenio, at solum *Deum per miraculum longe mirificentius, quam astutum facinus Ulyſſis, quod de antro Polyphemi fecit ut exiret, eum liberasse*: Sic enim ille in epist. philos. real. nuncupat. Certum est, eum quibusdam adhuc annis Romæ in sancto officio detentum, sed carcere ut ita dicam solius nominis, ut quem amici liberrime inviserent: de quo sic Gaffarellus

rellus libro, cui titulus *Curiositez inouies* pag. 122. Nimirum docebat Campanella, si quis sibi similem cum aliquo faciem, & cætera corporis membra effinxerit, non ingenium tantum illius, sed & animi sensa illico esse cogniturum. *Hanc hominis opinionem*, inquit Gaffarellus, prius ita acceperam, quasi sufficeret sibi alienum habitum, vultum & mores imaginari, verum cum essem Romæ, atque eundem cum aliis captivis inviserem, ex istius proprio facto, qui cardinalis Magalotti, ad quem cum intraremus scribebat, vultum usque ad oris distorsiones sibi fingeat, didici historicam *μικρογραφίαν* ab eo requiri. Romæ igitur tum captivus adhuc detinebatur.

An vero in carcere Romano, an in Neapolitano acciderit, quod refert Bœclerus in elogio Christophori Forstneri pag. 20. incertus sum. Non prætereundum est, inquit, quod in Italia, cum ad Campanellam inviseret, ei usque venit. Tenebatur ille in custodia, nec ad videndum nisi custodibus arbitris quicumque admittebatur. Plures una accesserant, & de more avi libellos, colligendis illustribus nominibus destinatos, Campanel-

la in cubiculo tradi jusserant. Postquam inscripserat is quæ voluit, admissos contemplatus, sine hesitatione Forstnerum nunquam antea visum nomine compellavit, manuque prehensum de futuris honoribus aliisque eventibus edocuit. Extitit fides prædictis, sive liberali & multarum bonarum rerum indice facie feliciter conjecturam facere contigit, sive veterum de divinatione prudentum sententiam ad hoc quoque præstigiæ genus monitu exemploque Cardani referre fas est. Quanquam tutius est in his, facta scire, causam ignorare. Hinc saltem discimus, qua ratione in alterutro carcere custodiebatur.

Plenam libertatem videtur adeptus anno MDCXXIX, sic enim ille in præfatione in quæstiones physiologicas de sua philosophia reali in Germania excusa, sed Romæ prohibita, loquens, quia, inquit, obstabat decretum non quidem S. Congregationis sed Magistri S. palatii, qui non examinatos libros nec vi-
 sos, ea solum de causa, quod majestatis apud Parthenopen simulato crimine tenebar, non debere liberos esse, detento auctore, arbitrabatur; curavimus Romæ an-

no MDCXXIX die sexta Aprilis me liberato liberari etiam codices meos SS. ac sapientissimo Urbano papa VIII. iubente &c. Neque vero summo pontifici sat fuit, hominem in libertatem afferuisse, quin constituto in singulos menses honestissimo stipendio sublevarit, atque inter domesticos interioris admissionis habere voluerit, tot denique gratiis cumularit, ac tanta prosequutus fuerit benevolentia, ut ei ob tot beneficia in Campanellam collata panegyricum, seu gratiarum actionem publicam, vir eloquens juxta ac eruditus, Gabriel Nau-dæus, reddendam duxerit, & coram percelebri omnium ordinum confessu pronunciarit anno MDCXXXII quod certe rarum eatenus, ac nescio an de privato homine alias factum legeris.

Nec tamen sub his Apum Urbanarum alis ab æmulorum invidia vel Romæ tutus esse potuit noster Thomas: unde a ministris Hispanis freudentibus quod Gallorum amicitia frequentius, uteretur, novaque ab eo molienda, vana licet, metuentibus insidias sibi strui monitus, concedente vel etiam

consulente ipso pontifice, mutata veste, Minimorumque Ordinis schemate indutus, ac Galliae Legati, Francisci *de Noailles*, qui beneficentissimum se ei patronum exhibuerat, curru vectus, Urbem latenter egressus est anno MDCXXXIV, & Gallias petens Massiliam appulit mense octobri: quem inde missa lectica celebris Nicolaus Peirescius Aquas sextias accersitum opipare in doma sua excepit: cumque ibidem adesset Petrus Gassendi, quicum a pluribus annis studiorum ac litterarum arctissima ei intercesserat necessitudo, quibusdam mensibus haud parum voluptatis tres illi eruditi ex mutuis colloquiis perceperunt. Anno sequenti MDCXXXV. jam ex antiquis laboribus sat recreatus Thomas, sumtus etiam itineris liberaliter conferente Peirescio, Lutetiam advenit mense Maio, Regem Ludovicum XIII. salutavit, a quo perbenigne acceptus est, insuper & favente primo regni ministro Armando, Cardinali Richelæo bis mille librarum annui stipendii liberalitate & regia vere munificentia donatus. Quæ narrat ipse epistola philosophiæ

sophiæ rationalis nuncupatoria ad Franciscum Comitem *de Noailles*, utriusque ordinis regii equitem torquatum & apud summum pontificem oratorem &c.

„ Libertatem, *inquit*, honorem & vitam tibi debeo. Cum enim synagoga potentium, non Deum, neque jus neque fas verentes, sed venantes gratiam falsis hamis falsisque venabulis a catholico Rege, postquam in prima persecutione me innocentem per Ducem Albæ declaraverat, tanquam iterum Zelantes pro regno ipsius, quo possent regno ipsius longo tempore ad divitias & honores larvatos comparandum abuti, perque vim perque dolos in partem prædæ invidis falsis etiam fratribus illectis, dum moror in civitate sancta, conarentur innocentissimum ad necem trahere: tu generose heros me, quem tota fere Roma summusque Pontifex &c. diffisi essent a violentia & insidiis posse tueri, incolumem servasti: & cum explorarent hostes me in tuis ædibus refugientem, tu illorum eludebas interea technas, dum tuo curru noctu sub

„ alie-

„ aliena veste per aliam portam ve-
 „ ctum, tuisque litteris ad principes &
 „ consules obvios futuros commenda-
 „ tum, ad Christianissimum usque Re-
 „ gem, innocentum refugium, phi-
 „ losophorum ac piorum hominum
 „ tutelam, Messiae Regis regum bra-
 „ chium, navis Petri sacram ancho-
 „ ram, me transmitteres. Non sufficit
 „ calamus, animi tui robur, sagacita-
 „ tem, industriam, & insignia in hoc
 „ eventu facta dictaque describere.
 „ Ad illustrem ac reverendissimum E-
 „ piscopum Sanflorensem Parisios, te
 „ jubente, tandem applicui. Frater est
 „ tuus, id est, fere alter tu, ideo pror-
 „ sus ut tu mihi affuit. Nunc ad te
 „ sermo meus magnanime Carole, qui
 „ humanissime recepisti me peregri-
 „ nantem, refocillasti lassum, & pe-
 „ ne defunctum ad vitam revocasti,
 „ & tandem invictissimo Regi regiis fa-
 „ voribus cumulandum me exhibuisti
 „ &c. Vivo & tutus a miseriis, &
 „ securus a calumniis, gratias Deo
 „ & Christianissimo Regi ac ministris
 „ heroicis, nempe fratribus nobilissi-
 „ mis Noailliis.

Parisiis reliquum vitæ exegit apud Prædicatores ad S. Honorati vicum, Rege id requirente, honorabiliorique exceptus hospitio, ab eruditis vel etiam magnatibus sæpius invisus, ut cujus ingenium in Colloquiis mirum emicabat, a rege etiam identidem in consilium accersitus, ubi præsertim de rebus Italicis agebatur, cujus testes nos sumus, sed & meminit Forstnerus in continuatione postrema ad Taciti Annales pag. 59. *Vidi, inquit, aliquoties dum apud Cardinalem Richelium Ludovicus rex in consilio esset, Thomam Campanellam, famâ super æthera notum accitum, deque rebus Italicis sententiam rogatum fuisse. Nimirum in iis quisque negotiis adhiberi debet, quibus par est. Fertur & aliquando a Richelæo rogatum, num regis frater, Gasto Borbonius, rex futurus esset (nondum enim natus erat Delphinus, qui fuit Ludovicus XIV) respondisse, Imperium non gustabit in æternum: Sic habent Naudæana pag. 6. Qui autem eum Parisiis potissimum colebant, clarissimi fuerunt ejus ætatis doctissimique viri, Puteani fratres, Moræus, Diodatus, La Mot-*

te le Vayer, Gassendus, cujus extant quinque ad eum epistolæ pagg. 48, 54, 56 & 75, & duæ vicissim Campanellæ ad Gassendum pagg. 407 & 408, Gaffarellus, Patinus, Mersennus, Stingelandus, quorum meminit in Syntagmate de libris propriis, alii-que plures tum Galli tum exteri. At graviore feбри tandem correptus ad mortem Christiano ritu se composuit, & sacris piissime susceptis ministrante F. Guilielmo *Matthieu*, Priore, viro religiosissimo, astante F. Johanne *Casallas*, tum Suppriori, totoque conventu, inter Fratrum preces spiritum efflavit Deoque reddidit anno MDCXXXIX. sabbato XXI. Maii, hora more gallico quarta matutina, ætatis LXXI a quinta Septembris inchoato, dieque sequenti solemni ritu, frequentique populorum, eruditorum, magnatumque concursu in communi Fratrum sepulchro conditus fuit.

Audivi a nostris senioribus tum viventibus, Campanellam fatum fiderale sibi semper metuisse & prædixisse ab eclypsi solis prima junii MDCXXXIX. ventura, nihilque propterea in antecessum

cessum omisisse eorum, quæ ad illud vitandum ipse præscribit Astrolog. lib. 7. cap. 4. art. I, spectantibus & mirantibus qui tum aderant Fratribus: sed ad diem illum non pervenit, ut hinc omnibus pateret, non penes sidera, sed penes Regem regum & Dominum dominantium claves esse vitæ & mortis.

Vitam ejus recens scripsit Ernestus Salomon Cyprianus Saxo, in Academia Julia Collegii Casimiriani director & Professor ordinarius, ediditque Amstelodami apud Christianum Petzoldum 1705 in 8. Verum quia plura refert vel non satis firma, vel etiam explodenda, ideo ne in his quis fallatur, ad censuram revocanda visa sunt.

Ut Campanellæ opera lectori clarius exhibeantur, quadruplex eorum index visus est instituendus. Primus eorum erit juxta ordinem, quo ab eo prodierunt, & qua ratione illa ipse exhibet in Syntagmate ad Gabrielem Naudæum. Alter erit eorundem prout ab ipso fuerunt in decem tomos distributa & concinnata. Tertius opera impressa exhibebit: Quartus MS. solum relictæ.

INDEX PRIMUS CAMPANEL-
LÆ OPERUM juxta syntagma de li-
bris propriis.

1. *Carmina multa haud, tamen nervo-
sa, quæ anno ætatis XIII. in scholis agens
edidit.*

2. *Oratio metro heroico atque hymno
sapphico, in laudem Toparchæ oppidi sancti
Georgii, cum dominium adiret prima vi-
ce, ab ipso tum philosophiæ auditore XVII.
circiter annorum composita, & in conven-
tu nostro ejus loci recitata coram frequen-
tissimo cœtu, multa etiam carmina cum
in nostra ibidem ecclesia tum in triumphali
arcu insculpta.*

3. *Lectiones logica, physica & anima-
stica forma concinna compendiosaque de-
scriptæ.*

4. *Elegia in morte Bernardini Telesii
Consentini, insignis philosophi. Hanc ei
affixit Consentia agens, ibique in stu-
dio generali sodalis.*

5. *Liber contra Jacobum Antonium
Marca, Neapolitanum, qui librum edi-
derat contra Telesium, Pugnaculum A-
ristotelis attitulum, octo disputationibus
constans: 1. de principiis rerum natura-
lium: 2. de formatione fœtus in utero:*

3. de cælo & mundo: 4. de elementis:
5. de usu oblique lati solis: 6. de mistione
Elementorum: 7. de qualitatibus
eorundem: 8. de moventibus & mobili-
bus. Hic liber polemicus typis prodiit
Neapoli, Horatii Salviani 1590. Tum
annorum XXII. vix erat auctor.

6. *Commentarius de sensu rerum, &
alter de investigatione rerum.* Hos scrip-
sit in Marchionis Lavellii domo, Ma-
rio Tufo filio favente.

7. *Quoddam Metaphysicæ novæ exor-
dium, in quo metaphysicorum principia sta-
tuuntur, Necessitas, Fatum & Har-
monia.*

8. *Philosophia Pythagorica carmine Lu-
cretiano.*

9. *Carmina quædam latina haud inep-
ta & Physiologiæ primus liber, disputatio-
nibus contra omnes sectas confectus, quem
novendecim alii excogitati subsequuturi
erunt. Sed hæc & supra relata omnia,
dum Bononiæ haberet, Patavium petens
libros editurus, furtim ei sublata sunt
circa MDXCIII.*

10. *Empedoclis philosophia instaurata,
& nova Physiologia juxta propria princi-
pia ad Lælium Urfinum. Scripsit Patavii.*

11. *Liber apologeticus de venarum, nervorum & arteriarum origine, & de pulsatione, pro Telesii commentario, cui titulus, Animal universum &c. contra Andream Chiocum medicum Veronensem.* Hoc opusculum ad Antonium Persium Telesianum, apud Lælium Ursinum Romæ commorantem, misit.

12. *Rhetorica nova nobilibus quibusdam Venetis auditoribus dictata Patavii.* Romam cum exinde adiisset, hos libros omnes amisit, sed ipsi Bononiæ surreptos in sancto Officio didicit retineri, nec repetiit.

13. *Compendiolum Physiologiæ Romæ dictatum.* Typis prodiit incio auctore sub titulo, *Prodromus totius Philosophiæ Campanellæ*, Francofurti, curis Tobiaæ Adami 1611.

14. *Physiologia compendiosa ad Marium Tuso missa.* Scripsit Romæ.

15. *Syntagma de rei equestris præstantia ad eundem Marium.*

16. *Consultatio vulgari Italico scripta an expediat Reipublicæ Venetorum, sine re oratores aliorum principum in ipsorum senatu propria loqui lingua.* Hanc dedit Angelo Corraeo Patritio Veneto.

17. *De Monarchia Christianorum commentarius, quibus artibus res Christiana crevit, crescet, & decrescere solet, & quibus recuperanda sit. Ubi & Parallelum inter regnum & reges Hebræorum, & regnum regesque & imperatores Christianorum. Patavii scripserat, priusquam Romam accederet.*

18. *De regimine Ecclesiæ ad pontificem, quibus modis non obnoxii principum contradictionibus, ex toto mundo pontifex maximus solis armis ecclesiasticis potest efficere unum ovile sub pastore uno. Dedit Lælio Urfino & Mario Tufo, autographum vero furati sunt in Calabria infideles amici.*

19. *De modo sciendi & physiologica versibus Etruscis. Romæ scripserat, sed amisit Neapoli.*

20. *Poëtica juxta propria principia. Scripsit Romæ, deditque Cynthio Aldobrandino Cardinali Sangeorgio. Hanc Hispanus quidam sua lingua redditam proprio nomine edidit, & ut plagium tegeret, in fine excusat, quod Poëtas Italos, Ariostum, Tassum, Guarinum, etsi Hispanus, plerumque laudet. Quam opellam ut vidit Campanella tum Nea-*

poli MDCXVIII. detentus in arce regia, risit hominis audaciam, quam arguunt exempla operis Campanellæ jam antea ubique multorum manibus trita.

21. *Dialogus vulgari lingua, de ratione convincendi hæreticos nostri temporis, omnesque sectarios contra Romanam Ecclesiam insurgentes, per quodlibet mediocre ingenium & unica prima disputatione.* Scripsit Romæ, deditque Michaëli Bonello Cardinali Alexandrino, Antonio Perfio, & postea Parisiis existens Naudæo, non tamen edendum, quia jam antea Latine transtulerat.

22. *Orationes politicique discursus, carmina Etrusca & Latina multa.* Scripsit Romæ, amicisque dedit etiam ipsorum nomine propalanda.

23. *Ars metrica vulgaris sermonis, Latine persimilis, unde cujusque Syllabæ quantitatem discere ac servare queas.* Scripsit Romæ, deditque Joan. Bap. Clario, Medico Archiducis Caroli, ac duobus juvenibus Asculanis. Quæ Romæ scripsit, hæc omnia ante annum MDXCVIII.

24. *Epilogus Physiologiae atque Ethices.*
 Perfecit Neapoli anno illo eodem.

25. *Tragædia: Maria Scotorum regina,* Lingua sua vernacula, ac secundum *Poëticae suæ regulas.* Opera non spernenda. Scripsit in Calabriam & patriam suam, *Stylum,* redux.

26. *De auxiliis contra Molinam pro Thomistis, & diversa opuscula in gratiam amicorum.* Scripsit ibidem.

Sequuntur opera, quæ tanquam reus Majestatis detentus, Neapoli in castro Ovi & in arce nova scripsit ab anno MDC. ad MDCXXVI:

27. *Septem libri attitulati Cantica.* quædam selecta sub Squillæ Septimontani nomine typis edidit Tobias Adamus additis annotationibus. *Elegiæ de propriis & amicorum ærumnis. Rhythmi prophetales. Psalmodia quadruplex de Deo & omnibus ejus operibus.* His poëticiis amicos consolatus est, ne in tormentis deficerent. Habuit idem Adamus ultra 200 epistolas Philosophicas, maximam partem a Campanella scriptas.

28. *Aphorismi politici,* quibus addit *Oeconomicam & Ethicam juxta doctrinam*

nam primalitatum, atque Ideam Reipublicæ, quæ ab ipso dicta est Civitas solis; vernaculo suo Italico: sed Latine hæc omnia ab eo reddita typis prodierunt sub titulo Philosophiæ realis in IV. partes sectæ, Francofurti, curis Tobiaë Adami 1620.

29. *De monarchia Hispanorum, Italiane. Prodiit postea Latine & Germanice.*

30. *Articuli prophetales quindecim pro defensione dictorum suorum, unde ansam arripuerant eum faciendi reum majestatis: & hoc ex dictis Prophetarum, Sibyllarum, & Sanctorum, & ex politica & astrologica prædictione, ubi & ostendit clavem scripturæ per septimanas creationis, secula mundi, ætates Synagoga & Ecclesiæ, & per sigilla, phialas, ecclesias, candelabra & tubas de eventibus seculi.*

31. *Opusculum ad capita factionum de eligendo summo pontifice semper optimo. Habebant cardinales Burghesius & Ludovisius, & alii conclavistæ Urbani VIII. ad quos missus.*

32. *Medicinalium libri VII. juxta propria principia, ubi ostenditur medicinam anti-*

antiquorum cacam fuisse, modernorum oculatam. Extabat apud se, Tobiam & Fauillam.

33. *De sensu rerum iterum & de magia Libri IV. Italice & Latine.* Pro-
dierunt Francofurti 1618. curante To-
bia Adamo.

34. *Adversus astrologos Judæos, A-
rabes & quosdam Latinos Libri VI. de
Astrologia ex naturæ decretis.* Hos cum
de sensu rerum & de magia post edi-
tionem Francofurtensem recognitis &
diligentius accuratis, & de medicina
libris Antonius Soubron, bibliopola
Lugdunensis, edendos acceperat anno
1622. Sed cum neglexisset, eo mor-
tuo, ab hæredibus autographum suum
nondum recuperare potuerat auctor:
sed postea typis prodierunt Lugduni
Jacobi, Andreae & Matthæi Prost.
1629. in 4, auctore adhuc Romæ in
sancto officio detento.

35. *De Astronomia libri IV, ubi ex-
plosis epicyclis & excentricis Ptolomæi,
Copernici motibus telluris & librationi-
bus, Aristotelis ac aliorum circulis ho-
mocentricis, Kalippi Eudoxique additis
revolutionibus, novum systema exhibetur,*

recentiorum phenomenon ratio redditur ex uno descensu solis incessabili sed irregulari ad telluris combustionem. Abstulit domesticus Nuntii apostolici Neapolitani, missus ad perquirenda scripta auctoris in castro Ovi anno MDCXI, nec recuperare potuit ille unquam, aut scire quid de eo actum fuerit, qui tamen ad suam physiologiam & metaphysicam remittit, ubi systematis ejus positio agnosci potest.

36. *Quæstiones super physiologiam, ethicam, politicam, æconomicam & civitatem Solis, distinctæ similiter in partes IV, contra sectarios antiquos & modernos pro philosophia sanctorum tuenda, quam tradiderat stylo epilogistico in præfatis libris per Tobiam editis. Has Quæstiones habebant idem Tobias, Favilla & Scioppius, sed nondum ultima manu perfectas: auctor autem recognitas & accuratas ac prælo paratiores apud se habebat.*

37. *Metaphysica, vernaculâ suâ linguâ, in tres partes & libros quindecim distincta, ubi de principiis essendi, cognoscendi, & operandi, ac supra Necessitatem, Fatum, Harmoniam ab illo olim excogitata*

gitata posuit causas & principia, primalitates entis. Quod opus anno MDCIII. scriptum, Hieronymo Tufo, Lavelli marchioni dederat, eoque mortuo a servo ejus, nomine Gallo, subreptum tandem habuit Io. Bap. Heredius, Pisanus Apulus.

38. *Nova Metaphysica Latine anno MDCX. scripta*, quæ tamen a Nuntii apostolici domestico rapta periit. In meliorem formam rursus ab auctore scripta est, in qua

I. P. *De vero sapiente agit, & quomodo agnoscendus: item de scientiæ acquisitione, utrum illa detur secundum se, an secundum nos tantum, an utroque modo, & de Scepticorum, Protagoræ, Platoniorum & omnium super hoc opinionibus disputatur. Item de principiis sciendi per categorias, ubi Platonica, Peripatetica, Epicuræ, Lulliana, & Archita categoriæ examinantur. Item de univocis, analogis, primalitatibus, essentiatione, principiis & principiatione, causis & causatione, effectibus, seminibus, occasionibus, conditionibus, natura, & arte agitur.*

In II. P. *de ente, & non ente, &*

de existentia, de horum causis, principiis, & primalitatibus, item de objectis, vita, vero, & bono, deque oppositis, de magnis horum influxibus, necessitate, & contingentia, fato, & fortuna, harmonia, casu & sorte: item de basibus existentiarum, ut de quintuplici mundo, Spirituali, materiali, mathematico, mentali, & archetypo, interius, exteriusque ordinatis & complexis.

In III. P. denique de principio, & fine entium omnium & non entium, de ideis, de intelligentiis, de illicibus, de mentibus corporatis, de vitis humanis, divinitus, cœlitus, angelitus, diabolitus, humanitus, bestialitus comparandis: de gubernatione mundi & systematum, de religione, de prophetis, de legislatoribus horumque examine, de beatitudine, & reversione rerum ad Deum, de immortalitate animorum, de mundis, de seculis seculorum, & hac juxta omnium gentium opinionem & scientiam & revelationem. Acceperat hoc opus Tobias Adamus a Gregorio Costa, sed non edidit, quia monitus est, ab auctore accuratius haberi.

39. Libri XXIX. de Theologia juxta
suam

suam Metaphysicam, ubi omnium nationum, Mahumetanorum, Thalmudistarum, Americanorum, ac Indorum leges examinantur. Opus, inquit auctor, utilissimum. F. Paulus Pyromallus ejus discipulus habuit exemplum completum, Joannes Bsumius Saxo libros tantum nonnullos.

40. *Opusculum de conceptione, in quo conciliantur opiniones omnium pro sancto Thoma.*

41. *Libri IV. intitulati quod Reminiscentur & convertentur ad Dominum universi fines terræ, scripti annis MDCXVII. & XVIII. ad quatuor magnas mundi nationes, Christianam, Gentilem, Judaicam, & Mahumetanam. Huic operi additus est Liber contra Atheos omnem religionem negantes, & alter de Monarchia sapientie æternæ in humano corpore assumpto, ubi de juribus pontificis & principum in temporalibus & spiritualibus, juxta naturæ & scripture utriusque testamenti dogmata, tollentiales inter laicos & ecclesiasticos principes, disputatur. Librum contra Atheos improbavit Bellarminus, unde auctor anno MDCXXVI. Romam veniens opus*

pus propugnavit & prælo commisit anno MDCXXX.

42. *Libellus de juribus regis Catholici in novum orbem, contra aduantes & adversantes.*

43. *Philosophia rationalis in quatuor partes divisa, Logicam, Rhetoricam, Poeticam, & Historiographiam.* Scripsit in castro Ovi: *Grammaticam* addidit in arce nova. Habebant F. Paulus Pyromallus laudatus & F. Thomas Pignatellus, & alii, ut & Tobias Adami, sed imperfecte; sed auctor postea ultima manu polivit.

44. *Compendiolum physiologia tironibus recitandum, quod Parisiis Naudæo dedit.*

45. *Libellus de mathematicis scientiis instaurandis, ac metaphysica ratione fundandis.*

46. *Opusculum de regimine Regni Neapolitani ad comitem de Lemos, sub nomine magistri Seraphini Nucerini, curatoris sui amantissimi.*

47. *Consultationes pro censu ejus regni augendo supra millionem absque damno regni & regis, vernacula lingua.* Ab auctore accepit Scioppius anno MDCVIII.

MDCVIII. cum venit Neapolim de ejus libertate tractaturus, a Paulo V. missus.

48. *Atheismus triumphatus.* Hunc enim titulum idem Scioppius dedit operi auctoris, qui alium volebat, scilicet, *Recognitio religionis secundum omnes scientias, contra Antichristianismum Machiavellisticum.* Hunc etiam dedit anno MDCVIII. Scioppio, codicemque hunc MS. eundem putant, qui modo asservatur Jenæ in Bibl. publica, vel saltem ejus exemplum apographum.

49. *Monarchia Messia, occasione dissidii inter Paulum V. & Rempublicam Venetam.*

50. *Libellus pro Papa, juxta canones & Politica optima.*

51. *Lamentationes instar Threnorum Hieremiae, mala futura in toto orbe, si dissidium illud Venetum amplius duraret, auctore presagiente per oraculorum & scripturarum exucleationes.*

52. *Opusculum de peste Colonienfi, quæ tunc grassabatur, ad nobiles Henetos. Rogante Scioppio.*

53. *Remedium contra luem Veneream.*

54. *Ratio extrahendi hydrargyri visceribus & ossibus unctorum intrusi per cucurbitulas aureas.*

55. *Opusculum contra surditatem, herniam, & contra frigus in alpinum. Scioppio in Germaniam transituro.*

56. *Quaedam responsiones ad regem Britannia.*

57. *Epistolæ plures ad Scioppium & ad Dominos Fuccaros, pro libertate ejus obtinenda laborantes, ac de variis questionibus responsiones.*

58. *Apologeticus pro Antonii Persii libello de potu calido ad eundem missus.*

59. *De regimine Ecclesiæ ad Paulum V. Dedit Scioppio, sed postea recognovit, accuravit, & per aphorismos concinnavit.*

60. *Apologeticus pro carminibus Virginii Cesarini in nuptiis principis Ludovisi.*

61. *Aliud ad Cardinalem Bellarminum contra censuram librorum suorum ad congregationem de propaganda fide delatorum.*

62. *Metaphysica rursus recognita, & omnibus numeris absoluta.*

63. *Liber de fato siderali vitando.*
Quem

Quem mutuatus infidiosus Frater una cum sex libris astrologicis, ut eo nomine odium Urbani VIII. astrologiam detestantis auctori conciliaret, typographo Lugdunensi dedit, a quo publicatus est anno 1629. ad calcem sex librorum dictorum de astrologia: & simul auctorem accusavit inobedientiae circa impressionem, & superstitionis circa res impressas: quare auctor ut a se non typis datum, nec suum agnoscere voluit & *Apologiam* scripsit, quam censores delecti probarunt.

65. *Opusculum de titulis ad Virginium Ursinum, cum præsciret velle Urbanum VIII. titulum novum Cardinalibus asserere.*

66. *Opusculum de assistentia DD. Cardinalium in curia, & de non residentia in episcopatibus, nisi ubi otiantur Roma, per canones, theologiam & politicam.*

67. *Quaestio an praestet Baronibus & populis vivere sub ecclesiastico, an sub laico quocunque alio dominio? Vernacula sua lingua.*

68. *Opusculum quod libertas sub papatu major est, quam sub quocunque alio prin-*

principatu aut republica. Quæ duo ultima erant apud Naudæum.

69. *Consultatio ad reges Christianissimum & Catholicum, pro pace perpetua circa prætensiones ad regnum Neapolitanum.*

70. *Consultatio altera, quibus quotve modis pauci contra plures pugnare ac vincere possint, ad Philippum M. Conestabilem.*

71. *Defensio librorum de sensu rerum iuxta sacra scripturæ & naturæ codices, & patrum, scholasticorum ac philosophorum omnis sectæ placita.*

72. *De philosophia gentilium non retinenda & de novæ cudendæ utilitate, ac an liceat jurare in verba magistri. Naudæus habebat ab auctore acceptum.*

73. *An sit contra sacram scripturam & patres assertio Copernici de motu terræ & quiete solis. Opella ad Bonifacium Cardinalem Cajetanum scripta jam ab anno MDCXI. postea publicata typis Germanicis.*

74. *Expositio cap. 9. epist. ad Rom. quo se plurimum efferunt Calvinistæ, & Lutherani, ad comitem Brassacum, regis Christianissimi ad summum pontificem Oratorem.*

75. *Cento Thomisticus de prædestinatione & reprobatione, auxiliis, libero arbitrio, adversus pseudo Thomistas. Ad eundem Brussacum.*

76. *De canonizatione sanctorum ad Cardinalem Mellini.*

77. *De utilitate potus calidi, extemporaneus, adversus medicos, ad eundem.*

78. *De aulicorum technis. Ad eundem.*

79. *Oratio de Rupella recepta. Hanc alius suo nomine recitavit.*

80. *Quatuor orationes de laudibus S. Thomæ de Aquino, studio Seraphini Rinaldi Nucerini, de quo supra, Neapolitane recitatae, & a Fanilla deinde conservatae.*

81. *Volumen ingens commentariorum super poematibus Urbani VIII, continens expositiones grammaticas & philosophicas, poetis, oratoribus, physiologis, politicis, predicatoribus, theologis, mathematicis, mores bonos curantibus, ad scientiarum instaurationem incumbantibus utilissimas. Habebat tum præ manibus, cum Nau-dæum alloqueretur.*

82. *Syntagma cur sapientia & virtute eximia præditi, benefactores generis humani in magnis temporum articulis violentam mortem, sub prætextu læsæ majesta-*

tis divina & humana incurrunt, ac postmodum cultu ac gloria reviviscunt. Scripsit Neapoli detentus ut reus, sed cui dederit non recordabatur.

INDEX ALTER OPERUM CAMPANELLÆ, prout ab eo fuerunt in X. Tomos distributa, ad calcem philosophiæ rationalis.

I. *Philosophiæ rationalis partes V, Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Poëtica, Historiographia.*

II. *Philosophiæ realis partes quatuor. Physiologia, Ethica, Politica, Oeconomica cum textu & questionibus. His additur Civitas solis cum qq. & liber de Regno Dei ad politiam ecclesiasticam, & Disputationes octo pro Telesio contra Peripateticos.*

III. *Philosophiæ practicæ partes tres. Medicinalium VII. De sensu rerum & Magia IV. Astrologia VI. & de fato siderali vitando unus.*

IV. *Philosophiæ universalis seu Metaphysicæ partes tres, libri XV.*

V. *Philosophiæ divinæ seu Theologiarum libri tres pro cunctis nationibus.*

VI. *Theologiæ practicæ partes quatuor, videlicet pro conversione nationum libri attitulati, Reminiscuntur &c. ad Christianos*

hanos, Judaeos, Gentiles, Mahumeta-
nos. Item contra Atheistas: item con-
tra hereticos & Perihomistas cento Tho-
misticus, cum expositione cap. noni epist.
ad Romanos, & Disputatio pro bulla pon-
tificia contra judiciarios.

VII. Praxis politica partes quatuor,
scilicet de Monarchia Christianorum ad
principes, de Monarchia Messiae ad sa-
pientes, cum appendice de jure Catholici
regis in novum orbem. Item de Monar-
chia Hispanorum. Item panegyricus pro
eodem ad Italos principes, & Remedium
contra timorem ab illa.

VIII. Poëmatum partes tres. Philo-
sophia Pythagorica carmine Lucretiano
instaurata. Item elegia, & epigramma-
ta varii generis. Item poëmata in lingua
Italica, partim metaphysicalia, partim
politica, ad Philosophos & amicos. Item
elegiaca de propriis & suorum erumnis.
Item ars versificatoria de metro Latino
applicando vulgari linguae, multaque poë-
mata hoc ritu exarata.

IX. & X. Miscellanea opuscula.

I. Disputatio ad utramque partem de
motu terra & quiete, vel solis, vel tel-
luris.

2. *Dialogus politicus contra haereticos nostri temporis.*

3. *Distichon & Dialogus pro rege Gallicarum & Cardinali de Richelieu.*

4. *Item pro eodem contra murmurantes, Carolus Magnus.*

5. *Item de praecedentia praesertim religiosorum.*

6. *Item de conceptione Virginis.*

7. *Item, an monarchia Hispanorum sit in augmento, vel in statu, vel in decremento.*

8. *Item, quot modis possint pauci in bello vincere multos.*

9. *Item de titulis.*

10. *Item de residentia & assistentia Cardinalium & episcoporum jure.*

11. *Item libellus de episcopo.*

12. *Item quaestio, utrum utilius & commodius sit vivere sub principatu ecclesiastico quam seculari.*

13. *Item de amplissima libertate Romana sub papatu.*

14. *Item utrum imperium Romanum hoc tempore mutari debeat & possit, & a quo?*

Item de regimine ecclesiastico ad convertendum mundum sub uno grege unoque pastore

pastore non obnoxio contradictionibus principum.

16. Item Commentaria philosophica & grammaticalia in poemata Maffei Barberini id est Urbani VIII.

17. Item orationes tres de laudibus D. Thomæ.

18. Item oratio ad regem Gallia, & ad regem Hispania de regno Neapolitano.

19. Item disputatio cur Galli cum sint potentiores numero, viribus, pecunia & necessariis rebus ad victum & vestitum, super omnes nationes non dominantur, Hispani vero imbecilliores e contra.

20. Apologia pro Antonio Persio de potu calido.

21. Apologia pro Telesio de origine & usu venarum, nervorum & arteriarum.

22. Item de peste Coloniensi.

23. Item cur in magnis articulis temporum viri præclarissimi benefactores generis humani occiduntur, titulo læsæ majestatis divinæ & humanæ & in sequenti seculo resuscitantur & coluntur.

24. Item cur antiqui reges non coarctaverunt glossis auctoritatem Melchi-

sedecheam papa, sicut plerique recentiores.

25. *Item orationes politica pro seculo presenti, una ad Batavos, altera ad Venetos, tertia ad Sabaudum, quarta ad Genuenses, quinta ad summum pontificem.*

26. *Item aphorismi politici pro seculo presenti.*

27. *Item a quibus desiderari pax debet, secundum politicos.*

28. *Item politica consultatio contra pradeterminatores ad Venetos.*

29. *Item consultatio ad tollendam famem de regno Neapolitano cum lucro regis & usurariorum emendatione.*

30. *Item de exigendis tributis cum populi gaudio & lucro regis.*

31. *Item de regni noviter occupati stabilimento.*

32. *Item de papatus bono ad principes orationes tres.*

33. *Item de libris propriis. Sunt & alia opuscula Latino & Italico idiomate, metro & prosa.*

Allatius in suo *Apes Urbane* hæc opera in X. Tomos paulo aliter distribuit, quem excipit Toppius in *Bibl. Napol.*

Napol. verum fatius visum est illi ordini stare, quem exhibet philosophia rationalis sub oculis auctoris edita.

INDEX III. OPERUM quæ revera typis prodierunt, servata editionum chronologia, & additis virorum eruditorum, si quæ emanaverunt, censuris.

I. *Philosophia sensibus demonstrata, & in octo disputationes distincta, adversus eos, qui proprio arbitratu, non autem sensata duce natura philosophati sunt: ubi errores Aristotelis & asseclorum ex propriis dictis, & naturæ decretis convincuntur, & singulæ imaginationes pro ea à Peripateticis factæ prorsus rejiciuntur, cum vera defensione Bernardini Telesii Consentini, philosophorum maximi, Antiquorum sententiis, quæ hic dilucidantur & defenduntur, præcipue Platoniorum confirmata: ac dum pro Aristotele pugnat Jacobus Antonius Marta, contra seipsum & illum pugnare ostenditur, Neapoli, Horatii Salviani 1591 in 4. Opus Mario de Tufo, Marchionis Lavellii filio nuncupatum. Meminit auctor Syntag. n. 5. Extat in Bib. Barber.*

Hoc opus duos supra viginti annos

vix natus, minus undecim mensibus
 scripsit, inquit Janus Nicius Erythræus,
 cum Antonius Marta suum undecim
 annorum labore studioque exarasset.
 Idem addit, Campanellam cum „ hu-
 „ jus imprimendi gratia Neapolim ve-
 „ nisset, atque e navi egressus, præ-
 „ ter ædem S. Mariæ Novæ Fran-
 „ ciscanorum ligneo utentium focco
 „ transiret, ex turba euntium ac præ-
 „ tereuntium incensum fuisse cupidi-
 „ tate cognoscendi quid intus rei age-
 „ retur, atque disputationibus ope-
 „ ram dari cognovisse, in quibus cui-
 „ vis contra differendi facultas daba-
 „ tur. Itaque sese certamini una cum
 „ aliis objecit, cœpitque ea quæ tan-
 „ quam firma ac rata ponebantur, tot
 „ argumentis tam validis, tam apte
 „ arguteque conclusis labefactare, at-
 „ que convellere, ut ovanti similis
 „ reductus sit domum a Fratribus sui
 „ ordinis, ac postero die & aliis dein-
 „ ceps multis coactus sit in eruditam
 „ illam aciem certamenque descende-
 „ re, unde semper magna cum laude
 „ victor discedebat.

Simile jam antea ipsi accidisse Con-
 sentia

sentiaē refert Ernestus Salomon Cy-
 prianus citatus, scilicet eum „ quem
 „ in philosophia præceptorem habe-
 „ bat, a Franciscanis ad publicum cer-
 „ tamen evocatum fuisse: cum autem
 „ is morbo prohibitus adesse non pos-
 „ set, Campanellam in locum suum
 „ substituit, imperata obedienter fac-
 „ turum. Non aliam disputationem
 „ acriorem fuisse proditum est memo-
 „ riæ. Urgebat Franciscanum Tho-
 „ mas, obtundebat, ac demum ea
 „ cum laude vincebat, ut dicerent
 „ auditores, Telefii animam in Cam-
 „ panellæ corpus migrasse. Qua voce
 „ incensus ille fuerit cupiditate scien-
 „ di, qui vir fuisset Telefius, de
 „ quo hætenus nihil habuerat com-
 „ pertum.

„ De quibus historiolis penes aucto-
 „ res sit fides! apud ipsum Campanellam
 „ lego solum, ipsum publice disputan-
 „ tem Consentiaē, nedum cum Fra-
 „ tribus suis privatim, parum quietis
 „ in responsis illorum invenisse, sed
 „ Telefii paulo ante mortui operi-
 „ bus ob libertatem philosophandi
 „ mire delectatum, quod ex rerum

„ natura , non ex dictis hominum
 „ penderet.

2. *Prodromus philosophiæ instaurandæ.*
Id est : Dissertationis de natura rerum
Compendium , secundum vera principia ex
scriptis Thomæ Campanellæ præmissum.
 Tobias Adamus qui editionem curavit ,
 addidit præfationem ad philosophos
 Germaniæ. Francofurti, Jo. Bringeri
 1617 in 4. pp. 86. Extat Paris. in Re-
 gia R. 760. & recensetur in Bodley.
 & Romæ in Barb. Meminit auctor
 Syntag. n. 13.

3. *De sensu rerum & Magia libri IV.*
Pars mirabilis occultæ philosophiæ , ubi
demonstratur , mundum esse Dei vivam
statuam , beneque cognoscentem , omnesque
illius partes partiumque particulas sensu
donatas esse , alias clariori , alias obscu-
riori , quantum sufficit ipsarum conserva-
tioni ac totius in quo consentiunt , & fere
omnium naturæ arcanorum rationes ape-
riuntur. Tobias Adami recensuit , &
 nunc primum evulgavit , Francofurti,
 Egenolphi Emmelii & Godefridi Tam-
 pachii 1620 in 4 pp. 371. Quæ edi-
 tio extat Paris. in Reg. R. 760, &
 meminit auctor Syntag. nn. 6. & 33,
 sed

sed & ipse libros eosdem correctos & defensos a stupidorum incolarum mundi Calumniis per argumenta & testimonia divinorum codicum, naturæ scilicet ac scripturæ, eorundemque interpretum, scilicet theologorum & philosophorum, exceptis atheis, iterum prælo subjecit, & Cardinali Duci Richelæo nuncupavit, Parisiis, Ludovici Boullenger 1636 in 4 pp. 229, cujus meminit in Syntag. n. 70.

Hoc opus Athanasius Rhetor ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΡΗΤΟΡ, Græcus presbyter Byzantinus, vir eruditus ac pius, Campanellæ æqualis, Parisiis stipendiis Cleri Gallicani vivens eadem ætate, integro volumine impugnavit Græce scripto, cui titulum fecit, Ανατροπή δογμάτων τῆς περὶ αἰσθήσεως τῶν ὄντων, &c. quem Latine sic reddo, *Eversio dogmatum libri de sensu rerum, in qua mundum non esse animal, & multo minus rationale & intellectuale, neque quamvis illius partem, partisque particulam anima vel sensu donatam esse, nec ab eo partes neque totum conservari, ut stupidi incolæ hujus mundi, cujus princeps jam judicatus est, Manichæi, Marcionistæ,*
Ori-

Origenista, & cateri athei volunt, sed providentia Dei sola, testimoniis sacrae scripturae & SS. Patrum, ad Catholicae fidei defensionem probatur. Auctoris proto-graphum Græcum in papyro descriptum & elegans servatur Parisiis in Bibl. Franciæ Cancellarii Petri Segujer, cui & auctor opus hoc dicavit, quæ Bibliotheca nunc est Coissiniana, estque codex in fol. 600. pagg. & amplius, in quo nervose quidem, & juxta sensum Græcorum Latinorumque patrum consone sed acriter Campanellam stringit & arguit, typis autem non edidit, sed ejuldem operis Synopsis Latine scripsit hoc titulo: D. Athanasii Rhetoris presbyteri Byzantini Anti-Campanella in compendium redactus, adversus librum de sensu rerum & magia, eidem Franciæ Cancellario dicatus adjecta approbatione Francisci Hallier, Isaaci Habert episcopi Vabrensis, Samuelis Martineau episcopi Bazatensis, Alphonfi le Moine doctoris Sorbonici, & Dionysii de la Barde episcopi Briocensis data Parisiis 20 & 23 febr. 1638, licet prælo prodierit tantum Paris. Juliani Jacquin 1655 in 4.

Hic

Hic autem Athanasius ætatis XCII. febris correptus obiit Parisiis in vi-
co S. Joannis Bellovacensis ad Pu-
teum-certum, die Martis XIII. Martii
MDCLXIII, sepultusque fuit in æde
sacra S. Stephani de Monte: ille ve-
ro vir curiosus codices Græcos MS.
bene multos, ac venerandæ antiquita-
tis, ex Oriente sibi compararat, qui
ab ejus morte in laudatam Seguiera-
nam transierunt, quorum catalogum
notis historicis illustratum edidit cla-
rissimus asceta San Maureus Bernar-
dus de Montfaucon,

Eosdem de sensu rerum libros gra-
viori censura notarunt viri eruditi, in-
ter alios Marinus Mersennus ord. Mi-
nim. Commentarii in Genesim Col.
1164. ubi sic habet, *Librum Campa-
nella de sensu rerum & magia, & quos-
cumque alios ei similes dignissimos esse pu-
to, qui flammam sentiant, & fumo incan-
tentur.* Legendus idem pp. 130, 707,
708, 939, quibus Campanellæ prin-
cipia confutat. Mersenno tamen alias
noster erat magnus Campanella, ut
legere est in ejusdem epistola ad Gas-
sendum data novis Kalendis anni 1636.
pag. 430. a. Da-

Daniel Georgius Morhofius *Dissertatione de paradoxis sensuum* cap. I.
 sic habet. „ Thomas Campanella sen-
 „ su suo adeo abundat, ut de eo om-
 „ nibus corporibus largiatur: scripsit
 „ enim de sensu rerum libros quatuor,
 „ quibus demonstrare laborat mun-
 „ dum omnesque illius partes, par-
 „ tiumque particulas sensu donatas esse,
 „ alias clariori alias obscuriori, quan-
 „ tum sufficit ipsarum conservationi ac
 „ totius. In hac sententia sua tum ra-
 „ tionibus tum exemplis astruenda
 „ mire ingeniosus est & operosus,
 „ quæ tamen si excusseris, parum so-
 „ lidi plusque fuci & ornatus quam
 „ veri sensus habent. *Et post plura:*
 „ Verum non ignorantia tantum sed
 „ & omnium anilium superstitionum,
 „ & præstigiarum magicarum vela-
 „ mentum est, cui fini scripti potissi-
 „ mum libri illi videntur, quorum
 „ extremus de magia est, multa con-
 „ tinens censurâ severiore digna. Ni-
 „ hil non est somniorum, divinationo-
 „ num, præstigiarum, fascinationum,
 „ incantationum, quod non ista hy-
 „ pothesi velut orci aliqua galea de-
 „ fen-

„fendatur. “ &c. plura, quæ refert citatus Ernestus Salomon Cyprianus.

Ut ut sit de istis censuris, quas acriores judico, certe contra mentem auctoris viri Catholicissimi, negari nequit argumenta quibus utitur, levia omnino esse, ut cum contendit lib. 3. cap. 10, vere extare sensum in aëre, ita ut præsciat futura, hominibusque communicet. *Quæ historia, inquit, narrant de bello Pharsalico percepto apud Abanum a quodam atrabilioso: & voces quas Brutus audiebat, aliaque huiusmodi, non sunt fabula. Ast ego cum maliquidpiam mihi imminet, inter somnum & vigiliam audire soleo vocem clare loquentem mihi, Campanella, Campanella, & interdum alia verba addentem, & ego attendo, nec intelligo quis sit. At profecto si angelus non est, aut demon, sicut Socrati assistebat, necesse est aërem sic vociferari turbatum mea passione futura, aut affectum a preparante mihi malum, aut ex simili similem alteram imaginantem. Quis putet in aëre non solum esse sensum, sed imaginationem, sed affectus, sed hominum curam & providentiam,*
&

& futurorum prævisionem, sed & loquelam?

Mirum ex eodem principio Campanellam & Cartesium, æquales, conclusiones contradictorie oppositas intulisse. *Nihil est in effectis quin prius sit in causis, nihil in elementatis, quin prius in elementis; nemo enim dat quod non habet.* Hoc principium uterque astruit, sed exinde aliter ratiocinantur. *Atqui, inquit Campanella, animalia ex elementis composita sensu fruuntur. Ergo & ipsa elementa.* Cartesius vero inverso argumento: *Atqui elementa non sentiunt. Ergo nec animalia, sed mera sunt automata, seu machine.* Inter utrumque forsan quis quoad animalia nonnisi quæstionem nominis agnoscat, sed opinio prioris ad errorem hæreticorum videtur propius accedere quos arguit Hieronymus commentariorum in Matth. cap. 8, nempe *qui omnia ipsos etiam ventos, ipsa etiam maria, putant animantia.* Rectius videntur sentire, qui viventia omnia verbo Dei initio mundi producta, per semina ex ipsis decisa sese continuo propagasse docent & propagare: sed hæc ad philosophos

phos potissimum Christianos remittenda.

4. *Apologia pro Galileo, Mathematico Florentino, ubi disquiritur utrum ratio philosophandi, quam Galileus celebrat, faveat sacris Scripturis, an adversetur.* Typis commisit fidelis ejus ἐργοδιώκτης, sic enim a Naudæo vocatur, Tobias Adami, Francofurti, Erasmi Kempfferi & Tambachii 1622 in 4 pp. 58. Extat Parisiis in Reg. R. 760, Romæ in Barb. Oxoniæ in Bodley.

5. *Realis philosophiæ epilogistica partes quatuor, hoc est de rerum natura, hominum moribus, politica, cui civitas solis adjuncta est, & æconomica, cum adnotationibus physiologicis, a Tobia Adami nunc primum edita. Quibus accedunt questionum partes totidem ejusdem Campanellæ contra omnes sectas veteres novasque, ad naturalem ac Christianam philosophiam hisce libris contentam confirmandam, Francofurti, Tampachii 1623 in 4 pp. 508. Quæ editio extat in Reg. R. 760, Oxoniæ in Bodley. Meminit auctor Syntagm. nn. 24, 28 & 36. Huic operi Tobias præter plura*
K in

in præfatione ad laudem auctoris, hoc addidit epigramma:

*Adpensa mundi tinniens in angulo,
Dormire forte dum placet mortali-
bus,*

*Multum sonando suscitatur Campanula,
Quis, inquiunt, es inquietum anda-
daciter,*

*Nobis molestum sic ferat? quin tolli-
mus?*

*Secreta paucis nunc sonat Campa-
nula,*

*Gravem misella contrahens erugi-
nem.*

*Detergeat gravem Mea O! erugi-
nem*

*Sic personabit clarius Primæ sacra
Mentis ministra purior Campanula.*

6. *Atheismus triumphatus, seu contra Antichristianismum.* Prodiit primum Romæ, cum approbatione doctorum & licentia F. Nicolai Riccardi S. P. A. Magistri, typis hæred. Barthol. Zanetti 1631. in fol. pp. 182. Quæ editio extabat Paris. in Segujer. Romæ
ia

in Barb. Oxoniæ in Bodley. Iterum hoc titulo: *Atheismus triumphatus, seu Reductio ad religionem per scientiarum veritates, contra antichristianismum Achitophellisticum*, Paris. Tussani Dubray 1636 in 4 pp. 273. In hac posteriori editione addita est, *Disputatio contra murmurantes citra & ultra montes in bullas Sixti V. & Urbani VIII. adversus judicarios editas. Item contra ignorantes vel astute ad utilitatem hostium astruentes, non licere nobis post bullas scribere nedum pro, sed nec contra divinaculos &c.*

Hoc opus anno MDCVIII. MS. dederat Caspari Scioppio, ut supra notatum Syntag. n. 74, eumque codicem putant qui jam servatur Jenæ, cujus initio sic legitur manu, inquiunt, vel Scioppii, vel Tobiaë Adami, sed posterioris potius crediderim, cum Scioppius catholicus fuerit. „ Imagi-
 „ nare tibi philosophum recenter na-
 „ tum ex flumine, ascendere in pra-
 „ tum quoddam pulcrum, ubi nun-
 „ dinæ omnium religionum aguntur,
 „ ex quibus unam & ipse emere debe-
 „ ret, discursibus igitur diligentissi-
 „ mis merces examinabit omnes, pro-

„ gredieturque sciscitans & licitans in
 „ tanta diversitate, ne decipiatur, pla-
 „ nissime uti Campanellam vides hic
 „ ratiociniis disputare: nisi quod hu-
 „ manitus interdum & ipsi accidat,
 „ ut regulas quas sibi præscripsit, as-
 „ sequi usquequaque non possit, dum
 „ opinantes a testimoniantibus ex ver-
 „ bo Dei discernere non valet, ex con-
 „ suetudine sectæ, in qua natus &
 „ educatus est, ideoque non raro &
 „ monachum & papatus defensorem
 „ ob oculos tibi pones. Sic refert Er-
 nestus citatus: sed in hoc iudicio Lu-
 theranum loquentem mox agnoscit
 lector Catholicus, illiusque jactum in
 Campanellam opprobrium, non par-
 vam hujus esse laudem.

Nec æquiora sunt aliorum protestan-
 tium de hoc opere & de auctore judi-
 cia. Hermannus Conringius *de Hispania*
 sic habet: „ Scripsit etiam A-
 „ theismum triumphatum, qui tamen
 „ rectius est Atheismus triumphans,
 „ idemque iudicium de eo ferendum,
 „ quod Barlæus de Amphitheatro
 „ Vanini tulit. “ Ipse Ernestus qui vi-
 tam nostri aggressus est, sic de eo cen-
 set:

set: „ Non caret suspicione Atheismi,
 „ Qui sobrie & modeste judicant, non
 „ eunt inficias etiam in Parisiensi edi-
 „ tione, quam senex curavit anno
 „ 1635, multa esse quæ prodant cau-
 „ sam Christi hostibus, cum multa
 „ exhibeat atheorum argumenta nus-
 „ quam in eorum scriptis obvia, eoque
 „ five a Campanella excogitata, five
 „ ab aliis in tenebris hausta, indigna
 „ fane quæ in lucem publicam profe-
 „ rantur, idque tanto magis, quo fri-
 „ gidius non raro responsum est. “ Ve-
 rum hæc heterodoxorum ex odio Ca-
 tholicæ Romanæque Ecclesiæ, cui
 noster mirum, ipsis etiam testibus, affec-
 tus fuit, & cujus desertores ubique
 impugnat & premit acrius, profecta
 judicia parvipendet lector eruditus &
 candidus.

Tantum abest ut atheis unquam fa-
 verit, ut a scribenda Epicuri philoso-
 phia Gassendum aliquando deterruerit,
 ne hujus philosophi dogmata pluribus
 exitio essent, religionemque pessumda-
 rent veritus, ut colligitur ex epistola
 quam ei Romam Gassendus scripsit
 Lugduno prid. Kal. nov. 1632, quæ

habetur pag. 54: „ Ad commenta-
 „ tiones vero Epicureas quod attinet,
 „ inquit, subdubitare visus es, ne quid
 „ in religione peccem. Sed absit a
 „ me, ut excidat quidquam, quod
 „ pugnare cum illa possit. Inculcas
 „ providentiam, ego vero eandem
 „ adversus Epicurum tueor. *&c. legen-*
da. Et ipse Campanella ad eundem
 scribens Roma 4 Julii 1632. de qua-
 tuor solibus Romæ observatis sic lo-
 quitur: „ Verum quoniam iudicium
 „ completum a me requiris, respon-
 „ deo, non mihi placere quod asseris,
 „ huiusmodi apparitiones casu teme-
 „ rario prorsus fieri, nullo iubente
 „ auctore universitatis &c. ” Ubi pro-
 bat mundum ratione potentissima re-
 gi, nihilque in eo accidere novi, nisi ad-
 ministrante supremo numine. *Et infra:*
 Sed furoris plenum arbitror eum
 „ esse, qui existimat se posse Deum
 „ concipere meliorem aut sapientio-
 „ rem aut potentio-rem illo, quem co-
 „ gitare mens omnis auctorem rerum
 „ cogitur invictissimis rationibus, &
 „ illo qui naturæ præest ante nos &
 „ ante cogitatus nostros ab æterno
 &c. “

, &c. “ Sane si atheismum non ex intimis præcordiis exhorruisset, ista non scripsisset, Gassendumque in sua opinione reliquisset. Concludit tandem: *Vide, si quid non recte dixi in Triumphato Atheismo, ac corrige.* Certe si Gassendus quid in hoc opere Epicureis favens deprehendisset, auctori procul dubio objecisset, eique qui sibi non pepercerat nec pepercisset, quem tamen ex animo coluit semper, ac cui se probare in scriptis studuit.

7. *De gentilismo non retinendo questio unica. Utrum liceat novam post gentiles cudere philosophiam. Utrum liceat Aristoteli contradicere. Utrum liceat jurare in verba magistri,* Paris. Tuss. Dubray 1636 in 4 pp. 63. Meminit in synt. n. 71. In hac opella iniquius Aristotelem tractari vix est qui non agnoscat, nec rectius ab eo Platonem anteferri, quem fidei bonisque moribus longe magis adversum jam censent eruditi. Legendus Mersennus *Quæstion. in Genesim* passim, ac præsertim Col. 365 & 397, ubi S. Thomam, quem præstantissimum Aristotelis interpretem vocat, & Averroi, Alexandro,

Themistio, Simplicio, cæterisque merito anteponendum, addit *tam docte tam solide tam acute & feliciter textum philosophi interpretatum esse, ut jure dubitare possimus, an ipse Aristoteles se ita bene explicasset.* Post talem igitur commentatorem nihil ab eo philosopho timendum habebat Campanella, nisi auctor & scientiarum instaurator, Tellefii, Gassendi, Cartesiique æmulus audire voluisset.

8. *De prædestinatione, electione, reprobatione, & auxiliis divinæ gratiæ cento Thomisticus, in quo pax reipublicæ cum Deo, & conscientiarum cum utrisque per doctorem angelicum vindicatur. Nuntius ad Calvinii & Lutheri asseclas, quod D. Thomas non erat cum eis, Paris. Tuss. Dubray 1636 in 4 pp. 326. Adjecta est Appendix: scilicet Expositio super cap. IX. epistolæ Pauli apostoli ad Romanos contra sectarios. Ad petitionem Joan. de Galard Comitissæ de Brassac, Christianissimæ Majestatis in Romana curia oratoris contra sectarios disputantis, a p. 337 ad 344. Meminit auctor Syntag. nn. 74 & 73. Hujus expositionis exemplum MS. ipsius forsitan auctoris*

toris autographum extat Paris. in Reg. n. 5683. Hæc editio vero extat apud nostros Parisienses ad S. Honorati, ab auctore recognita & correctæ.

In hoc opere Campanella doctrinæ SS. Augustini & Thomæ plane est desertor: Origenem ejusque sequaces passim præfert Augustino ejusque discipulis: S. Thomæ Summam minus auctoritatis habere contendit, quam priora opera: tractatum quemdam *de præscientia & prædestinatione* in quibusdam editionibus ad calcem I. P. Summæ, in aliis ad finem tertiæ partis impressum, ut sancti doctoris foetum acceptat: cum certo certius sit, ejus non esse, ut cui nulli vindicent codd. MSS, nulli asserant antiqui ejus operum nomenclatores, nullibi exhibeat editio Romana sub Pio V. accurata: ejusdem S. D. discipulos irrisorie traducit, vocans Perthomistas & Pseudothomistas: nec doctrinæ Molinæ & Suaris ac sociorum magis favet, scientiamque mediam ut inutilem, iisdemque incommodis ac decreta prædeterminantia subjacentem explodit. Theologorum est plura ejus dogmata, quæ

temeritate, ne quid dicam amplius, carere non videntur, examinare, ut cum docet, *hominem ex solis viribus liberi arbitrii ad gratiam se præparare, infantes sine baptismo decedentes salvari in fide parentum, & similia.* Quod vero docet hîc auxilia gratiæ ex se non esse efficacia, sed ex consensu voluntatis, sapientior factus in *Metaphysica* retractavit, ut ibi dicemus.

9. *Astrologicorum libri sex, in quibus Astrologia, omni superstitione Arabum & Iudæorum eliminata, Physiologice tractatur, secundum sacras Scripturas, & doctrinam S. Thomæ & Alberti & summorum Theologorum: ita ut absque suspicionem mala in Ecclesia Dei multa cum utilitate legi possint, Lugduni, Jacobi, Andreæ & Matthæi Prost. 1629 in 4 pp. 232.* Opus hoc sex libris ex ipsius auctoris mente circumscripserat typographus. Cum autem jam quievisset prælum, ecce septimus liber allatus est ex Italia, quo non putavit lectorem esse frustrandum: scilicet de fato fide-rali vitando pp. 24. Prodierunt postea Francofurti, Tampachii 1630 in 4. Meminit in Synt. n. 34 & 63.

10. *Medicinalium juxta propria principia libri septem.* Opus non solum medicis sed omnibus naturæ & privata valetudinis studiosis utilissimum, Lugduni, Joan. Pillehote, Joan. Cassin & Francisci Plaignard 1635 in 4 pp. 690. Jacobus Gaffarellus editionem curavit, & Odoardo Farnesio Parmensium principi nuncupavit. Meminit auctor Synt. n. 32.

11. *Philosophiæ rationalis partes quinque, videlicet Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Poëtica, Historiographia, juxta propria principia: suorum operum T. I,* Parisiis, Joan. Dubray 1638 in 4 pp. 152, 491 & 258. Opus Francisco comiti de Noailles, equiti torquato &c. & Carolo de Noailles, episcopo Sanflorensi, fratribus, ab auctore nuncupatum. Meminit Synt. nn. 20. &c 42.

12. *Disputationum in quatuor partes suæ philosophiæ realis libri quatuor, pro republica Litteraria & Christiana, id est, vere rationali stabilienda contra sectarios: una cum textu instaurato auctoque post editionem Tobianam: suorum operum T. II: Ad Franciæ Cancellarium Petrum*

trum Segujer, Parisiis, Dionysii Houffaye 1637 in fol. Hoc volumine hæc insunt ex ordine:

I. *Disputatio in prologum instauratarum scientiarum ad scholas Christianas, præsertim Parisienses.*

II. *Physiologia epilogistica, pp. 124.*

III. *Quæstiones physiologicae, hoc est, in primam partem suæ philosophiæ realis, pp. 570.*

IV. *Quæstiones super 2 parte philosophiæ realis, quæ est Ethicorum pp. 60.*

V. *Ethica philosophiæ realis P. II, epilogistica pp. 70.*

VI. *Q. Q. super 3 par. suæ Philosophiæ realis, quæ est de politicis, & ipsa Politica in aphorismos digesta, a p. 71 ad 144.*

VII. *Civitas solis poëtica. Idea reipublicæ philosophicæ, a p. 146. ad 169.*

VIII. *Q. Q. in 4 par. philosophiæ realis, quæ est œconomicorum, & ipsa Oeconomica in aphorismos digesta, a p. 170 ad 211.*

IX. *De regno Dei consideratio, a p. 212 ad 223.*

Civitas solis seorsim prodiit Ultrajecti 1643 in 16. Horum meminit Syn-

Syntag. nn. 28, 36. De his vero sic cen-
set Hermannus Conringius *de civili*
prudencia cap. 14. p. 300. „ Minus

„ huc pertinet Thomæ Campanellæ
„ Civitas Solis, laude quidem digna,
„ multum est tamen infra Utopiam.
„ *Et pag. 358.* Omnibus hisce præ-
„ stant licet mole exigui, & in car-
„ cere, sine omni librorum auxilio, a-
„ lienum ad calamum dictati politici
„ aphorismi Tho. Campanellæ, quos
„ Latine versos partem tertiam philo-
„ sophiæ realis inscripsit Tobias Ada-
„ mi. Arguunt sane capax atque ver-
„ sum auctoris ingenium, perinde
„ atque liber de monarchia Hispanica
„ prodit peritiam rerumpublicarum
„ præcipuarum hujus ævi, in dudum
„ captivo utique admirandam. Cæte-
„ rum hi aphorismi tangunt quidem
„ politicæ philosophiæ perquam mul-
„ ta, plene nihil exequentur, plura
„ etiam docent perperam, quam a
„ Grotio animadversa sunt.

Gabriel Naudæus Bibliogr. Polit.
Gallice scripta: „ Amicus etiam no-
„ ster Thomas Campanella juxta doc-
„ trinam suarum primalitatum Ethic-

„ cam

„ cam novam composuit, quæ sub E-
 „ pilogismi nomine cum philosophia
 „ sua naturali & politica typis com-
 „ missa fuit a Tobia Adamo, stylo
 „ quidem non ita compto delineata, ut
 „ Ciceronianis arridere possit, sed ea
 „ nobilitate cogitationum rationum-
 „ que subtilitate, ut omnibus sapien-
 „ tiæ mystis non possit esse non sum-
 „ mopere gratissima. „ Idem paulo
 post: „ Secundus ab ipso fuit Tho-
 „ mas Campanella, ardentis penitus &
 „ portentosi vir ingenii, qui dum in
 „ tenebris & pædore carceris vitam
 „ traduceret, civitatem solis delinea-
 „ vit, ea cogitationum novitate &
 „ sublimitate sensuum, ut præter phi-
 „ losophicas speculationes, multa e-
 „ tiam contineat, queis respublicæ
 „ tutius administrari possent, & ho-
 „ mines ipsi meliores evadere.

13. *Universalis philosophiæ seu meta-*
physicarum rerum, juxta propria dogmata
partes tres, libri XVIII. duce Deo suo-
rum operum T. IV, Claudio de Bullion
equiti torquato, ac ærarii Franciæ
summo præfecto nuncupatus, Paris.
 1638 in fol. pp. 382, 296, & 274. Me-
 minit Synt. nn. 38 & 61. In

In hoc opere P. II. lib. IX Cap. XIII. Art. I. p. 229. retractat, quod in tractatu de prædestin. &c. & auxiliis divinæ gratiæ ubique docuerat, scilicet, gratiam esse unicam generalem omnibus indifferenter datam, versatilem & a libera arbitrio reddi efficacem: sic enim loquitur: „ Catholici „ in confessione providentiæ & libertatis perseverantes, credunt Deum „ ex auxilio gratiæ alios libere salvare „ re, alios vero ex justitia libere „ damnare, qui gratia generali abutuntur, licet speciali careant efficacie, in qua est salus certa: generale auxilium Dei non cogere, speciale tamen non cogendo necessitare, & in hoc variæ sunt opiniones doctorum. Augustinus enim & sequaces, scilicet Anselmus, Prosper, ut Thomistæ aliqui interpretantur, putant ad omnia naturalia esse prædestinationem decreto invicto, & similiter ad supernaturalia ante prævisionem meritorum & demeritorum, nec esse causam ullam prædestinationis ad vitam, quam „ felicem speramus post hujus mundi „ perio-

„ periodum, nec occasionem, nec
 „ conditionem sine qua non, sed so-
 „ lam Dei voluntatem: similiter &
 „ reprobationis, nam quia non eli-
 „ guntur, sed reprobantur, peccant &
 „ non liberantur, quia non datur eis
 „ efficax gratia. Origenes vero & se-
 „ quaces, ut Chrysostomus, Theophy-
 „ lactus, Athanasius, Basilus, Cy-
 „ rillus, Cassianus, Justinus & tota
 „ fere antiquitas, videntur opinari ex
 „ prævisto bono usu liberi Arbitrii, &
 „ abusu donorum Dei prædestinari ho-
 „ mines aut reprobari.

Quibus verbis ut non accurate dis-
 cipulorum S. Augustini sententiam
 explicat de reprobatione, non enim
 quia non eliguntur reprobi, vel quia
 non datur eis efficax gratia, peccant,
 sed quia libere peccare volunt: Sic
 perperam Chrysostomum, Athanasium,
 Basilium, Cyrillum &c. inter Orige-
 nis & Cassiani, Pelagianorum & Semi-
 pelagianorum parentum, sequaces & so-
 dales annumerat. Sed suam sententiam
 continenter subjicit: „ Nos autem in
 „ Dialogo contra Lutheranos cum sa-
 „ pientioribus sentientes, ex gratia Dei
 „ aliquos

„ aliquos salvari, quoniam salvare per-
 „ tinet ad esse, & ideo a Deo ut patre
 „ omnes voluntate, prævisionem me-
 „ ritorum antecedente, esse prædesti-
 „ natos, tam ad summum bonum na-
 „ turale, qui est Deus naturaliter adi-
 „ piscendus, quam ad supernatura-
 „ lem beatitudinem in Deo; propte-
 „ reaque omnes creat ad imaginem &
 „ similitudinem suam & ad se, neque
 „ odiens fecit aliquos Deus, sed om-
 „ nes ex amoris exuberantia: sicut
 „ nullus pater facit filios propter fur-
 „ cam, ut Salomon & David docuere:
 „ at voluntate consequenti eos tantum
 „ reprobari a Deo ut iudice, non quos
 „ peccaturos, sed quos obstinatos scit
 „ morituros in peccatis: ergo ex præ-
 „ visis damnari, quoniam damnatio
 „ ad non esse pertinet. Nam Deus
 „ vult omnes salvos fieri, ut docet
 „ Paulus Apostolus, & neminem pe-
 „ rire, ut Petrus, & illuminat omnes
 „ homines, ait Joannes: sed quos præ-
 „ videt abuti donis salutaribus usque
 „ in finem obstinatos, sequenti ad præ-
 „ visam obstinationem voluntate re-
 „ probat: & propterea usque in finem
 L præ-

„ præmoveri ad bonum auxilio gene-
 „ rali omnes, quod ex nostro bono
 „ usu efficax sit, liberi enim sumus.

Hæc igitur ejus olim erat opinio
 gratiam generalem eandem omnibus
 dari, quæ ex libero arbitrio penderet
 ut esset efficax, vel cassâ: at tum mu-
 tata sententia sic censebat:

*Qua in re cum multa meditarer & S.
 Brigide revelationes legerem in lib. S.
 quæst. suspendi sententiam, & divinam
 expecto illustrationem. Illud autem in-
 concusse sustineo, esse in nobis libertatem
 ad volendum & nolendum, & auxilium
 ut entitas addita est, non fieri a nobis
 efficax, nullam enim entitatem nos dare
 possumus, nisi a primo ente & cum pri-
 mo; ergo fieri efficax a Deo effective, a
 nobis vero meritorie tantum, ex virtute
 tamen prioris gratiæ, quam non respuimus,
 sed cooperamur, acti ab ea sicut liberi a
 patre, non sicut servi a Domino &c. ubi
 & retractat quod alias docuerat, homi-
 nem ex solis liberi arbitrii viribus se
 præparare ad gratiam, eamque deme-
 reri.*

14. *De monarchia Hispanica discursus, cum Appendice, Utrum sit optan-
 dum*

V I T A C A M P A N. 163

dum universum orbem Christianum ab uno solo capite & monarcha regi & gubernari. Opus jam tertio recusum, Amsterodami, Elzevirii 1640 in 24 pp. 379: Rursus ibidem 1653 in 12. Idem discursus *Germanice* translatus, & parte altera ab alio auctus prodiit, absque loco & typographo 1623 in 4. Quæ editio extat Paris. in Reg. O. 437. Est etiam ibidem *Italice* MS. n. 10234 hoc titulo: *Discorse della monarchia di Spagna di Frà. Tommaso Campanella.* Laudatur a Tomafino in BB. Venetis inter codd. MSS. Frederici Ceruti Veronen. Item in catalogo codd. MSS. Angliæ T. II. P. I. n. 1509: *Discorsi sopra la monarchia di Spagna di Tommaso Campanella,* & n. 5385 vol. CXLVII: *Compendio della monarchia di Spagna fatto da Frà Tommaso Campanella.* Prodiit etiam typis *Anglice*, Londini 1654 in 4, recensitus in Bodley.

De hac opella iudicium æquum tulit Hermannus Conringius supra n. 12 relatus, *qui tamen*, ubi de Hispania, sic loquitur: „ Campanella ille homo fuit „ callidus sine ulla religione & fide, „ Machiavelli dogmatum acerrimus

„ pariter reprehensor & fucatus doc-
 „ tor: a cap. 14 usque ad 31 ejus mo-
 „ narchia Hispanica lectorem curio-
 „ sum meretur. Scripsit hoc opus de-
 „ cennali miseria in pædore carceris
 „ & ægrotus, nullos in subsidium ha-
 „ buit libros, imo sacra biblia ipsi
 „ ademta sunt, ut ipsi ignoscendum
 „ sit, sicubi quædam delirans dixit.
 „ Monachus iste vir stupendi & por-
 „ tentosi ingenii in libro suo de Mo-
 „ narchia Hispanica docet, quomodo
 „ rex Hispaniæ potiri posset toto ter-
 „ rarum orbe. Varia ille suggerit con-
 „ silia, nec probat regimen rigidum
 „ Hispaniæ, & asserit facile fieri pos-
 „ se, ut aliquando totum amittat re-
 „ gnum hoc durissimo regimine. Alii
 „ Protestantes, seu catholicæ religionis,
 „ seu Hispani dominii odio, tum hanc
 „ tum superiora opera passim male om-
 „ nino excipiunt.

Ernestus ejus vitæ cap 5. p. 58:
De monarchia Hispanica quæ scripsit,
satis ostendunt ingenium ad omnem fraudem
compositum quod & aliis notatum video.
 Nimirum momordit hominem, quod
 cap. 16. dixerit Campanella, *Hereticos*

& Lutherum confestim post comitia Au-
 gusta habita sub alio prætectu technis
 opprimere satius fuisse. Similia habet
 capp. 18 & 27. Si attendisset Ernestus
 principem Aurasiacum Guilielmum, re-
 gem Suecia Carolum IX, regem Angliæ
 Henricum VIII, aliosque in Germania
 principes, ut suas dominationes stabili-
 rent, antiquam religionem evertisse, non
 adeo Campanellam culpasset, qui non nisi
 ad tuendam catholicam Romanamque
 Ecclesiam, ac pietatem in subditis magis
 ac magis augendam, suum regem excitat
 ac urget. Idem esto responsum sectariis
 aliis, qui non æquius habent.

Sic Gisbertus Voetius ab ipso cita-
 tus Disput. select. P. I. pag. 202:
 „ Istis & similibus sexcentis, quæ in
 „ Atheismo triumphato, Metaphysica,
 „ libris de sensu rerum, aliisque operi-
 „ bus venditat Campanella, putamus
 „ libertinis causam tradi, & scepticis
 „ atque atheis religionem deridendam
 „ prostitui, imo homines superbos &
 „ curiosos in scepticismos & atheis-
 „ mos hac occasione nonnunquam in-
 „ cidere, quamvis Campanella volens
 „ & sciens nihil tale intendisset. An

„ cerebri infirmitati, & intervallis
 „ maniacis, aut deliriis melancholicis:
 „ an vero omnia innovandi & everten-
 „ di prurigini, & quidem sub præ-
 „ textu zeli & pugnae adversus Epi-
 „ cureos, atheos, hæreticos, hæc tri-
 „ buenda sint, nos non dicemus, qui
 „ viri illius vitam & studia propius
 „ intueri non possumus. Alterutrum
 „ saltem in eo animadvertere visi sunt
 „ socii ejus, qui illum XXX. annis
 „ in Italia captivum & inclusum de-
 „ tinuerunt, ut conqueritur, in præ-
 „ fat. ad qq. physiol. “ Quis fuerit
 Voetius docet Sorberius Epistol. cu-
 rios. edit. Paris. 1660 in 4, ubi pag.
 687. eum vocat *hominem morosum, Es-*
prit bourru.

Idem Sorberius p. 54 de nostro sic
 judicat: „ Etsi nihil mihi carius sit
 „ tempore, cujus jacturam semper æ-
 „ gre tuli, oleum & operam perdi-
 „ disse me fateor, in legendo ineptissi-
 „ mo libro monachi ineptissimi & in-
 „ doctissimi Thomæ Campanellæ, cui
 „ titulum fecit Atheismus triumphatus.
 „ Farrago est ineptiarum, ordo
 „ nullus, tenebræ multæ, barbaries
 „ per-

„ perpetua. Nescio enim, an a Cice-
 „ rone intelligeretur, cum verba fa-
 „ cit de actibus peccaminosis, de
 „ bombardis & archibugiis, de cami-
 „ sa sordida. Hoc unum in libro per-
 „ legendo didici, ne ullum alium ejus
 „ auctoris unquam legerem, si tem-
 „ pori parcere vellem. “ Scilicet Sor-
 berius, vir Latine & Gallice elegan-
 tissimus, crassam & rudem orationem
 impatienter ferebat. Idem in Sorbe-
 rianis: „ Mihi visus est Campanella
 „ Cardani simia, vir multæ in scho-
 „ lasticis lecturæ & ejus farinæ libris,
 „ qui omnium rationem indagare cu-
 „ piens, futilia quam plurima pro ve-
 „ ris & solidis lectoribus obtrudit,
 „ aut ab aliis desumta sibi vindicat.
 „ Idem epistolarum pag. supra cit.
 „ 687, Campanellam, Telesium, Van-
 „ helmondum inter eos numerat, qui
 „ dogmata antiqua philosophorum fe-
 „ licius everterint, quam propria sta-
 „ bilierint.

Hugo Grotius epist. 87 ad Gerard.
 Joan. Vossium: „ Legi & Campanel-
 „ læ somnia.

Johann. Henricus Boeclerus in Ta-

citi annales lib. 3. 57: „ Larvis ille
 „ Thomas Campanella, novæ religio-
 „ nis ut jactitat repertor, revera au-
 „ tem (ad Callicratis instar apud
 „ Corn. Nepotem in Dion. 8. 1.)
 „ homo callidus & ad fraudem acu-
 „ cutus, sine ulla religione ac fide, pu-
 „ blicis judiciis voluit imponere. Cum
 „ enim vidisset Macchiavellum, ob va-
 „ fra & improba ejusmodi consilia, a-
 „ pud plerosque vapulare, ipse velut
 „ mangonio quodam adornata, quæ
 „ Macchiavellus nuda protulerat, ita
 „ denuo in theatrum induxit, ut &
 „ reprehenderet Macchiavellum, &
 „ Macchiavelli tamen placita sedulo
 „ sub diversis nominibus teneret. At
 „ non novæ religionis, sed novæ philo-
 „ sophiæ repertorem tantum se jactitavit
 Campanella.

Callidius carpit & malignius in spe-
 ciem laudans Joannes Deckherrus de
 Scriptis adespotis edit. Amstelod. 1686
 p. 122, ubi loquitur de libro *de tribus*
impostoribus, quem vel Ochino vel po-
 tius Rabelæsius asserit: „ Id testamur,
 „ *inquit*, Thomam Campanellam ex
 „ Italia profugum execrandi illius
 „ mon-

„ monstri deliria in Atheismo trium-
 „ phato Parisiis edito, ita diligenter,
 „ ita accurate, ita ambitiosè ad or-
 „ cum relegasse & convicisse eloquen-
 „ tia & vi intellectus humani, ut vic-
 „ toriam sincere at subtristes ipsi gra-
 „ tulentur illi, quibus datum est hæc
 „ profundius discernere. Namque ig-
 „ norasset forsitan illius carcinomatis
 „ humanum genus tam librum quam
 „ infandas ratiocinationes, nisi ipse
 „ refutando protulisset: & nescivisset
 „ atrocitates scelerum humana nequi-
 „ tia, si non Juvenalis eas per satyras
 „ exagitando castitati innocentium re-
 „ velasset. “ Sic utrumque Mersen-
 num ord. Minim. adversus atheos
 pugnantes & alios scriptores facile ri-
 deas.

Idem Deckerrus ibid. p. 322: „ sub-
 „ nectam feria, vel lectoris delectationi
 „ servitura, vel modico temporis dis-
 „ pendio luenda, de tribus maximis
 „ hujus seculi philosophis, quos inter
 „ maximus Thomas Campanella, ex
 „ Dominicanorum familia, cujus ex-
 „ tant metaphysica, ex se solis, (nam
 „ noviter quædam principia, nec alibi

„ obvia, disciplinæ subjecerat) inter-
 „ pretationem habitura: Atheismus
 „ triumphatus, de quo superius dic-
 „ tum, philosophatur magna severi-
 „ tate, sed sua metaphysica methodo,
 „ proinde molesta. Docet, obtestatur,
 „ blanditur, ut res tulit & tractatio-
 „ nis ordo; dum sæpius magis suaso-
 „ riis, quam fortibus & heroicis argu-
 „ mentis armatus in prælium (magis
 „ luctam dixeris) descendit: in arduis
 „ cespitat, hostem armis ferme exu-
 „ tum jam dimittit, aut negligit, sæ-
 „ pius cui periculo sustinendo, præju-
 „ dicio orbis Christiani, se commise-
 „ rit, objurgandus & in aciem per
 „ Campanam reducendus: multa per
 „ jocos joculariter proposita: impo-
 „ sturæ gentilium ad sacerdotes Chris-
 „ tianos scandalose translatae, & com-
 „ parationes principum cujusque reli-
 „ gionis ridiculae: omnia altissimo si-
 „ lentio premenda, vel magis austeram
 „ ratione convincenda damnanda fuis-
 „ sent. Vapulant equidem ad cruores
 „ usque Achitophel & Machiavellus,
 „ nescio an parem ob culpam mulc-
 „ tati: nescio an magis infami, nec
 „ obli-

„ oblivioni unquam tradendâ poenâ,
 „ quam qua Neapolitani in ipsum, ob
 „ tentatam Crotonis deditionem Tur-
 „ cis, evocatum Zigalem Bassam in
 „ Italiam, inducendis novæ religioni
 „ & ritibus comparatum ad montana
 „ exercitum, sed sola spe; & quæ
 „ alia ipsi a Cæsare Branchedaurio De
 „ mutat. Imp. Rom. & ortu Pontif.
 „ objecta, animadvertere constituerant,
 „ affecti, perpetuis illi carceribus im-
 „ mensas viri cogitationes conclusisse
 „ contenti &c. Ut manifeste a Bran-
 „ chedaurio falsus Deckherrus in crimi-
 „ nibus Campanellæ narrandis, quorum
 „ si minima pars adversus eum probata
 „ fuisset, non carcere solum, sed igno-
 „ miniosissima morte haud dubie vindi-
 „ cassent Hispani, qui tandem innocen-
 „ tem declararunt, sic nec in aliis illi
 „ ulla fides.

Ipse Cæsar Branchedaurius Orat.
 præmonitor. edita Francofurti 1609.
 sic habet: „ In hoc homine (Campa-
 „ nella) quid ingenium humanum pos-
 „ sit, videtur naturæ dæmon experiri
 „ voluisse, ita omnes ignei & subli-
 „ missimi animi vires in eo scintillant
 „ &

„ & excellunt maxime. “ Sed quem
 sic extollit , in sequentibus ut infero-
 rum principis discipulum incusat , a
 quibus abstineo , cum à se ipsis cadant.

Theophilus Raynaudus S. I. in sua
 Cyriacorum censura Diatr. 4 p. 90 sic
 habet : „ Existimo quod Cyriæi æque
 „ ejurabunt F. Thomam Campanel-
 „ lam , quia tametsi visus sit per ali-
 „ quod tempus cymbalum mundi , ta-
 „ men revera est ignorantissimus , ita
 „ ut ne ipsos quidem terminos sive phi-
 „ losophicos sive theologicos intelli-
 „ gat , sententias autem invehit non
 „ modo a S. Thoma , sed etiam a sen-
 „ su cujusvis sani hominis adeo abhor-
 „ rentes , ut desipere potius videatur ,
 „ quam differere. Hæreses crassæ in
 „ ejus libris tam multæ & tam inex-
 „ cusabiles occurrunt , ut mirum sit
 „ adeo pinguem scriptorem superiori-
 „ bus annis invenire potuisse laudato-
 „ res. Etiam poësim attigit , sed adeo
 „ infeliciter , ut tirones in prima , gram-
 „ matices prosodiam ligula dimetien-
 „ tes , non cantillent puerilius. Verum
 „ scriptorem adeo strumosum , quem
 „ non dubito a suis Cyriacis ejuran-
 „ dum

„ dum tanquam segrege, ne omnia
 „ ejus opera cogar exscribere, malo
 „ prorsus præteritum. ” Quod Ray-
 naudi judicium ideo referendum fuit,
 ut quam perperam a fociis Campanel-
 la scholæ Thomisticæ desertor, nec
 Molinisticæ magis favens nobis obji-
 ciatur, omnes videant. Quas tamen
 Raynaudus vocat hæreses, Joannes de
 Lugo, postea Cardinalis, ab omni suspi-
 cione liberas censet; supra etiam mo-
 nuimus, Campanellam priorem de effi-
 cacia gratiæ, a nutu libertatis penden-
 te, opinionem retractasse & ad sensum
 Thomisticum tandem rediisse.

Quem hæctenus citati plures tam
 male excipiunt, impensius laudant
 alii: Jacobus Gaffarellus, vir eruditissi-
 mus, in præfatione ad Medicinalia Cam-
 panellæ, quæ ille edenda curavit, &
 alibi passim legendus: Gabriel Nau-
 dæus, perpetuus nostri admirator, e-
 tiam post mortem adversus cujusdam
 in Gymnasio Franciæ regio philoso-
 phiæ professoris libellum, Parisiis anno
 1644. editum, vindicavit, typis ibidem
 commisso apud Cramosianos eodém
 anno 1644, quem anno 1632 coram
 Ur-

Urbano VIII. ob beneficia ab ipso in Campanellam præstita pronunciaverat panegyrico, in quo sic ad lectorem præfatur: „F. Thomam Campanellam „ non exculti virum ingenii, sed mi- „ rabili scientiarum omnium & artium „ cognitione, earumdemque secun- „ dum nova sua principia instauratio- „ ne supra omnes ætatis nostræ viros „ in litteris principes conspicuum, „ nemo fuit huc usque rerum acade- „ micarum non ignarus, qui merita „ prædicatione non extulerit. Recen- „ set postea quanta apud SS. PP. Cle- „ mentem VIII, Paulum V, Urbanum VIII, Cristianissimum regem Ludovi- „ cum XIII, ejusque primores ministros æstimatione fuerit, & tandem miratur „ repertum nuper hominem fuisse, „ qui in tanta rerum istarum ignora- „ tione consenuerit, ut judicium de „ Campanella ferat non malignum „ modo, sed falsum, putidum, inep- „ tum, & homine qui prorsus non „ desipiat indignum. &c. *legenda.*

Isaacus Bullart Academiâ scientia-
rum & artium, Gallice scripta T. II.
p. 125, ejus elogium habet, & inter il-

illustres suæ ætatis philosophos, ma-
 thematicos, astrologos, medicos, re-
 censet. Cæteros omitto, ut gravissimum
 Vincentii nostri Baronii, qui vivum
 Campanellam Parisiis sæpius vidit, &
 familiariter conversatus est iudicium
 proferam Libr. Apologet. T. I. lib. 2.
 sect. I. art. 2. §. 1. „ Campanellam
 „ mire vexat Petrus *a Valleclausa*, (seu
 „ Theophilus Raynaudus supra cita-
 „ tus.) Plures illius lapsus non diffite-
 „ mur, sed cum e doctissimis hujus
 „ seculi sit habitus, & forte famâ fue-
 „ rit supra merita, non existimo ta-
 „ men omni laude carere, quia major
 „ fuit impetu ingenii, quod in con-
 „ versationibus eminebat, & in libris
 „ obscurum est ac pene extinctum,
 „ ut doctissimorum virorum iudicia
 „ rapuisse magis visus sit, quam me-
 „ ruisse. Et certe loco miraculi pluri-
 „ mis fuit carcer per octodecim (*di-*
 „ *cendum erat XXVII*) annos ab ipso
 „ insonte magna constantia toleratus,
 „ & quod toto illo tempore sine ullo
 „ librorum subsidio, charta etiam
 „ destitutus, (*saltem aliquandiu*) tot
 „ scripserit, & omnes artes per se di-
 „ dicerit,

„ dicerit, quod ex inimicorum manibus
 „ evaserit, & appellatione ad Sedem
 „ apostolicam ad libertatem sibi viam
 „ Aperuerit. Hæc obiter de Campa-
 „ nella, non ut illum omnino defen-
 „ dam, sed a contemptu vindicem, &
 „ a vituperio, in gratiam gravissi-
 „ morum virorum ac etiam summo-
 „ rum principum, qui magni ipsum
 „ fecerunt. Certum est, Campanellam
 „ plus valuisse impetu quam iudicio,
 „ & disceptatione extemporanea quam
 „ scripto, & nullum forte illi inge-
 „ nio, aut omnium scientiarum com-
 „ plexione parem: & si alterius ordi-
 „ nis a nostro, qui uni D. Thomæ
 „ addictus est, togam induisset, for-
 „ te ut quoddam scientiarum lumen
 „ fuisset habitus, quia nihil est, potissi-
 „ mum e scientiis astrologiæ, medici-
 „ næ, & aliis, quod suo Marte non
 „ attigerit. Unde Cardinalis Pallavici-
 „ nus in suo libro inscripto, *Vindica-
 „ cationes Societ. Jesu* cap. 27. ait:
 „ Thomas Campanella Dominicanus,
 „ vir qui omnia legerat, omnia me-
 „ minerat, prævalidi ingenii, sed
 „ indomabilis. Hunc ergo virum quem
 „ Car-

„ Cardinalis Palavicinus adeo com-
 „ mendat, Theophilus dicere audet
 „ ignorantissimum.

Non omittendum, in Indice Roma-
 no prohiberi *Thomæ Campanella opera*
quæ Romæ excusa aut approbata non sunt,
cum auctor pro suis illa non agnoverit.
 In actis vero Facultatis Parisiensis se-
 cunda Maii MDCXXXV. sic legitur:
F. Campanella accessit ad comitia facul-
tatis, obtinuitque, ut quos voluerit eligat
censores suorum operum. Sed secunda
 Maii MDCXXXVI. Facultas censuit
 primo improbandas eas approbationes,
 quæ inscriptæ sunt in libris *F. Thomæ*
Campanellæ Dominicanæ, nec ferendum
in posterum, ut approbatores libri alicu-
jus omnes sumantur ex eodem ordine, cu-
jus auctor libri esse dignoscitur.

15. *Ecloga in portentosam nativitatem*
Delphini Gallie, Paris. 1639 in 4. Ex-
tat MS. apud nostros Parisienses ad S.
Honorati ex dono auctoris. Titulus:
Horoscopus serenissimi principis Delphini.
 Carmen est 249. versibus constans.
 Commentariola locorum difficiliorum
 inseruit ad marginem Philippus Burel-
 li, auctoris nepos & amanuensis. *Mul-*
 M ta,

ta, inquit Ernestus citatus, *habet admirabilia, quæ tempus declaravit hætenus, cum scriberentur nequaquam omnibus intellecta.* F. Joannes Casalas, tum Conventus dicti Prædicatorum ad S. Honorati Supprior, testis oculatus, sic refert *Candoris Lili* p. 273: „ Geniale poëma sub nomine Horoscopi, „ quo quæ nunc feliciter experimur „ prædicti Delphini miracula velut „ præfaga mente edixerat, Regius „ parens legendum dedit quibusdam „ viris rei litterariæ operam navantibus, „ queis non placent nisi domestica. Revoluto die, dum opusculum „ redditur principi, interrogati, num „ aliquid illime occurreret, respondere, „ in ipso operis vestigio lapsum se ad- „ vertisse non mediocrem, dum poëta „ Delphinum alloquens sic exorsus „ fuerat secundum versum (leg. 25.) „ Portentose puer, innuentes hac censura, „ portenti vocabulum non nisi „ malo omine obsignari. Rex auctoris eruditionem eximiam affectum- „ que erga se singularem multiplici „ experimento probatum contestatus, „ pro ipso peroravit, nec inconsulto
hac

„ hac voce usum. Totius rei narratio-
 „ nem e castello S. Germani, ubi
 „ curia agebat, misit Parisios ad Cam-
 „ panellam, qui præsens adfuerat D.
 „ de Chaumont, Bibliothecæ regiæ
 „ præfectus. Ille statim Horoscopi &
 „ poëseos suæ apologiam me præsentem
 „ aggreditur. eadem nocte absolvit,
 „ probansque ex Varrone, Virgilio
 „ similibusque rei Latinæ primariis
 „ antistitibus, portentum frequentius
 „ in bonam & optimam partem, quam
 „ in malam accipi, transmittit ad
 „ eundem Bibliothecarium, ut offer-
 „ ret æquissimo principi, qui Aristar-
 „ chos imperitiæ & livoris convictos
 „ delata apologia confusos reddidit &
 „ elingues.

16. *De libris propriis & recta ratione
 studendi Syntagma*, Paris. Vid. Guillel-
 mi Pelé 1642 in 8 pp. 88. Naudæus
 editionem curavit, testatus, libellum
 sibi ab auctore horis succisivis dicta-
 tum. Prodiit iterum curante Hugo-
 ne Grotio, Amstelodami. Elzevirii
 1645 in 12.

INDEX IV. OPERUM quæ
 M 2 typis

typis non prodierunt sed MS in variis Bibliothecis asservantur.

Eruditus Antonius *Maggliabecchi* Bibliothecæ Medicæ Florentiæ præfectus sequentia habebat, testibus Leonardo Nicodemo in *Addizioni copiose alla Bibl. Napol. del Toppio*, & Ernesto Salom. Cypriano cit. ad quos ille hunc catalogum misit:

1. *Epilogo di quello che della natura delle cose ha filosofato e disputato Frà Tommaso Campanella, servo di Dio. Proemio: Poiche teco menar la vita non posso signore. Meminit Syntag. n. 24.*

2. *Della credenza, discredenza, opinione &c. Pr. Non bastava a sapere il senso e la memoria, perche tutto non si puo sentire, ma &c. sed utrum hic tractatus sit Campanellæ, quamvis eodem volumine ligatus, dubitabat, quia ei non præfigitur ejus nomen.*

3. *Magia del Campanella. Pr. Della magia in commune e sua divinazione Discorso primo. Magi si appellarono gli antichi savi dell' oriente, in particolare i Persiani che investigavano le cose occulte &c. Hujus operis meminit Velshius in opere cui titulus, Curationum exote-*

exotericarum chiliades duæ, pag. 482. Quæ autem ex Campanella citat Vel-
schius habentur *Discorso 17: Le paro-*
le aver qualche forza e le cerimonie nell'
assente, ma spesso intromettersi i demo-
nii per ingegno ed inganno &c. Vide
Syntag. n. 33.

4. *Della monarchia. Pr. Camminan-*
do da levante a ponente la monarchia
universale &c.

5. *F. Thome Campanella ad Seraphi-*
num (Nucerinum) responsio de peste Co-
loniensi. Princ. Epistolis tuis &c. Idem
torte de quo Syntag. n. 51.

Eodem vol. sequitur, *La pratica*
dell' estasi filosofica: sed an Campanel-
læ dubium, quia nomen ejus non præ-
figitur.

6. *Epistola sociorum & parentum F.*
Th. Campan. Jacobo Aldobrandino nun-
tio Apostolico. Pr. Illustrissimo e reve-
rendissimo signore. Noi amici e parenti
e discepoli di F. Tommaso Campanella
sacerdote della religione di S. Domenico
carcerato in S. Ermo &c.

7. *Concetti metodici e ammaestramen-*
ti politici di F. Tom. Campanella. Pr.
Nessuno domina a se solo &c.

8. *Discorsi a' principi d'Italia, che per ben loro e del Christianesimo non debbono contradire alla monarchia di Spagna, mà favorirla: e come dal sospetto di quella si possono guardare nel papato, e per quella contro i infideli con modi veri e mirabili, fatti per Fra Tom. Campanella Domenicano. Discorso primo. Gl' Istorici e poëti tutti d'Italia e molti altri stranieri piangono l'imperio Romano &c. Recensetur etiam in catalogo codd. MSS. Angliæ T. II, P. I. n. 5385, vol. CXLVII: totidem vocibus & dicitur haberi fol. 425. voluminis.*

Magliabecchius testatur, eodem quo superiora codice MS. adjici indicem quorundam Campanellæ operum. Ea solum indico, quæ typis non edita:

1, *Dialogo politico contro i Luterani, Calvinisti ed altri eritici, accioche possa convincergli ogni mediocre ingegno alla prima disputa: perche il modo usato da loro è d'allungar la lite, il che è specie di vittoria a chi mantiene il torto. Questo dialogo tiene l'archiduca Massimiliano. Eundem censeo qui Par. in Reg. n. 7718 hoc titulo, Discorso contro i Luterani e Calvinisti di Tom. Campan. Meminit Syntag. n. 21.*

2. Ri-

2. Riconoscimento filosofico della religion catolica contra l'Antichristianesimo Macchiavellesco, nel quale si mostra, che i politici e Macchiavellisti son la peste di questo secolo, e impedimento della monarchia Christiana: e che quanti seguirono la ragion di stato, rovinaronse ò i posteri. Questo stà in mano di Gasparo Scioppio.

3. Un libro per lo quale si possa da ogni mediocre persona convertire i gentili dell' Indie orientali ed occidentali alla fede catolica con i principii di ciascuna setta loro e con la ragione commune, poiche non credono alle autorità, e con prove mirabili ancora non pensate, attissime a scompigliare i regni loro e tirarli a se, con maraviglia che per prova e giudizio d'ogni savio non potranno rispondere. Meminit Syntag. n. 21.

4. Del governo ecclesiastico secreto al papa per far una gregge e un pastore con le forze sole della Chiesa, benchè ogn'uno ripugnasse. Il sommario di questo libro tiene sua santità (Urbanus VIII.) ma il libro istesso che è gran volume sta in Stilo, città in Calabria. Meminit Syntag. n. 18.

5. *La monarchia del Messia e delle ragioni del dominio ecclesiastico, capo di tutti i principi membra sue, dove con filosofia umana e divina si mostrano le ragioni del dominio universale del sommo pontefice sopra tutto l'Universo temporale e Spirituale; e le ragioni de principi ecclesiastici e secolari sopra i vassalli loro, con modo mirabile non inteso da gli scrittori fin ora, per confonder gli eretici e scismatici, e smorzare le discordie de' principi, con un discorso delle ragioni che ha il Rè Catolico sopra il mondo nuovo e altri regni d'infideli, contro coloro che di cio han scritto. Questa tiene sua santità. Extat etiam Parisiis in San-Genovefiana inter codd. MSS. CC. 6. in fol. Extat Romæ in Casanatensi.*

Ibidem iisdem typis, eodem anno, & eadem forma prodierunt,

Discorsi della libertà e felice soggezione allo stato ecclesiastico, dal medesimo. Extat in eadem Casanat.

6. *La monarchia universale del Cristianesimo, dove si mostra a' principi cristiani, che secondo la natura non hanno potuto i filosofi trovar meglio modello di repubblica, che la monarchia in S. Pietro fonda-*

fondata, e la politica di tanti vescovi e arcivescovi e senato di Cardinali. Questo libro e in mano del Cardinal di Sangior-
gio. An quod Syntag. n. 17?

7. Articoli profetali 18. de eventibus presentis seculi: dove tra l'altre cose si mostra esser venuto il tempo, che s'adem-
pisca la profezia d'Abramo, e che dopo lunghi scompigli avvenuti a' mortali per la diversità delle sette e moltitudine di principati, ha da unirsi tutto sotto una fede e un regno: e che tocca al Rè Catto-
lico di Spagna d'unire la monarchia au-
rea, e posseder l'ampiezza del mondo, come braccio dritto della Chiesa Romana, e che di cio abbia gran piacere il pontefi-
ce, e tutti i principi sieno sforzati per ragioni à crederlo, e i popoli à vo-
lerlo.

8. Un libro segreto di discorsi della monarchia di Spagna, dove s'insegna al Rè Cattolico il modo facile e presto di ag-
giugnere a tal monarchia per via politica e profetale, e maniere sante e mirabili, e si scuoprono molti errori, che ritardano la fortuna dell' imperio Spagnuolo. Quest-
to tiene lo Scioppio. Eundem censeo
qui habetur Parisiis in Regia MS. n.

7710. hoc titulo: *Istruzioni del Campanella al Re Cattolico per arrivar alla monarchia universale.*

9. *Un discorso a' prencipi d'Italia, che per bene del Christianesimo, e de loro stati non abboriscano l'imperio Spagnuolo, e con che arte si possano assicurare della gelosia.* Habebat MS. Magliabecchi supra relatum n. 8.

10. *A Viniziani ragionamenti in spirito della rovina sua propria e d'Italia, e del Cristianesimo, se Venezia persiste nella disubbidienza di S. Chiesa cominciata dal principio del santo padre Paolo V.* Meminit Syntag. n. 50.

11. *Discorsi per ragion di stato della medesima materia contra i Viniziani, dove si mostra la rovina di Venezia e d'Italia e della cristianità nella detta disubbidienza persistendo: e che se anche il pontefice concedesse quelle loro leggi impossibili, ella non guadagna, come pensa, ma perde di forza, d'utilità e di dignità, e molto più se pensa d'ottenerle per forza, perderà lo stato e se stessa.*

12. *Discorsi d'astrologia che mostrano la rovina di Venezia, che piglia imprese contro la costellazione in questo tem-*

po, e del vario uso dell' astrologia.

13. Una chiave segreta delle profezie della sacra scrittura sopra tutte le nazioni, ed in particolare dell' imminente rovina di Venezia.

14. Aforismi di politica e ammaestramenti politici. An cujus meminit Syntag. n. 28?

15. De episcopo liber.

16. Quaestiones 50. de praedestinatione & gratia contra Molinam pro Thomistis. Syntag. n. 26.

17. Tragedia della regina di Scozia per la Spagna contro l'Inghilterra. Syntag. n. 25.

18. Della metafisica secondo i suoi principii nuovi, tre parti, della possanza, sapienza & amore, e de' loro oggetti, essenza, verità e bontà, e delle loro influenze magne, fato, armonia, e necessità. Syntag. n. 37.

19. De astronomia nova libri sex contra Aristotelem, Ptolomaeum, Copernicum & Telesium de mentis orbibus &c. Ex hoc auctor reformationem totius seculi sperat, & in eo novum modum Kalendarii reformandi & reficiendarum tabularum astronomicarum ostensurum se pollicetur. Syntag. n. 35.

20. Un

20. Un epilogo magno di cio che ha filosofato e disputato intorno alle cose naturali e morali. Syntag. n. 24.

21. Apologia pro philosophis magna Gracia ad sanctum officium.

22. De philosophia Pythagorica libri tres, versu Latino Lucretiano. Syntag. n. 8.

22. De rerum universitate, juxta propria principia libri XX.

24. De insomniis liber.

25. De arteriis, nervis & facultatum usibus & motibus, contra medicos. Syntag. n. 11.

26. Un trattato grande dell' arte cavalleresca. Syntag. n. 15.

27. La citta del sole. Item Dialogi della propria republica; quibus ideam reformandae Christianae reipublicae, quam SS. Vincentio, Brigitta, Catharina Senensi aliisque multis pollicitus est Deus, delineat. Recensetur in catal. codd. MSS. Angl. T. II. P. I. n. 5385. vol. CXLVII. Città del sole di Fra Tom. Campanella voluminis fol. 588. Meminit Syntag. n. 28.

28. La cantica o volume di sonetti e canzoni di varie repubbliche, regni, ed amici,

amici, e salmodia della legge naturale e divina in tutte le cose, e suoi lamenti, e profezie in nuovo modo di profetare. Syntag. n. 27.

29. *Un discorso a' Viniziani richiesto da loro, se dovevan lasciar parlare in lingua straniera e non Viniziana gli ambasciadori Spagnuoli e Francesi nel loro senato. Syntag. n. 16.*

30. *Tractatus duo. Cur sapientes & propheta nationum oranium, in magnis temporum articulis fere omnes rebellionis & heresis, tanquam proprio crimine, notentur, mortique violenta subjaceant, & postmodum cultu & religione reviviscunt? Syntag. n. 82.*

Præter superius relata extant in variis Bibliothecis sequentes codd. MSS.

In catal. codd. MSS. Angl. T. I, P. I. n. 6659. Calculus nativitatis D. Philberti Vernalti per Campanellam, 176. II.

Idem n. 6757 The nativity of Sir Philibert Vernalti, calculated by Campanella in the Kings prison at Naples. Latine 176. 2.

Ibid. T. II. P. I. n. 5383 vol. CXLV. Scrittura fatta in materia de

de Ticol, da Fra Tommaso Campanella.

Ibid. eod. vol. fol. 607. *Poëtica trattato del padre Fra Tommaso Campanella. Hujus posterioris meminit Syntag. n. 20.*

Ibid. n. 5385, vol. CXLVII. fol. 628. *Centocinquanta concetti dell' universa secente politica di F. Tom. Campanella.*

Alva Sol. Verit. Rad. 362. Col. 2196. *agens de Campanella asserit sibi missum fuisse anno 1664. ex civitate Granata exemplum authenticum manu notarii publici firmatum hoc titulo:*

F. Thomæ Campanellæ O. P. pro eminentissimæ Dominicanæ religionis ejusque Doctoris angelici gloria Apologeticus, in controversia de conceptione B. Virginis, adversus insanos vulgi rumores ad Illustr. ac RSS. D. Gabrielem Cardinalem de Trejo. Princ. Quoniam hac tempestate invaluit sciorum rumor contra illustrissimam Dominicanam religionem, quasi sint adeo stupidi &c. Addit Alva, auctorem ibi piam sententiam ita defendere, ut velit eam a Dominicanis ortum ha-

habuisse, at operam discutiendo multas se in ea extravagantias animadvertisse. Penes quem fides, nam de ea quæstione, ob reverentiam decretis pontificiis debitam, nolim agere. Meminit Syntag. n. 40.

Sequentia extant apud nostros Parisienses ad S. Honorati ab auctore illis relicta:

Tractatus theologici MS. in papyro, volumina duo in fol. Cum autem typis non prodierint, aliunde opus sit imperfectum, quinam libri his duobus voluminibus habeantur, placuit hic lectoribus patefacere, ut si qui apud alios ferventur, ex iis opus completum componi possit. Libros viginti novem de rebus theologicis promiserat auctor, ex quibus quinque priores nobis defunt, sed vol. I. adfunt.

VI. *De providentia, prædestinatione, electione, & reprobatione creaturarum.* In hoc libro palam declarat, se a doctrina S. Augustini & S. Thomæ in sua Summa, & ejus discipulorum recedere, seque duplicem prædestinationem agnoscere, unam quam vocat antecedentem ante prævisa merita, qua
Deus

Deus omnes & singulos homines ad finem æternæ beatitudinis destinat; alteram quam appellat consequentem, quæ prævisis cujusque meritis, alios salvat, alios damnat.

VII. *De conservatione & gubernatione hominum, ubi multa de Angelis.*

VIII. *De beatitudine seu fine gubernationis.*

IX. *De virtutibus & vitiis in genere.*

X. *De virtutibus & vitiis in specie.*

XI. *De virtutibus supernaturalibus, fide, spe & caritate.*

XII. *De donis & fructibus Spiritus Sancti & beatitudinibus.*

XIII. *De gratia gratum faciente.* In hoc doctrinam libro VI. allatam non solum confirmat, sed & divisionem gratiæ in sufficientem & efficacem ita explicat, ut velit gratias sufficientes omnibus & singulis hominibus dari, quibus alii libero arbitrio bene utuntur, alii eodem libero arbitrio respuunt: gratiam autem efficacem non aliam agnoscit quam sacramentorum, quæ operantur ex opere operato, ut loquuntur theologi.

XIV.

XIV. *De gratia gratis data.* Singulas explicat, sed plura inserit de divinatione ope dæmonum & de magia.

XV. *De legibus generatim.* Et hæc quidem primo nostro volumine. Desunt vero sequentes ad vigesimum inclusive. Altero volumine extant:

XXI *De gestis Christi Dei Redemptoris.*

XXII. *De dictis Christi legislatoris & regis.* In hoc multis argumentis conatur adstruere Christum Dominum S. Petro ejusque in sede Romana successoribus plenissimum dominium dedisse super universum orbem, non solum quoad spiritualia, sed & quoad temporalia, juxta Ultramontanorum doctrinam.

XXIII. *De Christi legislatoris dictis, seu de lege evangelica.* Et hæc pars sunt operis, quod ipse auctor laudat in suo Syntagmate supra relato, Indicis primi ejus operum n. 39.

Hos tractatus in Italia scripserat, at cum Parisios venit, prælo dare ausus non est, ubi insulsam ejus de prædestinatione & gratia doctrinam, & alias ejus extraneas & in Gallia non re-

ceptas opiniones viri eruditi non probarunt, illique ipsi rectæ fidei non consentaneas esse significarunt: quorum auctoritate pressus, priorem de prædestinatione & gratia doctrinam quadantenus mollivit in sua metaphysica. Vide supra Indice III. n. 13.

Est & apud nos volumen III. MS. in quo primo sunt *Responsiones ad objectiones Tobie Adami viri clarissimi super epistola Antilutherana.*

Nempe, ut supra dictum est, ab isto Adamo in carcere Neapolitano visitatus fuerat, & cum eo deinceps multa Litterarum necessitudine conjunctus fuit, ipsique in Germania degenti miserat epistolam, quam ad philosophos & principes Ultramontanos, præcipue Germanos, scripserat, & cui titulum fecerat: *Epistola Antilutherana de instauranda prima religione.* Extat in opere sequenti P. I. Respondit Adamus, Lutheranos hoc scripto parum urgeri, & eorum objecta Campanellæ misit. Hæc itaque objecta diluit Campanella in hoc tractatu; sed an typis prodierit, mihi incompertum. Implet 128. paginas in 4.

Eodem

Eodem volumine MS. extat 2 opus
cui titulum indidit *Reminiscentur &
convertentur ad Dominum universi fines
terræ* Ps. XXXI, quod ipse laudat in
Syntagmate n. 41. volumen quadri-
partitum:

I. P. *Legationes ad cœlicolas & Chri-
stianos, sacerdotes & reges.*

II. P. *Legationes ad præcipuos reges
gentilium omnium nationum, Japonum,
Sinensium, Indiæ Orientalis &c.*

III. P. *Legationes ad Judæorum sy-
nagogas & procures cujuslibet dispersionis,
quam quadruplicem distinguit.*

IV. P. *Legationes ad Machometanos
reges & sectas.*

In isto tractatu plura sunt bona &
eruditis utilia, sed & quædam emen-
danda & ressecanda, ut ipse auctor
manu propria indicavit passim. Implet
pp. 880 in 4.

APPENDIX IV.

TESTIMONIA

DE

CAMPANELLA,

I.

GABRIEL NAUDÆUS *libro I. Epigrammatum p. 15.*

Effigies miranda viri mirabilis ista
est,

*Si modo Naturæ par fuit artis opus.
Nam geminas torquent oculi sub vertice
tedas;*

*Et caput in septem scinditur areolas.
Scilicet ingenio potuit qui vincere cun-
ctos,*

Diversam a cunctis possidet effigiem.

II.

LIVINUS DE MEYER, *Societatis Jesu theologus, qui sub nomine Theodori Eleutherii Historiam controversiarum de divina gratiæ auxiliis Antwerpiæ 1705. edidit, p. 161.*

CEleberrimus Campanella more ceterorum, qui contra hæreticos acie conflixerunt, non aliis armis expugnari posse Lutheranos existimavit, nisi iis, quibus Bellarminus, Stapletonus, alique victoriis clari, usi adversus eos fuerunt. Quamquam, si nupero Historico fides est, priorem, quam junior secutus fuerat, de gratiæ efficacia sententiam senior deinde deseruit, lectis, ut ait S. Brigittæ revelationibus. Quis enim dubitet, hanc prædeterminationum systema revelationibus accepisse? Sed palinodia argumentum ab Historico prolatum audiamus &c.

III.

JACOBUS HYACINTHUS SERY, *Ord. Prædicatorum, Doctor Sorbonicus, Historia de auxiliis Gratiæ an. 1709. Antwerpiæ edita, col. 609.*

Certe quod attinet Campanellam, liberum nobis esset, eum uti minus æquum controversiarum Theologicarum arbitrum exsufflare. Quamvis enim esset ille, Philosophus, Astrologus, Medicus præstantissimus; inferioris tamen subsellii Theologus habebatur; liberioris, ne dicam audacioris ingenii vir, novitatibus plus satis indulgens: Aristoteli vero, cujus principiis, magna parte, volvitur doctrina Thomistica, adeo infensus, ut assertiones ejus omnes *Asinitates* appelleret, eumque (quod ridendum magis) nusquam ab Angelico Doctore lectum effutiret. Quam vero hujusce sui commenti rationem afferret, audi lepidam satis atque festivam: quod nempe, ajebat ille, a Gentilium Philosophorum lectione abstinendum decernant

FF.

FF. Prædicatorum instituta, quorum erat observantissimus D. Thomas: cum tamen ignorare ipse non posset, Doctorem Angelicum, magnam Aristotelicorum librorum partem eximiis Commentariis adornasse.

Mirandum immò, tanto nunc pretio apud Molinianos haberi Campanellam, quem non ita pridem curto vix asse licitabantur; jamque uti virum celeberrimum, ab iis ipsis in cœlum efferri, a quibus ante annos aliquot, tantum non in culinam detrusus est. *Tametsi visus sit*, inquit Theophilus Raynaudus, *per aliquod tempus Cymbalum mundi, tamen re vera est ignorantissimus; ita ut ne ipsos quidem terminos sive Philosophicos sive Theologicos intelligeret. Sententias autem invehit, non modo a S. Thoma, sed etiam a sensu cujusvis sani hominis adeo abhorrentes, ut desipere potius videatur, quàm differere. Hæreses crassæ in ejus libris tam multæ & tam inexcusabiles occurrunt, ut mirum sit, adeo pinguem Scriptorem superioribus annis invenire potuisse laudatores.*

Verum nihil ista moramur, nec ejus de Doctrina Thomistica judicium refu-

200 TESTIMON. DE CAMP.

gimus; modo quid de illa ultimo senserit, rebusque maturius tandem expensis pronuntiaverit, perpendatur. Licet enim is, quo tempore junior scriberet, in suis contra Lutheranos opusculis, de gratuita Prædestinatione, & Gratia à seipsa efficaci minus digne sensisset; senior tamen factus ac sanior præproperam in sentiendo festinationem castigavit. &c.

IV.

LIVINUS DE MEYER, *Historia de auxiliis gratiae vindicata, & Bruxellis an 1715. edita p. 184.*

THomam Campanellam inter physicæ prædeterminationis adversarios adnotaveram. Miratur Historicus virum hunc objectum a me fuisse, tanquam fidum D. Thomæ interpretem; quem Theophilus Raynaudus & Palavicinus testantur a D. Thoma in plurimis dissensisse. Primum falsum, secundum impertinens est. Nam nec ego eum, in physicæ prædeterminationis oppugnatione, tanquam fidum D. Thomæ interpretem objeci; nec, id si fecissem, Raynaudum & Palavicinum repugnantem haberem. Cum enim D. Thomas, secundum hos duos Auctores, physicas præmotiones minime docuerit, certe non asserunt Campanellam, hac in quæstione, deseruisse Magistrum suum, licet in aliis ab eo recesserit. Convenit ergo mihi cum Raynaudo & Pa-

O

la-

lavicino, sublataque est Historico omnis materia admirationis.

Fatetur interim Campanellam, dum in Dialogo suo Lutheranos aggressus est, abjecto prædeterminationum clypeo, positisque domesticis armis, velut minus ad id bellum idoneis, Molinæ induisse lorica[m] galeamque, unde certior sperabatur victoria: quod mihi ad propositum meum probandum satis erat. Duo tamen decreto-ria, Campanellæ occasione demonstrasse se ait lib. 4. cap. 22. (non 27. ut male citat) quæ tacitus præterire, quam refellere maluerim. &c.

F I N I S.

88 h 29

Cyprian, Ernst Salomon,

Ern. Sal. Cypriani Vita Thomae Campanellae

Amstelodamum 1722

Biogr. 174

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10062215-1